הקדמה

נאמר בתורה (במדבר טו, יז-כא): "וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם: בְּבֹאֲכֶם אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה, וְהָיָה בַּאֲכָלְכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ תָּרִימוּ תְרוּמָה לַה'. רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵכֶם חַלָּה תָּרִימוּ תְרוּמָה. כִּתְרוּמַת גֹּרֶן כֵּן תָּרִימוּ אֹתָהּ. מֵרֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ לַה' תְּרוּמָה לְדֹרֹתֵיכֶם".

פירוש הפסוק "רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵכֶם חַלָּה תָּרִימוּ תְרוּמָה" הוא (על פי רש"י שם): כשתלושו עיסה של בצק ("עריסותיכם", כמו "עיסותיכם") תפרישו מראשיתה, כלומר, קודם שתאכלו ממנה, "חלה" אחת כתרומה לשם ה'. פירוש המלה "חלה" הוא עוגה עגולה, או ככר לחם קטנה, אולם בלשון חז"ל והפוסקים התקבל שם זה כשם כללי לחלק שמפרישים מן העיסה לשם קיום מצוה זו, החלה נקראת בתורה "תרומה" (במדבר טו, יט וכ), וכמה מדיני הפרשת חלה שוים לדיני הפרשת תרומה: למשל, אין מפרישים חלה אלא "מן המוקף", היינו בסמוך לעיסה שמפרישים עליה, כדרך שאין מפרישים תרומה אלא מן המוקף (ראה משנה א, ט), וכן למדים מתרומה עוד כמה מדיני הפרשת חלה (ראה רמב"ם הלכות ביכורים ה, יג - יד).

שיעור ההפרשה - מן התורה אין שיעור לחלה, ואפילו הפרשת שיעור קטן ביותר מוציא את כל העיסה מידי איסור טבל (רמב"ם הלכות ביכורים ה, א; שו"ע יו"ד שכב, א), אולם חכמים תיקנו להפריש חלה בשיעור של לכל הפחות אחד מעשרים וארבעה מן העיסה (משנה ב, ז). במה דברים אמורים, במי שמפריש חלה בביתו, אבל נחתום האופה כדי למכור בשוק אינו חייב להפריש אלא אחד מארבעים ושמונה (משנה שם). עיסה שנטמאה, מכיון שחלה טמאה אסור לכהן לאוכלה, ואינו יכול להשתמש בה אלא להסקה, אפילו המפריש בביתו אינו צריך להפריש אלא אחד מארבעים ושמונה (משנה שם).

בזמן הזה, מכיון שכולנו טמאים, ואין לנו עיסה טהורה כלל, ולעולם אין החלה נאכלת לכהנים, יש אומרים שאין חובה להפריש לחלה אלא כל שהוא, כדין תורה (רמ"א יו"ד שכב, ה), ומכל מקום נוהגים להפריש בשיעור כזית (רמ"א שם).

בדין מתי נטבלת העיסה, וממתי אפשר להפריש.

חלה פ"ב מ"ה, עי' גמ' קידושין מ"ו ע"ב כל העמוד ובראשונים שם, חלה פ"ג מ"א, מאירי על מתני', פסקי חלה להרשב"א סוף ש"ג וריש ש"ד, הלכות קטנות להרא"ש סי' ה', רמב"ם פ"ח מהל' ביכורים הל' א-ה, סמ"ג בשם היראים, גמ' קידושין סב ע"ב אין תורמין מן התלוש, תשב"ץ, טוש"ע סי' שכ"ז, שכ"ח סעי' ג'.

החילוק בין תרומה שאפשר להקדימה בשיבולין לחלה שא"א להפרישה קמח - הקשו הראשונים (על הגמ' קידושין מ"ו) שלגבי חיוב הפרשת תרומה ומעשרות נאמר "דגנך" והיינו מירוח הכרי ואעפ"כ אם הקדים והפריש מן השבלים קודם מירוח מבואר בגמרא פסחים שמועילה הפרשתו, וא"כ גם בחלה נאמר כן שמה שנאמר עריסותיכם' היינו דווקא לכתחילה אבל אם הפריש קודם הרי זו חלה, ותירצו בכמה אופנים:

א. הר"ש (תרומות פ"א מ"י) הרמב"ן בתירוץ ראשון והרשב"א תירצו שבתרומה ומעשר יש לימוד מיוחד מהפסוק שאם הפריש בשבלים יצא.
ב. עוד תירץ הרמב"ן וכן הסכים הריטב"א שבאמת גם חלה שוה לתרומה ומעשר בזה, שכשם שבתרומה ומעשר יש שלשה זמנים שקודם שהביאה התבואה שליש לא שייך הפרשה כלל, ואחר שהביאה שליש עד שעת מירוח אפשר להפריש אלא שאין חיוב, ואחר מירוח חייב להפריש ואסור לאכול כלל קודם שיפריש, הוא הדין בחלה יש שלשה זמנים קודם שיתן מים בקמח לא שייך הפרשה כלל, לאחר שנתן מים קודם שנעשית עיסה אינו חייב אבל יכול להפריש חלה, ואחר שנעשית עיסה חייב להפריש ואסור לאכול קודם שיפריש.
ג. התוספות רי"ד תירץ שבמעשר נאמר 'עשר תעשר את כל תבואת זרעך', והיינו לומר שגם קודם מירוח נקרא תבואה וזרע, ולכן יכול להפריש קודם מירוח.
ד. המאירי תירץ שבתרומה ומעשר נאמר 'דגנך', וגם קודם מירוח נקרא דגן.
ה. היראים (סי' קמח) כתב שגם בתרומה לא מועילה ההפרשה בשבלים אלא אם מפריש על דעת שתחול התרומה בשעת מירוח הכרי, והוא הדין בחלה אם הפריש מן הקמח על דעת שיחול בשעה שתעשה עיסה מועילה הפרשתו.

אכילת עראי מן העיסה עד שעת גילגול – בירושלמי איתא א"ר חגי ל"ש אלא עראי אבל קבע אסור מפני שהוא מערים לפוטרה מן החלה, עי' בפסקי חלה להרשב"א (שער ד') שתמה מה הוצרך לטעם זה תיפוק שכל שהגיע לעונה שיכול להפריש אסור לאכול קבע עי"ש מה שתי', והרא"ש בפירושו על המשניות כתב דלא דמי לתבואה קודם מירוח משום הכי צריך לטעם מיוחד לאסור אכילת קבע שמא יערים, ותמה המשנה ראשונה כאן אמאי לא דמי, ובאמת המאירי כאן וכן התשב"ץ בדיני חלה (הפרק הששי סעי' ו') כתב כי הגלגול בחלה דומה למירוח עיי"ש, ובזכרון שמואל (סי' ט') בשם אחיו הג"ר יוסף זצ"ל ביאר את הרא"ש ע"פ הגר"ח שחילק דגבי הבאת שליש בתבואה הא דחייל בה מכאן ואילך קריאת שם תרו"מ היינו טעמא משום דכבר איכא על התבואה שם דגן וכבר נשלם בה אחד מן המחייבים של תרו"מ וכשנשלם אחד מן המחייבים סגי בזה דליחול ההפרשה משא"כ בחלה נתינת מים אינו מחייב כלל בחלה והא דלאחר נתינת המים חיילא ההפרשה הוא זה גזיה"כ מיוחד, ועיי' עוד בקה"י (זרעים סי' ל"ג) שביאר דברי ר' חגי בדרך נוספת.

ובלבד שלא יהא ה' רבעי קמח – עי' בר"ב ב' גירסאות האם גרסינן ובלבד שיהא ויש תנאי שיהיה שיעור מקמח שנתערב או שבענין שלא ישאר שיעור בקמח שלא יתערב, ויל"ע אי פליגי הני תרי גירסאות אהדדי או לא, ונפק"מ מה הדין כשאין שיעור בקמח המעורב ואין שיעור בקמח שאינו מעורב, עי' במאירי ב' דעות בזה.

תנאי – איתא בירושלמי שלימדו את הכהונות לעשות תנאי שכל הקמח שיצטרף אח"כ לגוש יהיה וחלה ומשנתנו מיירי לפני שלימדו התנאי, ויעויי' בתוס' רעק"א (אות י') שכתב על דברי הרע"ב שהביא דברי הירושלמי הללו בזה"ל ולא הוי דבר שלא בא לעולם דכל שבידו לעשות כן ולגלגלה לאו כמחוסר מעשה דמי עכ"ל, וכ"ה בפסקי חלה להרשב"א (בסוף השער השלישי) ז"ל אבל אם התנה בשעת הרמת החלה הכל פטור בחלה שהרי בידה כדאיתמר בירושלמי שכך למדו את הכהנות וכו' עכ"ל, וכ"ה בדיני חלה להתשב"ץ (הפרק הו' אות י"ב), וכ"כ הר"ן על הרי"ף בקידושין (כ"ו ע"א מדפיו).

בדין קמח הניתן ע"ג כיכרות בשעת עריכת הלחם – בר"ש וברא"ש (סי' ה') כתבו שהיה אפשר לומר שהקמח מתבטל לכיכרות ואינו מצטרף לשיעור אך בתוספתא מבואר שלא מתבטל וע"כ בעי תנאי אמנם דעת הסמ"ג שהקמח בטל.

בדעת היראים שאפשר להפריש קמח ע"י תנאי – עי' סמ"ג שהביא את דעת היראים ובתשב"ץ הביאו בשם י"א, וכתב היראים שדעתו כראב"י בקידושין ס"ב:, בבית מאיר כתב דר"ת בתוס' נזיר י"ב פליג על יראים שלא מועיל הפרשת קמח על קמח, ובתש' חת"ס (אה"ע סי' י"א) פי' טעמא דהתוס' משום דס"ל דקמח על קמח לא מצי להפריש לכשיהא נילוש משום דבקידושין שם בהא דראב"י נמי הכי איתא פירות ערוגה זו תלושים על פירות ערוגה זו מחוברים, משמע אבל שניהם מחוברים לא מהני וה"נ קמח על קמח, ועי"ש שכתב שליראים היתה גרס' אחרת בראב"י, ואמנם בביאור הגר"א כתב בדעת התוס' דאה"נ ה"ה שיכול להפריש מהקמח עצמו אלא לישנא דגמ' דקידושין שם נקטו ועיי"ש, וכ"כ ברעק"א (סי' שכ"ח).

דברי התרומת הדשן שזכין לאדם בעיסה העומדת להתקלקל - כתב התרומת הדשן (סי' קפח) שמותר למשרתת להפריש חלה מעיסה אם היא חוששת שעד שתבוא בעלת הבית תתקלקל העיסה לפי שזכין לאדם שלא בפניו, והובאו דבריו ברמ"א (סי' שכח ס"ג), וכתב הקצות החושן (סי' רמ"ג ח') להשיג על התרומ"ד שלא מועיל זכיה שכל דין זכייה נאמר רק כאשר זוכה לאדם וכגון כשזוכה מציאה לחבירו שחבירו זוכה בחפץ וכן כשמזכה לאשה גט שהאשה זוכה בנייר אך כאשר זוכה 'מאדם' ומפקיע ממנו חפץ לא נאמר כלל זה של זכין, ובחזו"א פליג על הקצות כשהעיסה עומדת להתקלקל הרי זה זכות גמורה ומועיל בזה דין זכין, ולכן יכולה המשרתת להפריש.

ה אינה חלה. דראשית עריסותיכם א) (במדבר ט"ו כ') כתיב: **וגזלו ביד כהן.** וצריך להחזירה לבעלים, שאם תשאר בידו יהיה סבור שעסתו פטורה: **העסה עצמה.** שהפריש חלתה קמח חייבת בחלה: **והקמח.** שבא לידי כהן בתורת חלה: **אם יש בו כשיעור.** חמשת רביעים קמח. **חייבת** [א] **בחלה ואסורה לזרים.** כל הקמח שבא לידי כהן. וחומרא בעלמא הוא, לפי שראו שבא לידי כהן, שלא יאמרו ראינו זר אוכל חלות: **וקפשה וזקן זר.** חטפה זקן זר ואכלה: **קלקל לעצמו.** דאכלה ואיענש: **ותיקן לאחרים.** שאחרים אוכלין ותולין בו ומוצאים פתח להתיר, לפי שראוהו שאכל: **ו חמשת רביעים** של קב מצרפן לחלה [א]: **ה המפריש חלתו** [א] **קמח, אינה חלה, וגזל ביד כהן** [ב], **העסה עצמה** [ג], **חייבת בחלה, והקמח** [ד], **אם יש בו כשעור, חייבת בחלה, ואסורה לזרים, קלקל לעצמו ותיקן לאחרים** [ה]: **ו חמשת רביעים** של קב מזידין, שזקן זה לא קטל קניא כמגמת הוא מלא מכס היה, שכן זקן בלשון הקודש [מכס] כמשמרם [קדושין דף ל"ג ע"ב] שנהרגה מפני זקן. ומדע דמי לאו מכי מאי מיימו אמרו לו רמיה ממי שמיו מכס ורמוי להורמה, מלא ברבי יהושע הוא שמחר שנזה שמעשה הוא שעטה מומו הזקן, וכטור וי"ד סי' שכ"ז פסק דלא כר' יהושע. והרמב"ם פוסק כפירושו כר' יהושע מגל מפרש בענין אחר: **ו חמשת רביעים.** עיין מ"ש בפרק קמא משנה ד'].

פירוש המשניות להרמב"ם

ה המפריש חלתו קמח אינה חלה, וגזל ביד כהן. העיסה עצמה חייבת בחלה, והקמח אם יש בו כשעור חייב בחלה, ואסורה לזרים דברי ר' יהושע. אמרו לו מעשה וקפשה זקן זר. אמר להם אף הוא קלקל לעצמו ותיקן לאחרים. העיסה עצמה חייבת בחלה כלומר שאם לש את הנותר מן הקמח, לאחר הפרשת החלה בעודו קמח כפי דעתו, אותה העיסה חייבת בחלה. ואותו הקמח אם יש בו חמשת רבעים שהוא שעור חלה כמו שיתבאר [מ"ו] ולש אותו חייב גם כן בחלה, ואותה החלה אסורה לזרים כדין כל חלה, ולא נאמר שאין לחייב עיסה זו בחלה שהרי קמחה היה נחשב לחלה, וזה לא נתקיים אלא הופרשה חלה מן העיסה, והרי אותה חלה הראשונה כמופרשת על כל הקמח, על זה שלש ממנו ועל זה שהופרש לשם חלה. **אמרו לו מעשה וקפשה** זקן זר וקפשה וככשה היינו הך, וכן הוא [א] בכמה מקומות בענין אחד. והכוונה שאכלה להודיע שאינה ככל חלה, ושזה הקמח שהופרש לחלה אינו חייב בחלה חיוב גמור לפי שאילו היה חייב כשאר העיסות לא היה מותר לזר להחזיק לעצמו אותה חלה. **אמר להם אף הוא קלקל לעצמו ותיקן לאחרים. העיסה עצמה חייבת בחלה** כלומר שהם חשבו שאין אותו קמח חייב בחלה והוא חייב, והוא אמרם בתלמוד [ירושלמי] קלקל לעצמו דאכלה ואיענש ותקן לאחרים דאינון אוכלין ותולין ביה. והלכה כר' יהושע [ב]. **ו חמשת רבעים קמח חייבין בחלה, הן ושאורן** [ג] **ומורסנן חמשת רבעים חייבין. ניטל מורסנן מתוכן וחזר לתוכן הרי אלו פטורין. רובע הוא רביע הקב,** אבל צריך שתדע שהרבעים הנזכרים כאן במסכת חלה וכן הקבים הנזכרים אינם [ד] הקבים שכבר הגדרנו לעיל [פאה פ"ח מ"ח] פטורה והיא חייבת: **ואסורה לזרים.** הרמב"ם ז"ל פירש דאחלה עצמה קאי ולא אכל הקמח כמו שפירשו הר"ש והרא"ש ז"ל. וכתב ה"ר יהוסף ז"ל, כך מצאתי בכל הספרים דגרסי ואסורה, והפירוש ר"ל אותה החלה שהפריש קמח אסורה כולה לזרים אע"פ שאינה חלה, ע"כ. וכתב ה"ר אליעזר ממיץ (יראים סי' קמ"ח) והביאו סמ"ג (עשין קמ"א) והטור (יו"ד סי' שכ"ז) בשמו, דדוקא באומר שיחול עליה חלה בעודה קמח הוא דאינה חלה, אבל המפריש קמח ואומר כשתעשה עיסה יחול עליה שם חלה דבריו קיימין, ע"כ. וברמב"ם ריש פ"ח דהלכות בכורים נראה שפסק דלא כר' יהושע הפך ממה שפסק בפירוש המשנה: **ו חמשת רבעים וכו'.** כבר כתבנו לעיל בפ"ק סי' ד' דרש"י ז"ל (פסחים מח ע"ב) הוא דגריס ככתוב בספרים חמשת רבעים קמח, ודלא כר' יוסי דפ"ק דעדויות (מ"ב). אבל ר"ת ז"ל גריס חמשת רבעים ועוד וכר' יוסי. וכן כתבו גם כן התוס' פרק כיצד משתתפין (עירובין) דף פ"ג ע"ב). ומצאתי כתוב בפירוש ה"ר יהונתן הכהן ז"ל שם פרק כיצד משתתפין, והאי ועוד דקתני, משום דבעינן להו שוחקות, ע"כ. והתם בגמרא מפרש דהאי ועוד, אחד מעשרים בביצה לכל ביצה:

יכין — תפארת ישראל — יכין

כא **המ' מצרפן לחלה.** וקיימא לן כר"מ. מיהו מון כלי בעינן, ולא מעלה שמין לה לזניז. מיהו כריכה בעלמא מהני ככלי [ע"ך עם פ' שכ"ס סק"ה]. ולזוקי לגרען לכשיעור, אבל לתרוס ממוקף לחילו נגיעה לא צריך, רק שיהיו סמוכים: כב **וגזל ביד כהן.** צריך להחזיר לבעלים ויימכרנה: כג **העיסה עצמה.** שהפריש מלתה קמח: כד **והקמח.** שקיבל הכהן בתורת חלה: כה **אם יש בו כשיעור חייבת בחלה ואסורה לזרים.** כל הקמח. גזירה שלא יאמרו לראינו זר לוקל חלות: כו **מעשה וקפשה זקן**

משנה ראשונה

ה אינה חלה. אבל תרומה ומעשר שהפרישן בשבולים שפיר דמו, דאיתרבו מקרא כמ"ש הר"ש סוף פרק קמא דתרומות. ובריש פרקין דלקמן כתבנו בזה. ומ"ש הר"ב דראשית עריסותיכם כתיב. כשלא הפרישה מן העיסה אלא לאחר אפייה מהני, דכבר נתחייבה בהיותה עיסה ולא פקע חיובה. ועוד דהא כתיב נמי [ב] (במדבר טו, יט) באכלכם מלחם הארץ:

ה [הר"ב ד"ה] **אינה חלה** כו'. כתיב עב"י. ופע"פ שמרומה ומעשר קדשי בעלמן, אפס רבינו קרי כמפרשיון בפרק קמא דתרומות (מ"י), הל"פ. וכבר"ש יו"ד סי' שכ"ז (פ"ע) מציים, אבל אם אמר לכשמעשה עיסה יחול עליה אם אלה דברי ר"ע כרים פ"ג:

תורה אור השלם

א) רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵכֶם חַלָּה תָּרִימוּ תְּרוּמָה כִּתְרוּמַת גֹּרֶן כֵּן תָּרִימוּ אֹתָהּ. [במדבר טו, כ]

ב) וְהָיָה בַּאֲכָלְכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ תָּרִימוּ תְרוּמָה לַיי. [שם, יט]

ג) וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי יי אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם מַעְשַׂר דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וּבְכֹרֹת בְּקָרְךָ וְצֹאנֶךָ לְמַעַן תִּלְמַד לְיִרְאָה אֶת יי אֱלֹהֶיךָ כָּל הַיָּמִים. [דברים יד, כג]

ד) עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר אֵת כָּל תְּבוּאַת זַרְעֶךָ הַיֹּצֵא הַשָּׂדֶה שָׁנָה שָׁנָה. [שם, כב]

ה **המפריש.** קדושין מ"ו ע"ב, תוס' נמלה קף ו' ע"ב [ד"ה ונלמ], מיימוני סם פ"ם ס"ל, סמ"ג עשין קמ"ל, טור ומ"ע סם סימן סכ"ז סעיף ס': ו **חמשת רבעים.** שבת ע"ו ע"ב, ספסים מ"ח ע"ב, עדיות פ"ל מ"ב, מיימוני סם פ"ו הלכה ט"ו, טור ומ"ע יו"ד סימן סכ"ד סעיף ס':

שינוי נוסחאות

ה **כשיעור חייבת.** בד"ס כשיעור חייב:

הערוך

ה **אמרו לו מעשה וקפשה זקן זר אמר להן אף הוא קלקל לעצמו ותיקן לאחרים.** פירוש מטפה יבמל ולא כהן, ימיתלמי (ב"ג) קלקל לעצמו לאכלה ותיענש, ומיקן לאחרים לשיון לכלין ומלו ביה. שיח מגל מני מיקן לעצמו וקלקל לאחרים, מיקן לעצמו אכלה מכל מקום, קלקל לאחרים לשיון שבני שיהא פטורה וכיל מייכם. (קפסי) ו **ה' רבעים** קמח חייבין בחלה הן ושאורן ומורסנן. פירוש הסמוך שנוכן לתוך העיסה לחמץ. פירוש פסולת קן של הקמח נקל סוכין ופפולת הגס מוכסן. (פאר א, מורסן)

ציונים והערות

א) בד"ר חייב:

מלאכת שלמה

א) הגהה, וז"ל תוספות ר"ד שם פ"ק דקדושין (מו, ב), המפריש חלתו קמח אינה חלה, ואי קשיא מאי שנא חלה דכתיב א) (במדבר טו, כ) עריסותיכם וקמח עדיין לא הוטבל, והא גבי מעשר נמי כתיב ב) (דברים יד, כג) מעשר דגנך וקודם דאידגן לא הוטבל שהרי מותר לאכול עראי עד שימרח, ואם הקדימו בשבלים אמאי חייל עלייהו שם מעשר, דרחמנא אמר דגנך והאי עדיין לא אידגן. ויש לתרץ דכתיב קרא אחרינא ג) (שם, כב) עשר תעשר את כל תבואת זרעך ואע"ג דלא אידגן איקרי תבואה וזרע ומשום הכי הוי מעשר, אבל גבי חלה לא כתיב כי אם עריסותיכם, ע"כ:

תום' אנשי שם

ה בר"ב ד"ה **אם כו' שבא ליד כהן בר.** מתמע דזוקף כשבא ליד כהן מסוקה לזניז, ולעי"ג דהכהן מחויב להחזיר לבעלים מכל מקום כיון שבאמונו שבא ניהו ילמדו זר מוכל תלוה, אבל בשבא בא ליד כהן לפילו לר"י מוכל לזניז. ולפשר עוד דהכעים ילמדו לו לא פלינו מהני יהושע ומתירין לזר לפילו בשבא ליד כהן אבל לא בחלה דהוי גזל בידו והוי לפילו לא בא ליהו כלל, אבל בתרומה בכל הכי דתנן בפ"ק דתרומות דאין מרומתו תרומה שבתחלו לעיל לאם נתנו לכהן לא הוי גזל בידו, גם הם מודים דאסור לזר, דכיון שלאו שבא ליד כהן ואינו מחויב להחזיר כלל ילמדו רלינו זר מוכל תרומות כו'. וע"ע בכל זה:

מביה בר. לעי"ג דוקא גם בלא טעם זה לפתלה לין לריך לפתו לכהן בלא הוי חלה כלל כיון דהוי על המיוב על הפעור וכבל הכי דפרק קמא דתרומות בלא הוי תרומתו תרומה, ולא ילמרינן שתרומתו תרומה אלא בשבא ליד כהן, אבל בשאר בני אדם אפילו הוי תרומתו תרומה לא ילמרינן שבא ליד כהן, ואפילו הכי מלינו בפרק קמא דתרומות (קידושין מו ב) לפתר במקדש לפתו שבא ליד כהן, ולפי זה בכל הני דתרומות פ"ק שלאמרו דלין מרומתו תרומה, מבל מקום אם נתן לכהן לכאורה לא הוי גזל בידו, דכיון דהוי בתרי מני לאים ויפרים לפתר, ופ"ע:

נדה (מ׳ ס׳) פסיק הלכה כרבי מליעזר. והא למעלה רבנן נמיכה ורבי[121] מליעזר נגיעה, (כה)הני מילי לגרף יחד שמי עיסות שמין בכל מחם כמיעור, מבל לעניו למרוס מן המוקף אף נגיעה לא בעיגן רק שיהיו סמוכות זו לזו בפיגנו, בדאמרינן (בפ״ג דמעשר שני מ״ג) גבי קנקנים של יין הסמוכין זה לזה עד שלא נפל מורס מזו על זו, [צ][122]ואמרינן עלה בירושלמי ממשה שקין[123] בגורן מורס ומעשר מזו על זו. [ק]והא דתנן בממני׳ (דפרקין מ״ס) רבי מליעזר אומר ניטלת[124] מן הטהור על הטמא, כיצד עיסה טמאה ועיסה טהורה נוטל כדי חלה מעיסה שלא הורמה חלתה [ר]ונותן פחות מכדיגה בחמצע כדי ליטול[125] מן המוקף, חלמא בעיגן נגיעה לעניו מוקף, טהורה וטמאה שמי, כדאיתא בירושלמי דהאי פירקא (בסופו) דבר שהוא מקפיד על מעורבתו אין [ש][126]הכלי מגרף, עיסה טהורה ועיסה טמאה עשו אותה כדבר המקפיד על מעורבתו, בעיסה אחלה, אבל בעיסה שנייה אין לשני מגע אלא בכלי, חלא לאחמועינן דאפילו כלי אין מועיל בדבר שמקפיד על מעורבתו.

(פ״ב מ״ו) חמשת רבעים קמח חייבין בחלה הן ושאורן ומובן ומורסנן חמשת רבעים חייבין, (כט)ניטל מורסנן מתובן וחזר לתובן הרי אלו פטורין: חמשת רבעים קמח. דילפינן מעיסת מדבר, דכתיב והעומר עשירית האיפה הוא, והאיפה שלש סאין, והסאה שתא

(פ״ב מ״ה) (כז)[ת]המפריש חלתו קמח אינה חלה וגזל הוא ביד כהן, העיסה עצמה חייבת בחלה, והקמח[127] אם יש בו שיעור חייבת בחלה [א][128]ואסורה לזרים דברי רבי יהושע, אמרו לו מעשה וקיפשה זקן אחד זר, אמר להן אף הוא[129] קלקל לעצמו ותיקן לאחרים. פירוש אינה חלה [ב]דעריסותיכם כתיב: (כח)והא דאסורה לזרים משום מראית העין, כיון שרואה אותה נחה ליד כהן אחי למימר רמיזו זר אוכל חלות: וקיפשה. פירוש מיטפה ואכלה: קלקל לעצמו. מפרש בירושלמי דאכלה ומיענש, ותיקן לאחרים, למיזון אכלין[130] [ג]ומלין ניה, אית אני מיקן לעצמו - מכל מקום אכלה, וקלקל לאחרים - למיזון סבירין דהיא מותרת והיא אסורה.

(פ״ב מ״ו) חמשת רבעים קמח חייבין בחלה הן ושאורן ומובן ומורסנן חמשת רבעים חייבין, (כט)ניטל מורסנן מתובן וחזר לתובן הרי אלו פטורין: חמשת רבעים קמח. דילפינן מעיסת מדבר, דכתיב והעומר עשירית האיפה הוא, והאיפה שלש סאין, והסאה שתא

רש״י והברטנורה

עוכות: **עד שלא גפן.** בגמרא פורס מאחד על ככל דתביג מוקף: **ר׳ אליעזר אומר חלה ניטלת מן הטהורה על הטמאה.** ריבוי דמתני׳ היא לכי שיעור חלה אחד מכ״ד בעומאת עיסתה שוגגת או מזידת אחד ממ״ח בעומאת במיזד אחד מכ״ד שלא יכול חוקע דבעומאת מזידה חלה בעבורה ותקוע מן הטהורה על הטמאה [ומכוש] (דמוחר) [דמלוה] לחרוש מן המוקף, כיצד חעשה שיכול מן המוקף ומכורה, וקוקע כדי חלה בעומאת מעיסה הטהורה עד שלא הורמה חלתה דהי הורמה חלתה דהטהורה הו לא מצי לאפרושי מן הפעור על המיוב ולא חייל עלה שם חלה: **ונותנת פחות מכביצה באמצע כדי לתרום מן המוקף.** ומקרא נפקא לן ומכרומוסם ממנו מן המוקף לו בספרי, הלכך צריכין להקיף החלה חלא לא בעיסה קודם שתקרוש לה שם, ומכי מקיפה לה מוחנה בערביב לגד אחד ומוחנת מן העיסה הטהורה פחות מכביצה בין החלה הטהורה ובין העיסה הטמאה והחלעיה נוגעת בשניהן ומלקחה עם של החלה ומסלקחה עם קריאת הפה ופחות מכביצה חיינה מעורבת חת החלה ואף על פי שהוא עלמו מקבל עומאה כדאמרי׳ בפורת בכיצים מכל מקום לגבי חלה לא יכלי מלמד שהוא מעורב בכל שהוא יכול יוחנה לגאריס בכל שהוא חלמוד לומר חלה לגבי יכלי ודרביגן ניה בפרק בחרא דיומא פוכל הגאכל בגד אחד ושיערו חכמים חין בית בכביעה מחזיק יותר מביצית חרגגולת: **אינה חלה.** דכתיב לחשית עריסותיכם: **וגזל הוא ביד כהן.** אם חינו מחזירה לבעלים בעל מת כן בפרק ישרחל שהבא עיסתו פטורה מן החלה וכרי חיינה פטורה: **העיסה עצמה.** שבפרים חלחה קמח חייבת בחלה: **והקמח.** שבא ליד כהן בתורת חלה: **אם יש בו בשיעור.** ממנה רבעים קמח חייבת בחלה: **ואסורה לזרים.** כל הקמח שבא ליד כהן ומומרת בעלמא הוא לפי שרחו שבא ליד כהן בלא חלות: **וקפשה** זקן זר. חטעה זקן זר ואכלה: קלקל **לעצמו.** לחלכה ולחיעה. **ותיקן לאחרים.** בחחרים חוכלים ומולין בו ומועלים פחה להחיר ברחוכו לפי שבלחו בחלה: **חמשת רבעים.** לוגין ליפורים שהן שבעה ושה מדבריים שה הוא ביעור העומר שבחתה עיסה מדבר שנחמר שה חלה רחבית עריסותיכם כדי עיסתכם עומר לגלגולת והוא עבירית האיפה והאיפה שלש סאין והסאה שתה קבין מדבריות הסוא ביעור שבהן והמלח שבעה רבעים קב ובילה ומומס בילה כיולד חלק שלש שהן ש״ח קבין ושעה מהן רבעי קב היינו לוגין ומחלח שהן ס״ג לוגין טוב של שבעה של שבעה הרי שבעה וכל׳ הבאחרים י״ג בילים הן ביעור שלהן בילה ומומס בילה כרי שבעה רבעים ושוב דהוח בילה ומומס בילה, ובירושל[יס] הוסיפו על המדות שהוח מלבר שהוח מומס מלגיו שחתנו שם מן הרחשונות בחוך חמס כחחרונות כרי שבח רבעים הרחשונים ונעשו חמס והכרובע ובילה ומומס בשחרים ונעשו רובע שהרובע שם בילה עשה מהן (שם) [חמס] בילים גדולים ובבילה ומומס בילה נעשית בילה גדולה שחוסף עליה מומחת מלגיו להוח שהוח מלבר כרי שב בילים גדולים להוח רובע קב גדול כרי עומר המלבר שם רבעים ירושלמיים וסלה ליפוריים עודפת על ירושלמיים שהוח מלבר כדחמר בעירובין כרי עומר שהיה שם רבעים ירושלמיים נכנס בחמס ליפוריים: הן ושאורן. כשלור שעתנין לחוכן: **ומובן.** קליפת חיטין מורסנן מחמת כחיפה: **ומורסנן.** כשחר נגפה. כולן מלטרפין עם הקמח להשלים השיעור: **נטל מורסנ[ג]ן מתובן וחזר לתובן הרי אלו פטורים.** שלין דרך עיסה להחזיר מורסן לחוכה לחחר שנטל ממנה:

מעדני יום טוב

[פ] וברייש מסבת נדה. כ״כ הר״ש אבל רבינו שכתב הזכיר פרק אלו עוברין הוה ליה לכתוב להתם פוסק כר״ע והיה יכול לכתוב שכן גם כן נראים מדבריו: [צ] והא דאמר עלה. שם הלכה ה׳, ו״ל דגרם ובהא דאמר: [ק] והא דתנן בממני׳. בסוף הפרק: [ר] ונותן פחות מכביצה. פרש״י בפ״ה דסוטה דף ל׳ (ע״ב) דמעיסה הטהורה לוקחת, וכן כתב גם כן הר״ש, וכן מוכח בסוגיא דהתם דבגרוה בעיסה דמסוה ואין שני עושה שלישי בסולין ולי לוקחת מעיסה הטמאה הא דמסוה היא ועושה שני בסולין, ומיהא נרחה ולמי למי לוקחת מהטמאה היו שהוא פחות מכביצה לא מכפת בהכי מידי דהא אין פחות מכביצה מטמא אחרים חלא מפני שיש לחוש שמא מקח כביצה הלכך בשיטת דמלחא דלוקחת מהטהורה, אבל הרמב״ם פירש לוקחת מהטמאה לולי טעמא שלא לטמאות הטהור, לך הסוגיא מוכחת כפרש״י והר״ש: [ש] אין הבלי גרם. וכ״כ הר״ש אבל בירושלמי (כאן ופסחים פ״ג ה״ג) (גרם אין לשני) [הניח]: [ת] המפריש חלתו קמח בו׳. ועיין ריש סימן לדקמן: [א] ואסורה לזרים דברי ר׳ יהושע גרם. וכתב הטור סי׳ שכ״ז דהיכא דלא מוכרה לכהן [ב] דעריסותיכם כתיב. ולפ על פי שמרומה ומעשר קדשי בשיבולים הסם רגיל קבל כדלקמן בפ׳ כל שעה דף ל״ה (ע״ב). הר״ש: [ג] ותולין ביה. דהה הזקן לא זקן מעמי

קיצור פסקי הרא״ש

נעו נמיכה, ואם יש בכל אחת כשיעור אם מומצים לפניו אחילו בלא כלי מפרים מזו על זו. המפרים חלה מן הקמח אינה חלה וגזל ביד כהן וצריך להפריש פעם אחרת על עיסה ועל החלה שהפריש, אבל מקום החלה שהפרים אסור[ם] לזרים. ושיעור עיסה (לחייב) [שחייבת] בחלה אחת רבעים קמח שהם מ״ג ביצים ומומס ביצה, והשאור והמוכן

שינויי נוסחאות והערות

121 כ״ה בנדפס ופירוש המשנה, ובכיא״ג: ולרבי. 122 כ״ה בכה״י ובפירוש המשנה, ובנדפס: והא דאמר, והגיה המעדיו״ט: וכהא דאמר, ועי׳ במאירי שפירש עדיפותא דהירושלמי אמתני׳. 123 בד״ר: חמשה שהיו בגורן, ובמעדיו״ט ד״ר הגיה: חמשה שקין בגורן, וכ״ה בדפו׳ מאוחרים ובכה״י ופירוש המשנה. 124 בכיא״ב: נוטלת, ובפירוש המשנה: ניטלת. 125 כ״ה בפירוש המשנה וכי״ג, ובכיא״ב: לינטל. 126 במעדיו״ט ד״ר: אין הכלי גרס, וכ״כ הר״ש, אבל בירושלמי בית, עכ״ל. ובמעדיו״ט בדפוסים שלנו מסיים: אבל בירושלמי גרס אין לשני, והוא טעות הדפוס, ונשתבשו לקבוע דברי רבינו [באות ש] על תיבות ׳אין לשני מגע׳ ותיקנו כאן הלשון להתאימו, אבל צ״ל כבפנים ע״פ מעדיו״ט ד״ר. 127 בד״ר: וקמח, והגיה מעדיו״ט ד״ר: והקמח, וכ״ה בדפו׳ מאוחרים ובכה״י ופירוש המשנה. 128 בפנים ע״פ הנדפס וכ״ה בפירוש המשנה, ובכיא: חייב בחלה ואסור׳ לזרים, (וכן לקמיה: והא דאסור׳ לזרים), ובכי״ג: חייב בחלה ואסור בזרים (וכן לקמיה: והא דאסור לזרים), ובד״ר: חייבת בחלה ואסור לזרים דרבי יהושע (וכן לקמיה: והא דאסור לזרים), והגיה המעדיו״ט: ואסורה לזרים דברי רבי יהושע, ובכיא״ב: חייב׳ בחלה ואסור לזרים, (ולקמיה: והא דאסור׳ לזרים), והנפ״מ בכל זה ראה בקונטרס הבאורים. 129 תיבת ׳הוא׳ חסרה בד״ר, והשלימה במעדיו״ט ד״ר, וכ״ה בדפו׳ מאוחרים על פיו, ובכי״ב: אף לעצמו קלקל, ובכי״ג כבד״ר וכן נראה מכי״א: אף קלקל לעצמו. 130 בד״ר: דאינן אוכלין, והגיה במעדיו״ט ד״ר: דאינן אכלין, וכ״ה בדפו׳ מאוחרים ופירוש המשנה, וכעי״ז בכה״י.

קבין, והקב ארבעה לוגין, הרי שבעים ושנים לוגין באיפה. עשירית של שבעים הוא שבעה לוגין, ועשירית שני לוגין הוא ביצה וחומש ביצה, כי לוג הוא ששה ביצים. נמצא חמש רבעים הם מ"ג ביצים וחומש ביצה. והרוצה לשער המדה ממלא כלי מים (ל) ונותן לתוכו מ"ג ביצים בינונים (לא)[ד] והמים היוצאים חוץ הוא שיעור המדה. והא דמצטרף המורסן מפרש בפרק כלל גדול (שבת ע"ו ב') שכן עני אוכל פתו בעיסה בלוסה: ומה שפטורין בשחזר לתוכן מפרש בירושלמי אמר רבי יוחנן דרך עיסה שאנו כאן, ומכיון שניטל מורסן מתוכן וחזר לתוכן אין זה דרך עיסה. (פ"ב מ"ז) (לב לג לד)[ה] שיעור חלה אחד מעשרים וארבעה, העושה עיסה לעצמו והעושה למשתה בנו אחד מעשרים וארבעה, נחתום העושה למכור בשוק וכן האשה שהיא עושה למכור בשוק אחד מארבעים ושמונה. ירושלמי (פ"ב ה"ג). תניא אמר רבי יהודה [ו] מפני מה אמרו בעל הבית אחד מעשרים וארבעה מפני שעינו יפה בעיסתו [ונחתום אחד משמונה וארבעים מפני שעינו רעה בעיסתו][131] וחכמים

רש"י והברטנורה

בלוסה. מעורבת בסובים ובמורסנה: אחד מכ"ד. לפי שבעל הבית עיסתו מעוטה ובפחות מאחד מכ"ד אין בה כדי מתנה והתורה אמרה תתנו שיהא בו כדי נתינה: והעושה למשתה בנו. אף על פי שעושה עיסה מרובה לא פלוג בעיסת בעל הבית: נחתום העושה למכור בשוק. עיסתו מרובה ובאחד ממ"ח יש בה כדי מתנה וכן האשה העושה למכור אף על פי שעיסתה מעוטה לא פלוג בפת העשוי למכור:

מעדני יום טוב

היה אלא שקנה חכמה מדאייתו רבנן דאמרו לו ראיה ממעשה שעשה ומכיון שיש להם על מי שיסמכו הוו שוגגים: [ד] והמים היוצאים. ומעט יותר מפני החומש, ועיין בדברי חמודות (סעיף ל"א): [ה] שיעור חלה. פי' מדבריהם דהתורה לא נתנה בה שיעור וכ"כ הר"ש בפירוש משנה דלעיל (מ"ו), וגם בספרי פר' שלח (פי' ד') לא שמענו שיעור חלה ומסמיך אקרא דצריך כדי נתינה לכך אמרו בעל הבית [אחד מכ"ד] כו', וז"ל הרמב"ם בפ"ה מהל' ביכורים (ה"א) ראשית זו אין לה שיעור מן התורה אפילו הפריש כשעורה פטר את העיסה: [ו] מפני מה אמרו בעה"ב אחד מכ"ד מפני שעינו יפה בעיסתו. ונחתום עינו רעה בעיסתו כך העתיק הר"ש, ונ"ל דהכי פירושו בעל הבית שעושה עיסתו עינו יפה כלומר מפריש בעין יפה ואינו מדקדק לכך אמרו אחד מכ"ד אבל נחתום עינו רעה מפריש בעין רעה שהרי רצונו למכור ולקבל מעות לכך מפריש קצת הלכך אמרו דסגי ליה באחד ממ"ח, אבל בירושלמי מצאתי הגירסא בהפך הכא ובסיפא אשה שהיא עושה למכור בשוק וכן העתיקה הרמב"ם בפירושו ומפרש דשעור בעה"ב אחד מכ"ד מפני שעינו רעה לפי שענין הוצאת החלה הוא נתון לאשה והאשה עינה רע וכשמטריחין אותה להוציא חלק מכ"ד לולי שתוציא חלק ממ"ח ע"כ, וכדברי הרמב"ם מצאתי בספרי פרשת שלח לפי שהאיש עינו יפה והאשה עינה רעה וכשתפחת לא תפחת ממ"ח ע"כ:

דברי חמודות

דברים אמורים שלא הפריש סובנן מתוכן אלא לש בלא הרקדה, אבל אם ריקד הקמח והפריש סובנן ומורסנן מתוכן וחזר ועירבן עמו אינו מצטרף: (ל) ונותן לתוכו מ"ג ביצים. זה לשון הטור א"ח סימן תנ"ו, ויכניס לתוכו מ"ג ביצים בנחת אחת לאחת: (לא) והמים היוצאים הוא שיעור המדה. או ימלא כלי מים ויערה המים ממנו לכלי אחר ואחר כך יתן בו מ"ג ביצים ויחזיר בו המים שעירה ממנו והמים שיוותרו הם המדה, וזה יותר טוב שלא יוכל לכוין בנתינת הביצים לתוכו כשהוא מלא, טור שם. ורבינו ירוחם בנתיב ה' חלק ג' כתב עוד דרך אחר שלוקח ביצה בינונית ונוקבה ומוציא מה שיש בתוכה וממלאה מים מ"ג פעמים ואותן המים משימין בכלי והכלי המחזיק אותן המים ולא יותר היא המדה, וכתב שהכל עולה למדה אחת בין מדידה זו או האחרת שניסה אותה או בקירוב ע"כ, ואני תמה דהאיכא מ"ג קליפות של הביצים בינייהו דאילו המדידות. וזה לשון הרמב"ם בפ"ו מהלכות ביכורים (הט"ו) הקב ד' לוגין והלוג ד' רביעיות והרביעי[ת] אצבעיים על אצבעיים ברום אצבעיים ושני אצבע וחומש אצבע וכל האצבעות הם רוחב גודל של יד, נמצאת למד שהמדה שיש בה עשר אצבעות על עשר אצבעות ברום ג' אצבעות ותשיעית אצבע בקירוב הוא העומר, וכן מדה שיש בה ז' אצבעות פחות שני תשיעי אצבע על ז' אצבעות פחות שני תשיעי אצבע ברום ז' אצבעות פחות שני תשיעי אצבע היא מדת העומר, ושתי המידות כאחד הם עולים ע"כ, וכתב ר' מרדכי יפה ריש סי' שכ"ד דצריך עיון באלו המדות אם רוצה לומר מרובעות או מעוגלת, דודאי הבדל יש ביניהם דכשהוא עגול הוא מחזיק יותר מכשהוא מרובע ע"כ, ואני אומר אילו עיין הוה משכח אבל הוא ז"ל ראה רק דברי רבו בהגהה (רמ"א סי' שכ"ד ס"א) שלא כתב ההקדמה של הרמב"ם שהתחיל בשיעור כלי המחזיק רביעית הלוג ולכך נולד לו זה הספק אם הם מרובעות או עגולות, אבל אילו ידע שהמדידה של מדה זו באת מזאת המדה של הרביעית לא היה שום ספק נולד, שאותו השיעור גמרא ערוך הוא בפרק ערבי פסחים דף (ק"ח) [ק"ט] ושם פירשו רש"י והרשב"ם גם התוספות דבמרובע מיירי, ואם כן כל הני שיעורים נמי במרובעות וזה מבואר. עוד כתב הרמב"ם שם וכמה מכילה מדה זו כמו מ"ג ביצים בינונים וחומש ביצה והם משקל ששה ושמונים סלעים ושני שלישי סלע מקמח החטים שבמצרים שהם משקל חמש מאות ועשרים זוז מזוזי מצרים בזמן הזה, ומדה שמכילה כמשקל הזה מקמח החטים הזה ב[ה] מודדים לחלה בכל מקום עכ"ל, ובש"ע א"ח סי' תנ"ו כתב שהוא בקירוב ולא כתב כן בהל' חלה ר"ס שכ"ד, גם על זה כתב רמ"י ז"ל דנראה לו שאין זה שיעור מכוון לשער במשקל קמח שפעמים הקמח לח ומשקלו כבד ופעמים יבש ע"כ, אומר אני שגם בזה במחילת כבוד תורתו לא פקח עיניו יפה שלא רצה הרמב"ם להורות לנו לשקול כך דהרי דקדק וכתב מקמח החטים הזה והיינו דשל מצרים דוקא, וכבר ביאר בהדיא בפירוש המשניות שלו וז"ל אבל אם באנו לשער מה שתכיל זאת המדה במשקל ישתנה כפי שינוי דבר המדוד לפי שאין כובד משקל השעורים והחטים שוה ולא מיני הקמח כולם משקלם שוה אף על פי שהם ממין אחד, ולא נתנו לו שיעור חלה במשקל אלא במדה כמו שתראה, והנותן שיעור חלה בשיעור המשקלים טועה ומקום טעותו גלוי מאד אלא אם נתן זה בקרוב במין רמוז אליו עכ"ל, ועיין מה שכתבתי בפרק מי שמתו במעדני יום טוב סי' ל"א ובפרק יש בכור בדברי חמודות סעיף (כ"ג) [כ"ב]. ולענין לח ויבש שכתב רמ"י נראה פשוט דיבש משערין שכן רגילין ללוש הקמח שהוא יבש, וכתב הכלבו (סמ"ח) יש לפקפק בזה השיעור אם נשער באותו כלי המחזיק אותו המים בקמח רפוי שקורין שויב"ל או בעגור וממוכן שקורין קלקל"ט ע"כ: (לב) שיעור חלה אחד מכ"ד כו'. ותנן בסיפא נטמאה העיסה שוגגת או אנוסה אחד ממ"ח וכתב הרשב"א (בשער ד') דהלכך עכשיו שכל העיסות אינן טהורות אחד ממ"ח ואפילו במקום שנותנים חלה לכהן ע"כ, ועיין בסעיף ס"ח איך נוהגים בזמן הזה. ותנן בסוף פ"ק האומר [כל] עיסתי חלה לא אמר כלום עד שישייר מקצת, דראשית ששיריה ניכרין [בעינן] כדאיתא בפרק ראשית הגז (חולין קל"ו ב'). הר"ש (בסופ"ק): (לג) כתב הרמב"ם ספ"ה דביכורים, הסומא והשיכור מפרישין לכתחילה לפי שאין בעיסה רעה ויפה שיכוונו ויפרישו מהרע על היפה, כלומר מה שאין כן בתרומה שאין תורמין כדתנן בפ"ק דתרומות (מ"ו) דשמא יתרום מהרע על היפה: (לד) תו תנן התם התורם שלא ברשות אין תרומתו תרומה אבל ברשות תורם דגם אתם כתיב גם לרבות שלוחכם, וכתב הטור סי' שכ"ח דלפ"ה אם נתן רשות לאחר להפריש אפילו בעודו קמח מועיל אף על פי שעדיין לא נתחייב, וכ"כ סמ"ג בשם הרא"ש הביאו ב"י סימן שכ"ז (ד"ה וכתב הרא"ש), מהא דכתבתי בסעיף (כ"ו) [כ"ז], וכן כתבו התוספות פ"ב דנזיר (י"ג א' ד"ה מ"ט) וכתבו דאף על גב דבשעה שעושה שליח לא היה יכול הוא עצמו להפריש חלה מקמח זה מכל מקום בידו להביא עיסה מגולגלת ולומר עיסה זו תהא חלה על קמח זה לכשיהיה נילוש ע"כ, ולדברי הר"ס לעיל אין צריך לזה הטעם, ולקמן סעיף (ל"ט) [מ'] יתבאר דעיסת השותפים חייבת וכתב הב"י (סי' שכ"ח ד"ה וכתב בספר המצוות) וז"ל העושים עיסה בשותפות אינם צריכים ליטול רשות זה מזה אבל כל המפריש חלה מהם הויא חלה כדין תרומה כמ"ש הרמב"ם בפ"ד מהלכות תרומות (ה"ח), ואם אחר מפריש להם כתב סמ"ג (סוף עשין קמ"א) שצריך ליטול רשות מכל בעלי העיסה, וסיים רמ"י (לבוש סי' שכ"ח) אף על גב דיש לומר שליח עושה שליח הני מילי כשפירש המשלח שנותן לו רשות על זה אבל מסתמא לא ע"כ. וכתב עוד הב"י סימן שכ"ז (שם) בשם ספר התרומה (מפתח הסימנים סי' פ"ג) שתלמיד הוא כמו אורח יכול לומר לבעלת הבית להפריש חלה מכל עיסות שיהא לו אחר כך אפילו מאותם שיקנה ואינה צריכה לטול רשות בכל פעם ע"כ. וכתב בתרומת הדשן סימן קפ"ח דאם העיסה מתקלקל מותר לטול חלה בלא רשותו דזכין לאדם שלא בפניו. וכתב עוד בשם אור זרוע (ס"א סי' רכ"ה) דלכתחילה האשה עושה שליח להפריש חלה בלא בעלה ע"כ. וכתב עוד בתרומת הדשן דמשרתת שבבית יכולה ליטול חלה בלא רשות כיון שרגילות

קיצור פסקי הרא"ש

והמורסן כולם מצטרפים לזה השיעור. נטל המורסן ממנה וחזר לתוכה אינו מצטרף. שיעור חלה לבעל הבית אחד מעשרים וארבעה, ולנחתום העושה למכור אחד מארבעים ושמונה:

שינויי נוסחאות והערות

131 הושלם ע"פ כה"י. ובנדפס נשמט. וכבר הרגיש בזה מעדיו"ט עיי"ש.

ושמע מינה מעות בעלמא חוזרין. פי' אם ימת לה המקדשי בפרוטה זו וזו וזו ועשוה שלא נגמרו הקידושין מזו בו מלקדשה לת"ח ליהיות המעות שמסר לה קודם המזרה מתנה מגלח פקדון הוא אלמה ומוחזין לו וה"ג תמרין בשמעת פתמהי זו וזו וזו ועשוה שלא גמר דיבורו אלמה הרשותה ומיהי מה שאלמה מלוה הן אלמה ולא יחולו אלמ[ו] מה שהות בעין ולכך נרין פרוטה מתחרותה לתי תמרת מעות בעלמת ממנה והיכא דלא נגמרו הקידושין הוו המעות הרשותם ממנה אלמה ולא בעיא לתהדורינהו היכא דגמר דבריו לאם קידושין כי הכא ניימא דיחולו הקידושין אף על גוחן תמריס שמיהם בעולה וכי אלמה מדידה אלמה דבשלמא בעלמת לא הוו קידושין שהרי ממנה הן אלמה כי הדר ביה מקידושין אבל הכא שלא חזר מלקדשה נהי נמי דכי אלמה הרשותה עליין לא גמר כל הקידושין ומקדשה[ן] נמי אף בקמייתא כיון דבחורת קידושין אחו ליה דהוו כמו נתאכלו המעות לגמרי (דף נמ.) לתמרינן דמקודשת כיון דבחורת קידושין אתי ליה לתפילו אין שזה פרוטה שלא בקמייתא או בכולן מקודשת ויוכל[ו] להיות דבהא פליגי רב ושמואל ורבי אחי דרב ושמואל דאמרי מעות בעלמא ממנה ולא מיבעיא דלא בעינן שזה פרוטה בחמרוה שלא תפילו כולן מעטרפות ות"ל היכי מצי אקי לתפיק והא קתני עד שיהא בחתת מהן שזה פרוטה שלא אקי אריבא כדפריסים ורבי אחי אמר מעות בעלמת מחוסרים כדפריסים:

[ז] **וקסבר** בעה"ב נתקנה עיסתו בו'. מעיקרא אוקמה משום מורחא דכהן ולא אוקמה משום בעה"ב משום דכהן גופיה ידע אי ממיל אגב בעה"ב לא ידע ממיל כהן]. ת"ש: **דאיתמר** אית דאמרי אימתי בשלא ל"ת והלין עמהם שלא שייך המתוקת לכהן כלל תפילו למ"ד דבחתת מעות מוחזין היינו משום דלאם יודע כו' וגמר ונתן לאם פקדון אבל היכא דאינו יודע אם יחזרו אם לא שמע נתן לאם מתנה ועוד אחי אמרי' לאיתמר קשה רב אחא לעיל פירש[ב] שלא רצה להעמידה כר' אחי דתוקי לה אתפיק משום דבחר מעות מתנה והכא קאמר בחוזרין לכך נראה דגרסינן איתמר למילתא אחריתי נאפיה נפשיה היא: [**מן** הנקוב על שאינו נקוב תרומה. לעולם שאין הכהן מייב להחזיר וגם אין הבעה"ב מייב להפריש עוד משאינו נקוב הכישן לאין מיזב תרומה שלא מדעתן הם אחרו לאין נרין מיקון אחר לשאינו נקוב]. ת"ש:

אם אינו קדוש נשיאות חטא למה. למ"ד התם (תמורה דף ד:) כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד מהני לא מהני אמאי לקי ניחא מאי דקאמר דהתורם אין הרשה על היפה תרומתו תרומה לאי אינו קדוש נשיאות חטא לאם אבל למ"ד התם לאי עביד לא מהני והא דלקי משום דעבר למילתא דלאמר רחמנא ל"ש קשה מאי קאמר הכא גמרה אם אינו קדוש נשיאות חטא לאם לעולם אימא לך לאינו קדוש נשיאות חטא דילמא לעולם אימא לך לאינו קדוש נשיאות חטא דעבר למילתא דלאמר רחמנא ויש לומר דודאי בעלמא לא

ושמע מינה מעות בעלמא חוזרין: איתמר – [ו] המקדש אחותו רב אמר מעות חוזרים ושמואל אמר [ב]מעות מתנה רב אמר מעות חוזרים אדם יודע שאין קידושין תופסין באחותו וגמר ונתן לשום מתנה ונימא לה לשום מתנה סבר לא מקבלה ושמואל סבר[ג] מעות מתנה אדם יודע שאין קידושין תופסין באחותו וגמר ונתן לשום מתנה ונימא לה לשום מתנה סבר כסיפא לה מילתא מתיב רבינא [ג] המפריש חלתו קמח אינו חלה וגזל ביד כהן ואמאי גזל ביד כהן נימא אדם יודע שאין מפרישים חלה קמח [ד] ונתן לשם מתנה שאני התם דנפיק חורבה מינה זימנין דאית ליה לכהן פחות מחמש רבעים קמח והאי אלישע[ד] ליה בהדי הדדי וקסבר נתקנה עיסתו ואתי למיכלה בטיבלא והאמרת אדם יודע שאין מפרישים חלה קמח יודע ואינו יודע שאין מפרישים חלה קמח ואינו יודע דסבר טעמייהו מאי משום טירחא דכהן וטירחא דכהן אחילתיה ותיהוי תרומה ולא תאכל עד שיוציא עליה חלה ממקום אחר מי לא תנן [ה] מן הנקוב על שאינו נקוב תרומה ולא תאכל עד שיוציא עליה תרומה ומעשר ממקום אחר בתרי מני צאית בחד מנא לא צאית ואיבעית אימא לעולם כהן מיצת ציית וקסבר בעל הבית נתקנה עיסתו ואתי למיכל בטיבלא והאמרת אדם יודע שאין מפרישין חלה קמח יודע ואינו יודע שאין מפרישין חלה קמח ואינו יודע דסבר מעמא מאי משום טירחא דכהן טירחא דכהן קבלה עליה ותיהוי תרומה ויחזור ויתרום מי לא תנן [ו] משאינו נקוב על הנקוב תרומה ויחזור ויתרום הא אוקימנא בתרי מאני צאית בחד מנא לא צאית ולא צאית [ז] והתנן [ח] התורם קישות ונמצא מרה אבטיח ונמצאת סרוח תרומה ויחזור ויתרום שאני התם דמדאורייתא תרומה מעליא היא מדרבי אלעאי [ט] דא"ר אלעאי מנין [י] לתורם מן הרעה על היפה שתרומתו תרומה שנאמר [יא] ולא תשאו עליו חטא בהרימכם את חלבו אם אינו קדוש נשיאות חטא למה מכאן לתורם מן הרעה על היפה שתרומתו תרומה אמר רבא לא

ושמע מינה מעות בעלמא חוזרין. כל קידושין שאינן קידושין לא אמרי' מעות מתנה אלא פקדון וחוזרין והיינו דקרי לה לאכל לאשונה[ז] מעות מתנה דכיון דאינן קידושין לא נקנו לה אלא כפקדון שאלמה ומיהו מעות בעלמא חוזרין. כל קידושין שאינן קידושין לא אמרי' מעות מתנה אלא פקדון וחוזרין והיינו דקרי לה לאכל לאשונה[ז] מעות מתנה דכיון דאינן קידושין לא נקנו לה אלא כפקדון שאלמה ומיהו

בעלמא מתנה ומי לא גמיל קידושין לא בעיא להאדורינהו השתא דגמיל לאו מקדש במלוה הוא וממנה נמי לא הוי ע"מ קידושין נתנו וגמר דבריו: **אינה חלה.** דכתיב[ו] לתמיד עריסותיכם: **וגזל הוא ביד כהן.** מה לינו מחזיר לבעלים: **שאני התם.** להכי אנרכוה רבנן להאדורי דנפק מינה מורכה: **חמשת רבעים** קמח.[ט] ממשה לוגין לפורים מיבין בחלה שהן ו' יוסלמיות שהן שבע מדבריות ושלה ומומם בלה להיינו עריסותיכם כדי עיסת מדבר עומר לגולגולת והעומר עשירית האיפה והאיפה שלשה סאין וסאה קיבין והקב מרבע לוגין נמלה איפה ע"ג לוגין עשירית של ע' לוגין שבעה לוגין פשו להו שתי לוגין שהן שיש עשר בילים עשירית שלהן בילה וחומם בילה הרי עומר שבעה לוגין ובילה וחומם בילה הוסיפו פירוסלים על המדות שמות והגדילו קיבין ולוגין שמות מלבר דהוה חומשא מלגלו נתנו שם הרשעות בחמש פשו להו לוג מדברי ובילה וחומם והן לוג יוסלמי בילד לוג מדברי שהם בילים תנהו בחמש בילים גדולים הרי לוג יוסלמי חסר בילה גדולה עשה מבילה וחומם בילה מדברית שבילך בילה יוסלמית שחומם בילה הוא שמות מלבר להוסיף על בילת מדברית להשלים בילה יוסלמית הרי שם לוגין יוסלמיות והם חמש ליפורייש שהלפורייש עולפות על יוסלמיות שמות: **דומנין דאית ליה לכהן פחות.** מכשיעור והמי קמה שנתן לו ישראל לאם הלה וקסבר שהם הלה עליו ולינו מייב בחלה להפטוף ולהשלים את השיעור: **ואלישע להו בהדי הדדי.** ולא לומה בימך: **ותהוי תרומה ולא תאכל עד שיפרוש עליה חלה ממקום אחר.** למה הזקיקונו להחזירו[ח] ממחת מורכה זו ילמרו המפריש חלתו קמח הרי היא חלה דגמר ונתן לאם מתנה ולא תחלל להכן על איפרים הכהן עליה חלה: **מי לא תנן.** לכוותה ולא הלריכוהו להחזירה: **מן הנקוב על שאינו נקוב.** הכהן מייב להחזיר לו תרומה שהפריש מן המיוב על הפטור: **תרומה היא.** שמן הכהן מייב להחזיר: **ולא תאכל.** לכהן להא טבל גמור הוא שלא חל שם תרומה עליה שהרי בשעת הבר פטור הפריסה וטבל לאסור לף לכהן: **עד שיפריש עליה תרומה ממקום אחר.** והמי ממקום אחר לאו דוקא הא"ם מפריש עליה מיניה ויה: **בשני מאני ציית.** נקוב ושאינו נקוב שני כלים הם וכי תמרת לכהן חזור והפרש עליה שבטל הוא שלא חל שם תרומה עליה ניחא לך: **בחד מנא.** כגון חלת קמח שניטלה על קמח הנותר שם כי תמרת ליה לכהן אינה חלה חזור והפרש עליה לא ניחא לך לפיכך הלריכוהו להחזירה: **בהן ביצת ציית.** דלכהנים זריזים[ט] וכפריס הם לחין נותנין תרומה שלא לכהן תבר[י] ולמה הלריכוהו להחזירה משום בעל הבית שלי מעבד לה כהן סבור נתקנה עיסתו: **וניהוי תרומה ויחזור ויתרום.** ולמה הזקיקוהו להחזיר מילתא זו ילמרו המפריש חלתו קמח הרי זו תרומה וגמר[כ] ונתן לשם מתנה ויחזור ויתרום: **מי לא תנן.** כה"ג ולא הלריכוהו להאדורי: **ויחזור ויתרום.** מן הנקוב שלא נפטר בחשובה ולא תמרי' נהדריה כהן שמא יאמר בעל הבית נתקנו פירותיו: **אבטיח.** זמיקל"ס: **שאני התם דמדאורייתא תרומה מעליא היא.** הילכך לא מלי למימר ליהדרה להיות שבל דיערביה עם פירותיו וגזירה דמורכה נמי ליכא דל"ש לא שייך לך ומכל לזה לשמרה ליכא לאיקורי לדורייתא דהא מיפטרו: **בהרימכם את חלבו.** לא תשמו חטא הא מס תרימו חת הרעה שבו תשמו חטא לא תשאו עליו חטא. לא תשמו חטא הא מס תרימו חת הרעה שבו תשמו חטא למה

סט א ב מיי' פ"י מהל' זכיה ומתנה הל"כ טוש"ע חה"מ סי' ג סעי' ג ד:

ע ג מיי' פ"מ מהל' מכירה הל"ג טוש"ע חה"מ סי' ג סעי' ג:

עב ה מיי' שם הל' כב טוש"ע יו"ד סי' שלח סעי' סה:

עג ו מיי' שם הל"ג:

דקאמר התקדשי לי בזו ובזו. **ואפי' בקמייתא.** אם יש בתמרה ראשונה שאכלה שוה פרוטה אע"פ שאין באחרונה ש"פ מקודשת הואיל ודעתה אתמרה אחרונה הוי לה קמייתא דמלוה ואינה מקודשת: **באחרונה.** ואע"ג דקדשה נמי בקמייתא דהו"ל מלוה מלוה ופרוטה דעתה אפרוטה: **אינה** מקודשת. דהא קאמר שאם ראשונה שוה פרוטה ולא האחרונה אינה מקודשת דמלוה היא: **דעתה אפרוטה.** כדפרישנא: **מעות בעלמא.** שנתנו שלא לשם קדושי' והם אינם יכולים להיות אלא מעות בעלמא ולא קדושי': **חוזרים.** דהא הכא אם יש בראשונה שוה פרוטה ולא באחרונה אינם קדושין וקא קרי מלוה אלמא חייב להחזירן דאי הוו מתנה הויא מקודשת. ומסתברא דל"ג דאיתמר אלא איתמר דמילתא באנפי נפשה היא דכי אמרי' הכא מעות בעלמא דומיא דהכא שחשב לקדושי טעות ודכוותה תניא בפ' המדיר קדשה בטעות כיצד כגון שקדשה בפחות משוה פרוטה וקדושי טעות הם ואסיקנא בפ' המדיר דמעות חוזרין ואפי' לרב דאמר בפ' מי שמת לקדושין בטבועין נתנו כלומר דלא הדרי ואסיק דרב אשי כוותיה. אבל לענין פלוגתא דרב ושמואל הא ק"ל להלכתא כשמואל בדיני והוו מעות מתנה וכן פסק הר"ם בזכייה פ"ש:

ו] דפו"ס וכת"י **אמר**: ב] בדפו"ס ובריטב"א וכבכ"י נוסף **וגמר**: ג] צ"ל קמה **ואלישע** (רש"ש, וכ"ה בדפו"י ורש"י): ד] בדפו"ס נוסף **ראשונה**: ה] דפו"ס וכת"י **להחזירה**: ו] צ"ל **דגמר** (רש"ל, וכ"ה בכת"י): ז] צריך להוסיף **על** (רש"ש, וכ"ה בדפו"י): ח] צ"ל **מקדשה** (רש"ש, וכ"ה בדפו"י): ט] צ"ל **ויכול** (רש"ל): י] צ"ל אחר ד"ה מן הנקוב (גליון): כ] דפו"י "פרישי", וצ"ל **פרישית**:

ב) גיטין מה. ג"מ טו: ערכין ב', ג) מלה פ"ג מ"ה, ג) יומות פט: דמלי פרק ה מ"ו, ד) [דמלי שם יומות פט. מנחות ט.], ה) יומות פט. תרומות פ"ג מ"ח, ו) ג"מ נו. ג"ב פל: קמג. יומות פט: תמורה ה', ז) במדבר טו כ, ח) כל הענין מבואר בעירובין פג:, ט) שבת כ:, י) חולין קל ע"ב.

תורה אור השלם

א) וְלֹא תַשָּׂאוּ עָלָיו חֵטְא בַּהֲרִימְכֶם אֶת חֶלְבּוֹ מִמֶּנּוּ וְאֶת קֹדֶשׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא תְחַלֵּלוּ וְלֹא תָמוּתוּ:
[במדבר יח, לב]

לעזי רש"י

בזיק"ש. פירוס מנטוח (במדבר יג ה):

לישנא רש"י

מיקרבא הנייתה. מזוממין ליהנות מהם [לעיל ח. ועיין תענית כג: ד"ה ועוד]. **המקדש במלוה.** לאמר המקדשי לי במלוה שבלשיתיך. שמחל לה מלוה שבידה לו ומהניין בקידושין לאינה מקודשת משום דמשעה שלווחה ניחנה לוחלה וכרכותה קיימא והשתא לאו מידי יהיב לה [בתוספות עד.]. **אינה מקודשת.** דקיימא מהשה עפרון גמריין דיהיב מידי בשעת קידושין ומלוה לוחלה ניחנה וכבר הן שלה ומעות אחריס היו מיניה לו [לעיל ז:]. **שלוה לו.** [לעיל מז:]. **יאנס נעין** [לקמן מז:].

[ע"ש שייך לע"א]

מעות חוזרין. הקידושין מוחזין לו [בכבא מציעא טו:]. מעות של קידושין מוחזין לאאם יודע שאין קידושין מופסין בחמותו ונמלר ונתן לאם פקדון [גיטין מה:]. **ולא תאכל.** לכהן עד שיפרוש על אאם זו תרומה ומעשר ממקום אחר לממוקיין ליה בטבל גמור. **ולא תשאו עליו חטא.** הא אם לא תרימו הן המוכחר תשאו חטא ואם אינו קדוש נשיאות חטא אלא אם תרימו מלגו לאחר אם הכהן מן הכהן שבחומה אינו קדוש נשיאות חטא כאחר שהרי רע ומין מקנה להאכילה ולא לאזור ולחרוש [רשב"ם ב"ב פד:]. לא תשמו חטא על התרומה חטא אם לא תרימו את חלבו מן היאם הא אם לא תרימו הן הכהן עשיר מאוד אין לו לאכול מן התרומה. **נשיאת חטא** לאמה. הא לא עבד ולא מידי ויחזור ויתרום מן היאם [שם פד:].

חידושי הרמב"ן מסכת קידושין דף מו עמוד ב

הא דאמרינן אין מפרישין חלה מקמח משום דכתיב עריסותיכם, איכא דקשיא ליה בתרומה נמי כתיב דגנך והיינו לאחר מירוח דאידגן ואעפ"כ אם הקדימה בשבלים תרומתו תרומה, אלמא כי כתיב קרא לכתחילה כתיב לומר שלא נתחייב עד שעת דיגון ואם הקדים יצא, ה"נ נימא הכי, וצריך תלמוד, ואיכא למימר התם רחמנא רביי' דכתיב והרמותם ממנו תרומת ה' מעשר מן המעשר ולא תרומה גדולה ותרומת מעשר מן המעשר ומוקמינן לה בשהקדימו לוי לכהן בשבלים כדאיתא בברכות (מ"ז א') ובפסחים (ל"ה ב')[1], וממילא שמעינן דחייל עליה שם מעשר בשבלים, ול"נ דאף חלה נמי כתרומה מה התם דגן ולא פחות משליש אף הכא עיסה ולא קמח, ומה התם אוכלין עראי עד שימרח ואם תרם תרומתו תרומה אף הכא נמי אוכלים עראי עד שתתגלגל ומשנתנה מים אם הפרישה חלתה חלה, קצרו של דבר קמח כפירות מחוברים, נתן מים כמי שתלשן ולא מירח, גלגל כמירוח.

משנה מסכת תרומות פרק א משנה י

אין תורמין מדבר שנגמרה מלאכתו על דבר שלא נגמרה מלאכתו ולא מדבר שלא נגמרה מלאכתו על דבר שנגמרה מלאכתו ולא מדבר שלא נגמרה מלאכתו על דבר שלא נגמרה מלאכתו ואם תרמו תרומתן תרומה:

ר"ש מסכת תרומות פרק א משנה י

ואם תאמר מדבר שלא נגמרה מלאכתו היאך תרומתן תרומה מאי שנא ממפריש חלה מן הקמח דתנן בפ"ב דחלה (מ"ה) דאינה חלה וי"ל דשאני הכא דרביה קרא כדדרשינן מקראי בפרק כל שעה (דף לה ב) דמעשר ראשון שהקדימו בשבלים פטור מתרומה גדולה

חידושי הרשב"א מסכת קידושין דף מו עמוד ב

אדם יודע שאין מפרישין חלה מקמח. פי' משום דכתיב עריסותיכם דהיינו לאחר גלגול, ואיכא דקשיא ליה והא תרומה דכתיב ביה דגנך דמשמע דאידגן ואפ"ה קי"ל שאם הקדימו בשבלין שתרומתו תרומה דבר תורה, אלמא כי כתיב קרא לכתחלה ולמצוה מן המובחר הא דיעבד עבד, א"נ לומר שלא נתחייב עד שעת דיגון הא אם הקדימו יצא, הכא נמי נימא שאם הקדימה בקמח יצא, וי"ל דבתרומה רחמנא רבייה מדכתיב והרמותם ממנו תרומת ה' מעשר מן המעשר ודרשינן מיני' ולא תרומה גדולה ותרומת מעשר מן המעשר, והיכי דמי בשהקדימו בשבלין כדמוקמי' לה בברכות (מ"ז א') ובפסחים (ל"ה ב'), וממילא שמעי' מינה דאם הקדימו בשבלין דחייל עליה שם מעשי, והרמב"ן נר"ו כתב דאף חלה כתרומה היא מה התם דגן ולא פחות משליש אף הכא עיסה ולא קמח, ומה התם אוכלין עראי עד שימרח ואם תרם תרומתו תרומה אף ה"נ אוכלין עראי עד שתתגלגל, ומשנתנה מים אם הפרישה חלתה חלה.

---

[1] **תלמוד בבלי מסכת פסחים דף לה עמוד ב**
דאמר רבי אבהו אמר רבי שמעון בן לקיש: מעשר ראשון שהקדימו בשיבלים - פטור מתרומה גדולה, שנאמר והרמתם ממנו תרומת ה' מעשר מן המעשר, מעשר מן המעשר אמרתי לך, ולא תרומה גדולה ותרומת מעשר מן המעשר. - אמר ליה רב פפא לאביי: אלא מעתה, אפילו הקדימו בכרי נמי ליפטר! - אמר ליה: עליך אמר קרא מכל מתנתיכם תרימו את כל תרומת ה'. - ומה ראית? - האי - אידגן, והאי - לא אידגן.
רש"י מסכת פסחים דף לה עמוד ב
שהקדימו בשיבלים – את המעשר הקליס לתרומה גדולה, קודם מירוח, למן התורה תרומה קודמת למעשר, דלמצות קריה רחמנא, ומן הגורן הוא נותן מעשר ללוי, ועכשיו העריס הלוי וקילמו, כדי שלא יחסרנו הכהן לחל מחמשים, ונטלה הימנו תרומת מעשר כדינו, אבל תרומה גדולה דלמצוה – לא נטלה הימנו, ולמעיינן מתניתין למותר, כר' אבהו.
מכל מתנותיכם – כלויס כתיב.
את כל תרומת ה' – לפילו תרומה גדולה.
ומה לחית – לשוקמת קרא לחיובה כשהקדימו בכרי, וקרא לפוטרת כשהקדימו בשיבלין.
הא – דנתמרת בכרי לידגן, וכיון דנקרא דגן – נעשה טבל לתרומה, כדכתיב לשנית דגנך.
הא לא לידגן – וכי שקליה לוי עדיין לא הוה טבול לתרומה.

חידושי הריטב"א מסכת קידושין דף מו עמוד ב

המפריש חלתו קמח אינה חלה. פירש רש"י ז"ל משום דכתיב עריסותיכם בעינן שתהא עיסה, וקשיא לן דאי מהאי טעמא הוא אמאי אינה חלה, [נימא] דקרא איירי בזמן חיוב חלה למימרא דמקמי הכי לא מחייב בחלה ומיהו אם הקדימה קודם לכן נפטרה, כדאשכחן גבי תרומה ומעשר דכתיב דגנך דהיינו אחר דיגון ומירוח שאינו חייב להפריש תרומה ומעשר עד שעת דיגון ומירוח, ואפילו הכי אם הקדימו בשיבולים יצא ותרומתו תרומה וכדאמרינן התם מעשר ראשון שהקדימו בשיבולים פטור מתרומה גדולה כדכתיב והרמותם ממנו את תרומת ה' מעשר מן המעשר מעשר אמרתי לך ולא תרומה גדולה ותרומת מעשר, ואוקימנא בפסחים (ל"ה ב') ובברכות (מ"ז א') כשהקדימו בשיבולים, ותירצו בתוספות דשאני תבואה דרבייה רחמנא מדכתיב והרמותם ממנו דאלמא מעשר שהקדימו בשיבולים הוי מעשר, אבל גבי חלה דלא רבייה רחמנא אימא לך שאם הקדימו קודם עיסה אינה חלה, ולא מיחוור דכיון דשם תרומה אחת היא, אמאי לא גמרינן מההיא לתרומה וחלה.

והנכון כמו שפירש הרמב"ן זצ"ל דודאי חלה כתרומה ומעשר דגן, ומיהו בדגן מצינו שלשה זמנים האחד קודם שהביאה שליש שהיא פטורה לגמרי ואוכל ממנה אפילו אכילת קבע, ואם הוציא ממנה תרומת מעשר לא עשה ולא כלום ואינה תרומה כלל, והשני לאחר שהביאה שליש דקרינן ליה עונת המעשרות ואם הפריש ממנה תרומה ומעשר תרומתו תרומה, אבל אינו חייב עדיין להפריש ויכול לאכול ממנו מן התורה אפילו אכילת קבע ומדרבנן אכילת עראי, והשלישי שעת דיגון ומירוח, וזה הוא הנקרא גרנן למעשר דהשתא מחייב בהפרשה ואסור באכילת עראי מן התורה עד שיפריש, וכנגד שלשה זמנים אלו יש בחלה, דבעודו קמח הוי כתבואה שלא הביאה שליש שאין הפרשתו הפרשה, וכשנתן מים לקמח הוי כעונת המעשרות שאם הפריש הוי הפרשה, וכשהתחיל לגלגל הוי כמירוח שחייב להפריש, ומשום הכי תנן שהמפריש חלתו קמח אינה חלה כלל וגזל ביד כהן.

בית הבחירה (מאירי) מסכת קידושין דף מו עמוד ב

הפריש את חלתו קמח אינה חלה שהרי עריסותיכם אמר רחמנא ואף על פי שאף בתרומה דגנך כתוב ואף על פי כן הרימה בשובלין תרומה היא בזו אף בשובלין שם דגן עליו אבל קמח אין שם עיסה עליו והילכך אינה חלה והרי היא גזל ביד כהן וצריך שישיבנה לבעלים והעיסה הנילושה מן הקמח שנטל משם את החלה חייבת בחלה ואותו הקמח שהופרש לשם חלה אם השלים בו מקמח שלו מדת עומר כשילושנו יתחייב בחלה כשאר קמחים:

תוספות רי"ד מסכת קידושין דף מו עמוד ב

המפריש חלתו קמח אינה חלה. אי קשיא מאי שנא חלה דכתיב בעריסותיכם וקמח עדיין לא הוטבל והא גבי מעשר נמי כתיב מעשר דגנך וקודם דאידגן לא הוטבל שהרי מותר לאכול עראי עד שימרח ואם הקדימו בשבלים אמאי חייל עלייהו שם מעשר דרחמנא אמר דגנך והאי עדיין לא אידגן. ויש לתרץ דכתיב קרא אחרינא עשר תעשר את כל תבואת זרעך ואף על גב דלא אידגן איקרי תבואה וזרע ומשום הכי הוה מעשר אבל גבי חלה לא כתב כי אם עריסותיכם:

ספר יראים סימן קמח [דפוס ישן - קפג]

תנן בחלה פ"ב [מ"ה] המפריש חלתו קמח אינה חלה וגזל היא ביד כהן פי' שאמר בעודו קמח יחול עליו שם חלה אבל הפריש קמח ואמר כשתעשה עיסה יחיל עליו שם חלה חלתו חלה אעפ"י שהיא פטורה עתה. בשבת במפנין [קכ"ז ב'] ובברכות פ' שלשה שאכלו [מ"ז א'] ובפסחים פ' כל שעה [ל"ה ב'] ובביצה פ"א [י"ג ב'] אמר ר' אבהו אמר ר"ש בן לקיש מעשר ראשון שהקדימו בשבלים פטור מתרומה גדולה שנאמר והרמותם ממנו תרומת ה' וגו'. למדנו שהתורם בעודו [בשבלים] פטור שפטור כגון שאמר לא יחול שם תרומה עד שתמרח ויגיע לחיוב וכענין הזה מועיל דקימ"לן כר"א בן יעקב דאמר בקדושין פרק האומר [ס"ב ב'] יתר על כן אמר ר"א בן יעקב פירות ערוגה זו לכשיביאו שליש ויתלשו והביאו שליש ונתלשו דבריו קיימים.

פ"ג א אוכלין עראי עד שתתגלגל. שתתערב יפה, לפי שאין שם עיסה עליה קודם גלגול: **ותטמטם בשעורים.** לפי שעיסת השעורים מתפרדת ואינה מתערבת יפה כעיסה של חטים אלא מטמטם ביד: **חייב מיתה.** דנגמרה מלאכתה, וטבל הוא במיתה: **מגבהת חלתה.** תקנת חכמים היא בעיסה טהורה למהר להפריש חלה בטהרה שמא תטמא העיסה, דעיקר מצוה היא[א] להמתין עד אחר גמר לישה:

פרק ג **א אוֹכְלִין עֲרַאי מִן הָעִסָּה עַד שֶׁתִּתְגַּלְגֵּל בַּחִטִּים׳ב וְתִטַּמְטֵם בַּשְּׂעוֹרִים׳ב. גְּלְגְּלָה בַּחִטִּים וְטִמְטְמָה בַּשְּׂעוֹרִים, הָאוֹכֵל מִמֶּנָּה׳ג חַיָּב מִיתָה. כֵּיוָן שֶׁהִיא נוֹתֶנֶת אֶת הַמַּיִם, מַגְבַּהַת**

פ"ג א שתתגלגל בחטים ותטמטם בשעורים. כמטין וכסומין (ס"ז): **[ותטמטם בשעורים.** לשון כר"ג לפי שעיסת השעורים מתפרדת וכו' אלא מטמטם ביד. וכן לשון כר"ס, ומפיש ועוזבו. והוא טעות סופר וצריך להיות ומערבו. ולדבריהם גרסה לי לשון מטמטם הוא מלשון אלמי, כמו טמונין פלשתי בפרקא מולדות א) (נדה"ש כ"ו ט"ו). ומכמי ט' שניה למה נאמר שהיה לו לומר מטמס. לכך גרסה

פירוש המשניות להרמב"ם

פ"ג א אוכלין עראי מן העיסה עד שתתגלגל בחטים ותטמטם בשעורים. גלגלה בחטים וטמטמה בשעורים האוכל ממנה חייב מיתה. כיון שהיא נותנת את המים מגבהת חלתה ובלבד שלא יהא שם חמשת רבעים קמח. עד שתתגלגל עד שתתערב. **ותטמטם** שיתכנסו ויתאחדו חלקיה זה בזה ויהיו גוף אחד. **האוכל ממנה חייב מיתה** לפי שהיא טבל והטבל במיתה. **כיון שהיא נותנת את המים** מגבהת חלתה ואע"פ שנשאר מן הקמח בעריבה שלא נילוש ולא נתערב, ובתנאי שלא יהיה במה שנשאר מן הקמח שלא נילוש ולא נתערב חמשת רבעים שהם שעור חלה. ואם אמר הרי זו חלה על העיסה ועל השאור ועל הקמח שנשתייר בה לכשתעשה כולה תתקדש זו שבידי לשם חלה הרי זה מותר, וכך נתבאר בתלמוד [ירושלמי].

מלאכת שלמה

פ"ג א עד שתתגלגל בחטים ותטמטם בשעורים. והכוסמין כחטים ושבלת שועל ושיפון כשעורים, כך כתב שם הרמב"ם ז"ל (פ"ח מבכורים ה"ד), ודלא כירושלמי (ה"א) שכתוב שם דכל שאר הדברים את מהלך בהן אחר הטמטום. וכבר נתן טעם לדברי הרמב"ם ז"ל בבית יוסף (יו"ד סי' שכ"ז), שהוא סובר שהתלמוד שלנו חולק על הירושלמי ע"ש. וכתב הרשב"א ז"ל (פסקי חלה שער ד' ה"ד), ואם עשה עיסה מן החטים ומשאר מינים נראה שהולכין אחר הטמטום להחמיר. ומיהו עכשיו שאין חלה דאורייתא מסתברא שהולכין ביה להקל ככל ספיקי דרבנן ואוכלין עראי עד שתתגלגל, עכ"ל ז"ל בקיצור: **גלגלה בחטים וכו'.** פירש ה"ר יהוסף ז"ל, בערוך (ערך גלגל הג') פירש דגלגול הוי גמר לישתה. וע"ל דגם הטמטום הוי כן. אך נראה דעיסה של חטים יכולין לגלגלה כשלש אותה כי אינם נדבקין בידי האדם, אבל עיסת השעורים אי אפשר לגלגלה, אלא גמר לישתה הוי כשנסתמו נקביה דהיינו הטמטום שרגילין לטמטם בעיסת השעורים, עכ"ל ז"ל: **האוכל ממנה חייב מיתה.** דהגלגול לחלה כמו המירוח לתרומת גרן. וכתב הר"ש שירילי"ר ז"ל, הכי גרסינן, כיון שהיא נותנת את המים מגבהת חלתה ובלבד שלא יהא שם חמשת רבעים קמח, וכן הגרסא בספרים ישנים. והכי משמע בירושלמי דכשאינו נילוש כיון דאין בו שיעור במקום שנפל בו המים ועשוי פירורין פירורין דמי לקמח ודמי לעיסה דמי לעיסה דראוי להפריש ממנה חלה ודמי לקמח דמצטרף שאר הקמח ויכול להגביה מן הנילוש על שאינו נילוש. אבל אי בנילוש איכא שיעור אינו יכול להגביה חלתה על שאין נילוש, דחשיב באפי נפשיה ולא מצטרף. וראיה דאית לן למיגרס הכי, דבירושלמי פליגי בה אמוראי, דאיכא מאן דאמר ר' עקיבא היא דתנן לקמן בפרק בתרא (מ"ד) הנוטל חלה מן הקב ר' עקיבא אומר חלה, והכא נמי כשנתן מים בקמח כיון שלא גלגל ולא טמטם פשיטא דאין כאן אלא מעט קמח נילוש כדקתני ובלבד שלא יהא שם חמשת רבעים קמח, והיכי הוי חיוב חלה והא אין בנילוש כשיעור, אלא רבי עקיבא היא. ורבי יוחנן מוקי לה ככולי עלמא דכתיב ראשית עריסותיכם, כלומר בראש עריסותיכם דהיינו משתטיל לה המים. וכתבו הראב"ד והרשב"א ז"ל (ראב"ד פ"ח מבכורים ה"ב ורשב"א פסקי חלה שער ד' ה"ב), לא שיהא עיקר הרמתה משתתן המים, דא"כ יהא אסור באכילת עראי מן העיסה משתטיל לה המים, ותנן אוכלין עראי מן העיסה עד שתתגלגל בחטים וכו' גלגלה בחטים וכו' האוכל ממנה חייב מיתה, אלא נראה דמדאורייתא משנתנה מים רואיה לחלה, שאם לא כן מה בינה לקמח כאן וכאן אינה עיסה, ומכל מקום הוקבעה לחלה ובאכילת קבע אסור. אבל לאחר עראי שרי ולא אסיר באכילת עראי עד שעת גלגול או טמטום האי כדיניה והאי כדיניה שהיא ערס גמורה, וכענין שאמרו בגרן שאינו קובע לתרומה ולמעשרות ליאסר באכילת עראי עד שימרח ע"כ עכ"ל ז"ל. ועיין בפירוש ה"ר שמשון ז"ל שכתב, ונ"ל דטעות סופר הוא בירושלמי, דאדרבה מתני' רבנן ולא רבי עקיבא, ע"כ ע"ש. ובירושלמי פליג ר' יהודה בן בתירא אמתני' וס"ל דאפילו אחר גלגול מותר לאכול ממנה עראי עד שתעשה מקרצות מקרצות, והתם מפרש טעמיה: **כיון שהיא נותנת וכו'.** עיין בהר"ן ז"ל פרק ומטמטמה כידו, ומע"ג דגם קבע הוי ליה למפרי ליה דהכי מכמי לף נתמיין ומזמנה שועל ושיפון כשעורים. רמב"ם פרק מ' מהלכות נזקקין (ה"ז): **[ותטמטם בשעורים.** לשון כר"ג לפי שעיסת השעורים מתפרדת וכו' אלא מטמטם ביד. וכן לשון כר"ס, ומפיש ועוזבו. והוא טעות סופר וצריך להיות ומערבו. ולדבריהם גרסה לי לשון מטמטם הוא מלשון אלמי, כמו טמונין פלשתי בפרקא מולדות א) (נדה"ש כ"ו ט"ו). ומכמי ט' שניה למה נאמר שהיה לו לומר מטמס. לכך גרסה

יכין תפארת ישראל יכין

פ"ג א אוכלין עראי מן העיסה עד שתתגלגל בחטים. שתיהיה העיסה גלוסה יפה: ב **ותטמטם בשעורים.** עיסת שעורים מתפרכת ואינה מתלכדת יפה כחטין ולכך צריכה לטמטם כדי שתתקשה

משנה ראשונה

פ"ג א אוכלין עראי. אבל קבע אסור כמו לענין מעשר דקודם גמר מלאכה מותר בעראי ואסור בקבע כדתנן פרק קמא דמעשרות (מ"ה). ובירושלמי (ה"א) דהכא יהיב טעמא דבקבע אסור שמא יערים לפוטרה מן החלה, ע"כ. ונראה דהיינו נמי טעמא דמעשרות, דהתם נמי אינו אלא מדרבנן לאסור בקבע כדפירש רש"י בברכות דף ל"א (ע"א), והיינו משום שמא יערים. אבל הרא"ש בפירושו כתב דהכא אי לאו טעם שמא יערים לא היה לנו לאסור אפילו קבע, דקודם גלגול אין שם עיסה עליה ולא דמי לתבואה קודם מירוח, ע"כ. ולא הבנתי אמאי לא דמי, התם נמי מדאורייתא דגן בעינן דאיגן ובשבלים לאו דגן הוא. ואדרבה הכא אמרינן משנותנת המים מגבהת חלתה וכו', וכתב הר"ש דמנתינת מים קרינן בה ב) (במדבר טו, כ) ראשית עריסותיכם ע"כ, וכן כתב הראב"ד (פ"ח מבכורים ה"ב), אלמא שם עיסה עליה. ומטעם זה נראה דנתינת המים לענין חלה דמי כמעשר שבשלים דהוי מעשר הוא הדין בחלה. וקודם נתינת מים לא דמי לתבואה בשבלים דהתם ודאי אתי לידי דיגון והוי קרוב לגמרו, אבל קמח גרידא מי יימר דאתי לידי חלה, שמא יבשל או יעשה אותו סופגנין, אבל משנותנת המים לשם עיסה הוי קרוב לגמרו. והר"ש כתב בפ"ב (מ"ה) דהמפריש חלתו קמח אינה חלה, ומעשר בשבלים גזרת הכתוב הוא כדפירשתי סוף פרק קמא דתרומות, ע"כ. ועדיין צריך טעם דנילוף חלה מהתם, אלא כדפירשתי: **עראי.** אכילת עראי בכל דוכתא משמע אכילה מועטת כביצה אפילו יותר כל שדעתו לסעוד אחר כך וכמ"ש הר"ב פ"ב דסוכה מ"ה. ואפילו פת או תבשיל אכילה כזו הוי עראי, דהא הכא לא חזי אלא א"כ נתבשל או נאפה. ומכאן צ"ע לשיטת הרמב"ם במסכת מעשרות בפרק קמא מ"ז שסובר דכל בישול מיקרי קבע. והארכנו מזה פ"ד דמעשרות מ"ד: **האוכל ממנה חייב מיתה.** הכא לא בעינן קביעות בית או חצר או מקח ושאר דברים הקובעין כמו לענין מעשר, דהתם קרא כתיב ג) (דברים כו, יג) בערתי הקדש מן הבית ואילפינן מינה קביעות בית וגזרו רבנן נמי בשאר דברים שיקבעו, והכא דמתחלתה גמר מלאכתה בבית דדרשינן פרק בתרא דמעשר שני (ירושלמי מעשרות פ"ג ה"א ומעשר שני פ"ה ה"ח) מן הבית זו חלה, והלכך לא שייך הכא קביעות בית, והוא הדין לשארא: **כיון שהיא נותנת את המים מגבהת חלתה.** וכתב הר"ב בשם הירושלמי שראוי להפריש מיד ולומר הרי זו חלה על השאור ועל העיסה ועל הקמח כשתתגלגל כולה וכו', ע"כ. ואף על גב דלפי זה אינו חל קדושת חלה עד שתתגלגל ואם נשרפה החלה קודם הגלגול לא מהני תנאי כמ"ש הר"ש ואם כן בטלה תקנת חכמים שעיקר תקנתם היתה למהר הפרשת החלה משום טומאה והשתא שצריך לקיים החלה עד אחר הגלגול יש לחוש לטומאה. י"ל דחשש טומאה אינה אלא בעיסה שיד הכל משמשין בה אחת לשה ואחת ערוכת ואחת אופה, אבל החלה שמפרישה עכשיו ומצניעה עד אחר גלגול, ליכא חששא כולי האי. ואע"פ שבשעה שחל קדושת חלה אינה מוקפת לעיסה, לית לן בה כיון שבשעת קריאת שם יפריש בעל הבית אחד מכ"ד. אף בלש עיסה גדולה אסור להמעיט. ונחתום שורצה להרויח סגי בשיפריש אחד מכ"ח. וכן כל הלש עיסה למכור פת בשוק. ואם טימא העיסה בשוגג או באונס, גם בעל הבית סגי אחד מכ"ד מדמפסיד הבעל הבית האכילה והכהן מרויח רק הסקה. ואם טימא במזיד, גם נחתום אחד מכ"ד:

משנה ח מדמותר לגרום טומאה לחולין הטבולין לחלה, יכול להפריש מעיסה טהורה על הטמאה, דהיינו שמניח ביניהם כחצי ביצה. דאע"ג דאותה חצי ביצה עיסה שנוגע בעיסה הטמאה נטמא מעיסה שהיא ראשון ונעשה אותה חצי ביצה שני, אפילו הכי אין אותה חצי ביצה חוזר ומטמא להעיסה הטהורה שיפריש ממנה התרומה, דחצי ביצה אינה מטמאה לאחרים. ואע"ג דעל כל פנים טימא לאותה חצי ביצה, הרי מותר לגרום טומאה לטבול לחלה [ועי' סוטה דף ל' ע"ב]:

הלכתא גבירתא

ציונים

פ"ג א אוכלין עראי. מימרני פ"ת מהלכות בכורים ה"ז, סמ"ג עשין קמ"ט, טור ושו"ע יו"ד סימן שכ"ז ס"ד: **גלגלה.** מימרני סם ס"ה: **כיון שהיא נותנת.** מימרני סם ס"ה, טור שו"ע סם ס"ב:

שינוי נוסחאות

פ"ג א אוכלין. בד"ס לא גריס לכל הפרק: **שתתגלגל.** בירושלמי שתגלגל: **ממנה.** במשניות בגמרא ממנו:

תום' אנשי שם

פ"ג א במשנה **שתתגלגל.** משמע שקפץ על העיסה, אבל מטמטם קפץ שפסק מלעלות קמחר מתמטמט. וע"ע למה שיטה כיעיסה. וכר"ב גרס שתגלגל, וקפץ שפסקה, וכן הוא בכ"מ בכתובות (פ"ת מכבורים ה"ד פ"ו"ב) וכן הוא בתר זבוע (פ"ת הלכות חלה פ' ה"ו ובלי"מ):

בר"ב **אוכלין כו'. שתתערב כו'.** משמע דמפקש דגלגול לחומרא דמיקיון דבעירוב לחול גלח ליכא מתקבקן לגוף אחמר בעלמא, ומצלי"מ בשעורים עד שילוש וחזו נקרל שתטמטם. וים מפרשים דגלגול לקולא דהוא גמר לישה, ועי' בכ"מ (פ"ת מכבורים ה"ד):

שם ד"ה **מגבהת חלתה.** תקנת חכמים כו'. לף למ"ל דבעינן דגלגול הוא פחות מטמטום, מכל מקום משמע דבעינן שהים פחות מגלגול ומ"ם כן היה אפשר לומר דמתני' לא נוקיא קמ"ל דלף קודם הגלגול לא נאסרה בעעלי עדיין מותרת לגבניה מלחה וכן מפרשים הרמב"ד והרשב"ם הוא במלאכת שלמה כאן. גלח דהר"י והר"ש והרא"ש כתבו כן על פי דברי הירושלמי פרק לולי עוברין (פסחים פ"ג ס"ג) ועיין בפני משה (במשלה הפרים כלל ס"ח ד"ה ויין) שהאה לפיהם מהירושלמי והעלה בדעת הר"מ דמן התורה עיקר המצות להפריש בחחלה העיסה אלא מדרבנן אם קודם שנאפתה הגיסה בערבי מלכתיב ב) (במדבר טו, כ) רחשית עריסותיכם ע"ש:

תוס' ר"ם ד"ה **ותטמטם כו'. בעות סופר כו'.** בעיון (עיין שם הטעי) מיתא גם כן בלשון הר"ש ממש ודבר לשון שהטעות סופר שנפל בפירוש הר"ש גפל גם כן בספר שבערוך. ויותר נשון נומר שהר"ש העתיק לשון הערוך ולא הרגיש מהטעות סופר שבערוך. ולא ידעתי מי הכריחו להמוס' יו"ט לומר שיש טעות סופר מאחר שהשלמון מונן שפיר בהויותו, דהכי קאמר דבעיסה של חטים דוק לוש ונגלגל יפה יפה אבל של שעורים אם יש ונגלגלו יפה הוא מטמטמו ניד, כלומר מהלק ומאבד קצת הקמח ממש ומיהכי כך לומר שחיו מגלגלו טפי: (שושנים לדוד):

בא"ד **שהיה לו לומר מטמם.** לף ידעתי הא ר"י הניח שם בפרקא מולדות (בפסחים כו טו), ובלשון תלמוד מטמטם אם הלא כו' והוא גבי טומא הנכנלי ריש פרק לולי עוברין (בפסחים מב ב). ודבכי ר"י שם הוא לשון תמוה דלא מיתמי מלשון הטמנה יע"ש. וגם לשון טומטום אבל בכל הש"ם הוא מלשון זה לשון פתימה, אם גם כן כוונת הרמ"ם שהניח המוס' יו"ט ודע ודע אמת היל. (רבי יהודה בכרך):

פ"ג א שתתגלגל בחטים ותטמטם בשעורים. וכסומין כחטין ושבולת שועל ושיפון כשעורים. רמב"ם פרק מ' מהלכות נזקקין (ה"ז): [ותטמטם בשעורים. לשון כר"ג לפי שעיסת השעורים מתפרדת וכו' אלא מטמטם ביד. וכן לשון כר"ם, ומפיש ועוזבו. והוא טעות סופר וצריך להיות ומערבו. ולדבריהם גרסה לי לשון מטמטם הוא מלשון אלמי, כמו טמונין פלשתי בפרקא מולדות א) (נדה"ש כ"ו ט"ו). ומכמי ט' שניה למה נאמר שהיה לו לומר מטמס. לכך גרסה

ציונים והערות

א) בד"ר, היה:

תורה אור השלם

א) וְכָל הַבְּאֹרֹת אֲשֶׁר חָפְרוּ עַבְדֵי אָבִיו בִּימֵי אַבְרָהָם אָבִיו סִתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים וַיְמַלְאוּם עָפָר. [בראשית כו, טו]

ב) רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם חַלָּה תָּרִימוּ תְּרוּמָה כִּתְרוּמַת גֹּרֶן כֵּן תָּרִימוּ אֹתָהּ. [במדבר טו, כ]

ג) וְאֹמַרְתָּ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת וְגַם נְתַתִּיו לַלֵּוִי וְלַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה כְּכֹל מִצְוָתְךָ אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי לֹא עָבַרְתִּי מִמִּצְוֹתֶיךָ וְלֹא שָׁכָחְתִּי. [דברים כו, יג]

ציונים

ב נדמעה. מיימוני שם ה״ו: נולד לה. מלה ו׳ ע״ב, מוס׳ ע״ז דף ג״ו ע״ש [ד״ה שמונה]. הרמ״ה [פסחים] פרק כל שעה ס׳ ע״ז, מיימוני שם ה״ו:

שינויי נוסחאות

שלא יהא. בד״ע וד״ר שיהא וכן הוא במשניות בגמרא: חמשה רבעי. בד״ע חמשת רבעים וכן הוא בירושלמי ובד״מ וד״א: ב ומשגלגלה תעשה. בנדה (ו, א) משגלגלה תעשה:

תום׳ אנשי שם

ב תוס׳ יו״ט ד״ה עד שלא כו׳. פ״ה דשבועות ובעמא דמכל מקום כו׳. כל״ל (בית דוד):

לי יומר מה שכתב הרמ״ם בפסקי מלה (סי׳ ה׳) וז״ל, לפי שמין מעיסת מעשרים נדבקת יפה לפיכך נקרמת ליפה טמטוס] **ובלבד שלא יהא שם חמשה רבעי קמח**. [עיין מה שכתבתי בפרק קמא מ״ק]. וכתב הר״ב נסס הירושלמי שאם אמר הרי זו חלה וכו׳. וכתב הר״ש, מע״ג למלה זו לא הויא מוקף לקמח המתערב בעיסה אמר כך, מכל מקום כיון דהויא עיקר העיסה מוקף, סגי בהכי: **ב שהמדומע פטור**. עיין מה שכתבתי בפרק קמא מ״ד: **עד שלא גלגלה תעשה בטומאה**. ופסק זה שנולד בה היינו ספק טומאה לחולין, דהא עד שלא גלגלה אכתי לאו טבולין נמלה ניהו, הר״ש ומוס׳ נהי פרק קמא דף ו׳ (ע״ש). ומ״ש הר״ב דטעמא משום דאין כאן הפסד כהן, ומשמע דאי לאו הכי הוי אסור לעשות בטומאה אפילו לחולין, שעדיין אינם טבולים למלה, כבר כתבתי בזה בפרק ממיסי דמציעת דטעמא דמכל מקום קופו לבא לידי חיוב מלה, ולפיכך אף למאכה אחרונה אסור בטמאו בידים. ולדברי הרמב״ם (פ״ו מהלכות מ״ב) שכתבתי שם, אפילו לגרוס נמי אסור:

חַלָּתָהּ, **וּבְלָבַד שֶׁלֹּא יְהֵא שָׁם חֲמִשָּׁה רְבָעִים קֶמַח**: **ב נִדְמָעָה עִסָּתָהּ עַד שֶׁלֹּא גִלְגְּלָה, פְּטוּרָה, שֶׁהַמְּדֻמָּע פָּטוּר. וּמְשֻׁגְלְגָּלָה, חַיֶּבֶת**. **נוֹלַד לָהּ סְפֵק בְּטֻמְאָה עַד שֶׁלֹּא גִלְגְּלָה, תֵּעָשֶׂה בְּטֻמְאָה**, **וּמְשֻׁגְלְגָּלָה**,

ובלבד שיהא שם חמשת רביעים קמח. שנתערבו במים, דבפחות מהן לא הגיעה העיסה לכלל חיוב חלה. ואית ספרים דגרסי ובלבד שלא יהיה שם חמשת רביעים קמח, כלומר שלא ישארו חמשת רביעים קמח שלא נתערבו במים, דאם נשארו חמשת רביעים לא נפטרו בחלה שהפריש קודם שנתגלגלו. ובירושלמי (ה״א) מוכיח שאם אמר הרי זה חלה על השאור ועל העיסה ועל הקמח הנשאר לכשתתגלגל העיסה כולה תתקדש זו שבידי לשם חלה, הרי זה מותר. וכן ילמד אדם בתוך ביתו לנשים לומר כן כשמפרישות חלה מיד אחר גלגול העיסה [א]קודם עריכת הלחם: **ב נדמעה עיסתה**. נתערב בה תרומה בפחות ממאה חולין: **משגלגלה חייבת**. דכיון דנתחייבה בחלה כבר, תו לא פקע על ידי דמוע: **עד שלא גלגלה תעשה בטומאה**. כיון דאפילו אם תעשה בטהרה אין הכהן רשאי לאכלה מפני ספק שנולד בה, יכול לטמאותה מיד קודם גלגול: **משגלגלה תעשה בטהרה**. אם נולד בה ספק לאחר הגלגול, אסור לטמאותה, דחולין הטבולים לחלה כחלה דמו, ותרומה תלויה צריכה שימור:

פ״ג א [אות י] בהרע״ב ד״ה **ובלבד**. **ועל הקמח הנשאר**. ולפ הוי דכר שלפ גם לעולם, לכל שניהו לעשות כן ולגלגלה, לפו ממוסכר מעשה דמי:

[אות יא] שם בהרע״ב בא״ד **קודם עריכת הלחם**. מפני שמערבות קמח עם העקלקות בשעה שעורכים שלותו ועושים מהן ככרות, שלותו קמח ונעשה עיסה. ולפ״פ שלפו מערבים בכל לחד ולחד ממשה רבעים קמח, כיון דכיון כולה מיכף ממשה רבעים שתעור (בסמ״ע סוף: סו הסג) מלרכן, ולפילו שתגלי מיהו מועיל שם טובלכה לשור, הר״ש:

לטמאותה, דחולין הטבולים לחלה כחלה דמו, ותרומה תלויה צריכה שימור:

פירוש המשניות להרמב״ם

ב נדמעה עיסתה, עד שלא גלגלה פטורה שהמדומע פטור, ומשגלגלה חייבת. נולד לה ספק טומאה, עד שלא גלגלה תעשה בטומאה, ומשגלגלה תעשה בטהרה. נדמעה שנתערבה בה התרומה, וכבר ביארנו [פ״א מ״ד] שהמדומע פטור מן החלה.

מלאכת שלמה

האומר דקדושין דף תרמ״ט (כו.): **ובלבד שלא יהא שם**. גרסינן, ועיקר. דלמאן דגרס ובלבד שיהא שם, קשה דהא תנינא לה חדא זימנא בפירקין דלעיל (מ״ו) ה׳ רבעים קמח חייבין בחלה:

ב נדמעה עיסתה. באשת כהן מיירי דמדומע ותרומה מותרין לו. ותרומה פטורה מן החלה כדאיתא בספרי (שלח פיסקא ק״י): **עד שלא גלגלה**. ספרים אחרים, גלגלתה, וכן בכולה מתני׳ בר מדגזבר: **שהמדומע פטור**. דקסבר חלה בזמן הזה דרבנן ואתי דמוע דרבנן ומפקע חלה דרבנן: **ומשגלגלה חייבת**. דכיון דנתחייבה תו לא פקע. ועוד דלא לידמעה לכתחלה לאפקועה: **משגלגלה תעשה בטהרה**. דחולין הטבולין לחלה כחלה דמו ותרומה תלויה צריכה שימור מטומאה. ור׳ אליעזר הוא דסבר הכי בפ״ח דמסכת תרומות ובסוף פרק קמא דמסכת פסחים, אבל ר׳ יהושע פליג עליה. ופירש הרמב״ם ז״ל, משגלגלה תעשה, עניינו שתגמר כמות שהיא ולא יקפיד בספק טומאה שנולד, ע״כ. ורישא דקתני עד שלא גלגלה, בטומאת חולין, דהא עד שלא גלגלה אכתי לאו טבולין לחלה נינהו, וסיפא דקתני ומשגלגלה, בטומאת חלה, ועיין בפירוש הר״ש ז״ל. וז״ל הר״ש שירילי״ו ז״ל, נולד לה ספק טומאה, נולד לה ספק הנוהג אף בחולין כגון החיה דשבילין, אם קודם גלגול נולד יוכל לגרום לה טומאה ודאית, ואין לאסור משום מטמא התרומה, דקודם גלגול אכתי לא פתיכא בה חלה כמו המפריש חלתו קמח דלא עשה ולא כלום, והפסד כהן נמי ליכא כיון דנולד לה ספק טומאה כבר, כן כתבו התוס׳ ז״ל בפרק קמא דמסכת נדה (ו ע״ב). ואינו כן, דמשנתנה מים פתכא בה חיוב חלה כדלעיל, אלא כדמפרש טעמא בירושלמי דכאן (ה״ב) הויאל ואי אתה יכול ליתנה לכהן בכהונתו אתה רשאי לטמאתה. פירוש דלא חשיב חלה דידה כל כך ושרי לטמאה טומאה ודאית כשאירעה ספק טומאה קודם גלגול, דספק טומאה שאירע בה ספק הנוהג אף בחולין הוי, ובודאי דלא מצי אכיל לה כהן שהרי נולד בה ספק טומאה. אבל אם לא נולד בה ספק טומאה עד אחר גלגול תעשה בטהרה, אתי

תפארת ישראל

יכין

ד כיון שהיא נותנת את המים מגבהת חלתה. כך מקנו מכמיס למהר להפריש מלה שמא בטמאת העיסה: ה **ובלבד שלא יהא שם חמשת רבעים קמח**. שלא יהא נשאר בעריכה קמח שלא נילש עדיין כדי שיעור מלה. אבל בהתנה מקופס שהפרשת מלה גס לא מקמח שיתבדק אחר כך בעיסה, מהי מנחה. מיהו מלה דיקן לריך למהר להפריש מהשם שמא בטמאת העיסה אחר כך דהרי בלאו הכי בטמאה, לא יפריש החלה

יכין

עד אחר גמר ליסה [יו״ד סי׳ שכ״ז ס״ג]: ו **נדמעה עיסתה**. נתערב בה תרומה ואין מאה לבטל. ובאלה בזמן הזה מיירי שהוא מדרבנן, דאם לא בא כן לא אחת דמוע לדבנן ומפקע מיד אלה לאורייתא: ז **ומשגלגלה חייבת**. דהדבכך נתחייב בחלה אבי לא פקע על ידי דמוע לדבנן: ח **נולד לה ספק טומאה עד שלא גלגלה תעשה בטומאה**. מדבלא זה אסור כהן לאכלה: ט **ומשגלגלה**. נולד לה ספק טומאה משגלגלה

משנה ראשונה

היתה מוקפת, וכן כתב הר״ש. ולא ידענא אמאי לא מוקי לה דאין הכי נמי דלאחר הגלגול מביאה לחלה ומקיפה. ונראה דר״ל אם תטמא העיסה ואי אפשר להקיף בנגיעה דטמא וטהור בעי נגיעה כדפרישתי בפרקין דלעיל (מ״ח): **ב נולד לה ספק טומאה**. וא״ת היכי משכחת ספק, אי ברשות היחיד טמא ודאי אי ברשות הרבים טהור.

כתב הר״ש פ״ח דתרומות מ״ח כגון שתי חביות ברשות היחיד וכו׳. ומיהו בפרק קמא דנדה דף ז׳ (ע״א) אמרינן דאפילו בספק דרבנן כגון נשען, נהי דתיעשה בטהרה, החלה שלה תלויה משום ספק ראשון. וההיא דתרומות דפליגי בקראי ליכא לאוקמי בדרבנן אלא בשתי חביות:

אינו חייב בחלה חיוב גמור, לפי שאילו היה חייב כשאר העיסות לא היה ראוי לזר שיכבוש אותה חלה לעצמו: אמר להם אף הוא קלקל לעצמו שאכל אותה חלה לפי שחטא, ותקן לאחרים, שהם חשבו שלא חייב אותו הקמח חלה ובאמת שהוא חייב, והוא אמרם (לעצמו) [בתלמוד] קלקל לעצמו דאכלה [ואיענש, ותיקן לאחרים דאינון אוכלין ותולין ביה. והלכה כרבי יהושע].

אמר המאירי: המשנה הרביעית והכונה בה בענין החלק הרביעי והוא שאמר: **המפריש את חלתו קמח אינה חלה פי׳ שהרי עריסותיכם כתוב**[144], הא קודם לישה לאו בת חלה היא. ואף על פי שתרומה ומעשר בשקדמו בשובלין קדושים הם, באלו רבוי המקראות הביאנו לומר כן, כמו שהתבאר בראשון של תרומות[145].

וגזל ביד כהן שהרי כטעות היא בידו שלא ניתנה לו אלא על מנת שתהא עיסתו פטורה[146]. **והעיסה עצמה** ר״ל אם לש הקמח הנשאר, אותה עיסה חייבת בחלה שהרי לא נסתלק חיוב חלה ממנה. **והקמח** ר״ל אותו שבא ליד כהן, או הנשאר ביד ישראל אם לא לשו אותו וצירפו עם אחר. אם יש בו כשיעור המתחייב בחלה, חייב בחלה וחלה הניטלת משם חלה גמורה ליאסר לזרים, וזהו שאמרו עליה ואסורה לזרים, ואין אומרים שאינה חלה גמורה אחר שכבר הופרש ממנה בקמח. ויש מפרשים[147] **ואסורה לזרים** ענין בפני עצמו, ופירושה דוקא בקמח שביד כהן, ומפרשים שכל עיסה הנעשית מאותו קמח אסורה לזרים משום חומרא בעלמא. ודעת ראשון עיקר. דברי ר׳ יהושע, והלכה כמותו. **ואמרו לו מעשה וקפשה זקן אחד** כלומר שכבשה לעצמו, וזקן זר היה, ואם כן היאך אתה אומר שחלה גמורה היא. **אמר להם אף הוא קלקל לעצמו ותיקן לאחרים**, ר״ל קלקל לעצמו שחטא באכילתה, ותיקן לאחרים הנשמעים לו שעוון אכילתם תלוי בצווארו, והוא שאמרו בתלמוד המערב[148] קלקל לעצמו דאכלה ואיענש ותקן לאחרים דאכילן ותלו ביה:

זהו ביאור המשנה, ולמדת ממנה שמשעה שנתן מים בקמח אף על פי שלא גלגל חייבת בחלה, שאם לא כן מאי אירא קמח, והוא שאמר בפרק שלישי[149] כיון שהיא נותנת מים מגבהת חלתה, ואף בתלמוד המערב[150] אמרו נתינת המים זהו ראשית עריסותיכם. ושמא תאמר היאך לא נאסרה משעה זו באכילת עראי, ושנינו בפרק שלישי אוכלין עראי מן העיסה עד שתתגלגל בחטים ותטמטם בשעורים כמו שנבאר. תירצו גדולי הדור[151] שמן התורה משעת נתינת מים ראויה לחלה אלא שלא הוקבעה ליאסר באכילת עראי עד שעת גלגול בחטים או טמטום בשעורים, שבשיעורין אלו היא עריסה גמורה, ועל הדרך שאמרו[152] בדגן שאינו קבוע לתרומה ומעשרות ליאסר באכילת עראי עד שימרח אף על פי שראוי להפריש קודם מירוח. והוא שאמרו בתלמוד המערב שבפרק שלישי[153] תני ר׳ יהודה בן בתירא משתעשה מקרצות, כלומר שלא הוקבעה לאכילת עראי עד שתעשה עוגות, ופרשו טעמו מדכתיב כתרומת גורן מה תרומה מן הגמור אף כאן מן הגמור. מעתה לכשתאפה, לא הוקשה אלא למלאכה של עריסה, כלומר מה תרומה מן הגמור שבדגון אף כאן מן הגמור שבמלאכת עריסה. וודאי בן בתירא לא בא למעט שלא תהא ראויה לחלה עד שתעשה עוגות, אלא לענין קבע נאמרה, ואף על פי שאין הלכה כמותו מכל מקום מדבריו נשמע לרבנן, ואף לרבנן משעת נתינת מים ראויה לכך אבל לא הוקבעה עד שתתגלגל בחטים או טמטום בשעורים.

ושאר המינין דינם כשעורים לענין זה, וכן היא שנויה שם[154] בהדיא. ואם עשה עיסה מן החטים ומן השעורים שאלו שם אם הולכים בה אחר הגלגול או אחר הטמטום שהוא מוקדם לגלגול, שהגלגול הוא כעין קטוף והטמטום הוא מיד שנתדבקו חלקין קצתם בקצתם, שמתוך שעיסתו מתפזרת אין אדם יכול ללושה כל כך ותכף שנתדבקו חלקיה הוא מניחה[155].

ומכל מקום כתבו בתוספות[156] שבזמן הזה אין מפרישין ממנה עד שעת גלגול, וממה שאמרו בתלמוד המערב בראשון של ביצה[157] הלש עיסה ביום טוב מפריש חלתה ביום טוב, לשה מערב יום טוב ושכח להפריש חלתה אסור לטלטלה ואין צריך לומר ליטול הימנה עירס, לא אמרו אלא לש הא עירס לא בתמיהה, תפתר בעיסה טמאה שאינו מפריש אלא בסוף ר״ל משתגלגל או תטמטם, דאמר ר׳ יוסה בדין היה בעיסה טהורה שלא תפריש אלא בסוף אלא תקנה תקנו שיפרישוה תחלה ר״ל משעת נתינת מים, שלא תטמא העיסה כלומר שמא יארענה טומאה קודם גלגול, ואם כן בזמן הזה שכל העיסות טמאות אין מפרישין עד שתתגלגל בחטים או תטמטם בשעורים:

---

144 במדבר ט״ו כ׳.

145 עיין תרומות פ״א מ״י וברי״ש שם. ובחידושי קידושין דף מ״ו ב׳ בד״ה חיוב חלה כתב רבינו: ואע״פ שאף בתרומה דגנך כתוב ואעפ״כ הרימה בשובלין תרומה היא, בזו אף בשובלין שם דגן עליו אבל קמח אין שם עיסה עליה והילכך אינה חלה. ובפסחים ל״ה ב׳ בגמ׳ דכל שהקדימו בשיבולין חשיב אידגן ולאפוקי מהקדימו בכרי.

146 ובקידושין שם הוסיף רבינו: וצריך שישיבנה לבעלים, ועיין רש״י קידושין שם, וברי״ש וברא״ש במתניתין.

147 הר״ש כאן.

148 ה״ג.

149 מ״א.

150 שם ה״א.

151 הרשב״א בפסקי חלה שער ד׳ פ״א, ועיין רמב״ן קידושין מ״ו ב׳.

152 במעשרות פ״א מ״ו.

153 ה״א.

154 בירושלמי פ״ג ה״א.

155 ולא איפשטא שם הך בעיא.

156 ביצה ט׳ א׳ ד״ה גלגל, ור״ש ורא״ש כאן.

157 ה״ח.

• • •

נדמעה[177] עיסתה עד שלא גלגלה פטורה שהמדומע פטור משגלגלה חייבת נולד לה ספק טומאה עד שלא גלגלה תעשה בטומאה משגלגלה תעשה בטהרה

אמר הר"מ: פי' נדמעה פי' שנתערבה בה התרומה, וכבר ביארנו כי המדומע פטור מן החלה: ואמרו תעשה בטהרה ענינו שתגמור כמו שהיא לא (יפקיר) [יקפיד] בספק טומאה שנולד:

הקדישה[178] עיסתה עד שלא גלגלה ופדאתה חייבת [ומשגלגלה ופדאתה חייבת] הקדישתה עד שלא גלגלה וגלגלה הגזבר ואחר כך פדאתה פטורה שבשעת חובתה היתה פטורה

אמר הר"מ: פי' ההקדש אינו חייב בחלה למאמר השם תרימו גם אתם תרומה, ואמרו בספרי את שתורם ממנו קדש והשאר חול ולא שזה וזה קדש, וזה המאמר כלו מבואר כשתבין כל מה שהקדמנו בזה הסדר:

כיוצא[179] בו המקדיש פירותיו עד שלא באו לעונת המעשרות ופדאן חייבין משבאו לעונת המעשרות ופדאן חייבין הקדישן עד שלא נגמרו וגמרן הגזבר ואחר כך פדאן פטורין [שבשעת חובתן היו פטורין]

אמר הר"מ: פי' זאת ההלכה כבר הקדמנו לדבר עליה בפרק רביעי מפאה, ושם נהגית אות באות:

אמר המאירי: והמשנה הראשונה ממנו אמנם יסוד ענינה בביאור ענין החלק הראשון והוא שאמר: אוכלין עראי מן העיסה עד שתתגלגל בחמים או שתטמטם בשעורים ואף על פי שמשעת נתינת מים נתחייבה בחלה, מכל מקום לא הוקבעה ליאסר באכילת עראי עד שיעור גלגול וטמטום כמו שביארנו למעלה[180] והגלגול בעיסה כמרוח בתבואה:

גלגלה בחמים וטמטמה בשעורים האוכל ממנה חייב מיתה ר"ל מן הלחם העשוי ממנה קודם הפרשת חלה ואפילו אכילת עראי, מפני שהוא טבל והאוכל טבל חייב מיתה בידי שמים. והוא הדין שהאוכל חלה במיתה שהרי דינה כדין תרומה לכל דבר:

כיון שהיא נותנת מים מגבהת חלתה ובלבד שלא יהא שם חמשת רבעים קמח כלומר כיון שנתנה מים בקמח והתחילה לבלול המים והעיסה[181] היא יכולה להגביה חלתה, אף על פי שלא נתערב כל הקמח במים אלא שנשאר ממנו בעריבה שלא נילוש ולא נתערב, ובלבד שלא יהא באותו הקמח שלא נתערב שיעור חמשת רבעים שהוא שיעור חלה, שמאחר שאין שם שיעור חלה נגרר הוא אחר מה שנילוש. ואפילו לא היה בנילוש כדי חלה, הואיל ומכל מקום התחילה ללוש ואין בקמח הנשאר כדי חלה נדון בנילוש. ויש מפרשים דוקא **בשיש בנילוש כדי חלה,** ואף על פי כן כל שעיסתה מרובה עד שיש בקמח הנשאר כדי חלה גם כן, אין אותו הקמח נפטר בשל זו. ויש גורסין[182] **ובלבד שיהא שם חמשת רבעים,** ור"ל בנילוש, ואין קפדים בנשאר כמה שיהיה[183].

ומכל מקום עיקר הדברים בענין לגרוס ובלבד שלא יהא וכשיטה אמצעית שכתבנו, ולעולם אינה מגבהת חלתה עד שתלוש כל העיסה שיעור חלה, ואם ניטלה חלתה קודם לישת חמשת רבעים אינה כלום, אבל כשנילוש ממנה חמשת רבעים רואין את הקמח הנשאר ואם יש בו שיעור חלה לא נפטרה בראשונה, ואם אין שם שיעור חלה הרי היא בטלה אצל האחרת, שהרי אף כשנילושה[184] הם מביאות קמח ועורכות עיסתן עליו ואותו קמח לא הורמה חלתו. וודאי אם יש בו חמשת רבעים כגון שהיתה עיסתה מרובה כל כך שהיא צריכה להביא חמשת רבעים לצורך עריכה, אף על פי שמתחלקת לכמה פתיתין הסל או התנור מצרפן להחמיר. והוא שאמרו בתוספתא[185] כהן ששייר קמח לעיסתו וכן האשה ששיירה קמח לעיסתה והקמח והשאור והקרץ, פי' פתיתי עיסה שאינן מודבקין בעיסה, כולן מצטרפים לחמשת רבעים לאסור את העיסה, והקמח פירושו אותו שנותן בשעת עריכה.

ומכל מקום פירשו בתלמוד המערב[186] שאף זו יש לה תיקון, בשתתנה בשעת הרמתה ותאמר הרי זו חלה על העיסה ועל השאור שנתערב בה ועל הקמח שנשתייר בה ועל הקרץ שניתן תחתיה ולכשתעשה כולה גוש אחד תיקדש זו (בידה) [שבידי] לשם חלה, ואחר שהתנת כן הכל פטור באותה חלה אחר שהיא בעין בשעה שנצטרף הכל, שאם הוטלה לאור קודם שיצטרף אינה פוטרת הבא אחר מכן. ומתוך כך מזהירין בתוספות[187] שבזמן שהנשים עושות עיסה מרובה שכשהן פותתות עיסותיהן לככרים [ו]צריכות להביא קמח בכדי שיעור חלה לעריכת כולם, וכבר הרימו חלתן קודם פתיתת העיסה, צריך שיתנו בשעת הרמתן תנאי זה שהזכרנו, ושלא יטילו החלה באור עד סוף כל העריכה.

177 בגליון כה"י: ב' לר"ם.
178 בגליון כה"י: ג' לר"ם.
179 בגליון כה"י: ד' לר"ם.
180 בפ"ב מ"ד.
181 נדצ"ל: והקמח.
182 כ"ה במשנה שבגמרא, והובא גם ברא"ש ורא"ש.
183 ובב"ח סי' שכ"ז כתב שאף לגירסא זו בעינן שלא ישאר בקמח שלא נתערב שיעור חלה, דלא כרבינו, ועי' אוצמ"ה הע' 141.
184 היינו אחר שנילושה.
185 פ"א ה"ו.
186 פ"ג ה"א.
187 בר"ש כאן.

• • •

ב

שנינו בפרק שלישי (מ"ח): **ביון שהי[א]**(ה)[כו] **נותנת את המים מגבהת חלתה ובלבד שלא** (שהיה נותנת המים) **[יהא שם]**[כז] **חמשת רבעים קמח. שלא יהא גרסינן, [ולא]**[כח] ובלבד שיהא[9]. פירוש[10] כשהאשה עורכת לישתה לאחר ה(ו)רמת החלה והיא עורכת (הפותיתון) [הפתיתין][כט] על גבי קמח ואותו קמח לא הורמה חלתה, ואם יהיה בו חמשת רבעים כדי שיעור חלה אעפ"י שמתחלק בין כמה פתיתין הסל או התנור מצרפן, ונמצא שאוכל טבל. והכין איתא בירושלמי (פ"ג ה"ח) דגרסינן התם **למה לי ובלבד שלא יהא שם חמשת רבעים קמח, אמר ר' מתניה [מתניתין][ל] קודם עד שלא למדו הכוהנות. מה למדו את הכהנות, הרי זה חלה על העיסה ועל השאור המתעמד בה על הטבל שנתערב בה ועל הקמח שנשתייר בה ועל הקרין שנתן תחתיה לכשתעשה בולה גוש אח[ד](ר)**[לא] **הוקדש זו שבידה לשם חלה.** ולפיכך קודם שלמדו אותן להתנות כן, אלו היה בקמח המתערב בפירו[רו]תיהן[לב] בשעת עריכה חמשת רבעים קמח הכל אסור מפני שנתערב בתוכן שהוא חייב בחלה, ואעפ"י שהוא מתחלק בכל הפתיתין ואין חמש רבעים במקום אחד, וכדתניא בתוספתא (פ"ח ה"ו) **כהן ששייר קמח לעיסתו וכן** (העושה) **[האשה][לג] ששיירה קמח לעיסתה וחקרין והשאור מצטרפין לחמשת רבעים לאסור את העיסה.** וקמח דקתני היינו קמח שנותן שם בשעת (צ)[ע]ריכה[לד]. אבל אם התנה בשעת הרמת החלה הכל פטור בחלה שהרי בידה[11], כדאיתמר בירושלמי שכך למדו את הכהנות. ודוקא כשהחלה בעין בשעה שנתערבו קמח ושאור אלו בעיסה, אבל אם הטילה לאור אינה מתרת שהרי איננה בשעת חיוב. ולפיכך צריכות הנשים להתנות כן בשעת הרמה, ושלא [ת]נתן[לה] החלה באור עד סוף עריכה, לפי שפעמים לשות עיסה מרובה ויהיה בקמח חמשת רבעים.

ג. דין קמח הנוסף על העיסה בשעת עריכה, ותנאי הכהנות

מקורות הגיסה

כו. תוקן ע"י רנג"ק, וכן הסכים הגר"י הלוי, ע"פ המשנה. כז. תוקן ע"י הגר"י הלוי ע"פ המשנה (ורנג"ק כתב "ובלבד שלא יהיה שם כשעה שהיא נותנת המים ממשת רבעים קמח"). כח. נוסף ע"י הגר"י הלוי ע"פ נוסח הרמשונים והגר"ח פירושלמי, ועיין בדי"ט שלגלגו מזה ט' שהכיר דברי רבינו ומהר רמשונים, ולף כתב שהיא הסכמת הפוסקים, לך כתב שבספרי פרשת שלח איתא "ובלבד שתהא". ועיין במאירי שגורס "ובלבד שלא יהא". כט. תוקן ע"פ ביאורו של הגר"י הלוי (ורנג"ק כתב: הפתיתין). ל. עיין בהערת הגר"י הלוי שכ"ה נוסח הירושלמי המובא בנ"י, לך יתכן שלו"ל "למה לי מתניי" ור"ל "למה לי מתניתין" (או מתניתין" כלפניו וכברמב"ן הל' חלה (ובקדושת לחם: "למה לי מתני' [מתני']"). לא. תוקן ע"י רנג"ק, וכן הסכים הגר"י הלוי. ומכאן ליתא בירושלמי שלפנינו, לך מהרח"ח משמע שהיה לפניו, ועיין גם בחמב"ן. לב. תוקן ע"י הגר"י הלוי (ורנג"ק כתב: בפתיתיסם). לג. תוקן ע"י רנג"ק, וכן הסכים הגר"י הלוי. לד. תוקן ע"י רנג"ק, וכן הסכים הגר"י הלוי (ובקדושת לחם: עירובה). לה. תוקן ע"י רנג"ק, וכן הסכים הגר"י הלוי.

הערות

שכ' דין זה בשם י"א, וכתב שהוא "כעין מה שאמרו בתוספתא קמח טמא שנתערב עם קמח טהור ואין בטמא כשיעור כשהוא נוטל אומר הרי זו חלה חוץ מן הטמא שבו".

9. עיין בחידושי רבינו לגיטין סא, א מביא משנה זו ושם גריס "ובלבד שיהא".

10. הנה רבינו מפרש למתני' [עפ"י גירסתו] בדרך מחודשת, ודלא כפירוש שאר ראשונים [הלא המה הריבמ"צ והר"ש בפירושם לפ"ג (מ"א), האור זרוע (סי' רל"ב), הרא"ש הן בפירושו (שם) והן בפסקיו (הל' חלה סי' ה'), והר"ן בקידושין (כ"ו ע"א מדפי הרי"ף)], דלדידהו הא דקתני 'ובלבד שלא יהא שם ה' רבעים קמח' קאי אקמח שנשתייר בעריבה ולא נתערב במים, ואילו לרבינו קאי אקמח שמוסיפין בשעת עריכת הככרות. ויל"ע (וכבר העירו על כך באוצר מפה"ת פ"ג מ"א הערה 144) אם לרבותא נקט כן, דאף לענין הקמח המצטרף בשעת עריכת הפתיתין צריך להקפיד שלא יהא בו ה' רבעים, כדי שלא יצטרף בסל או בתנור, [דס"ד דנטפל הוא להפתיתין ופטור, קמ"ל דחייב], וכ"ש דלגבי הקמח שבעריבה עצמה בעינן שלא יהא בו ה' רבעים. או דילמא דוקא בהקמח שמצטרף בשעת עריכה צריך ליזהר שלא יהא בו כשיעור, דהואיל ולא היה באותה עריבה שגלגלו בה העיסה על כן לא מיפטר בהפרשת החלה מאותה העיסה, אבל הקמח שהיה בעריבה ייתכן דאף אם היה בו יותר מה' רבעים נמי מיפטר. [ועיי' במאירי על משנה זו שכ' כן לחד גיסא, ועפ"י הגירסא ד'ובלבד שיהא', דאף אי איכא במה שנשתייר בעריבה יותר מה' רבעים מ"מ מיפטר בהפרשה זו]. עוד אפשר דרבינו לדוגמא נקט קמח הנוסף בשעת עריכת הפתיתין, שכן ממנו ראיה לעיקר דין זה דאם אין ה' רבעים בהקמח שנשתייר הריהו בטל אצל העיסה שהופרשה החלה ממנה. ויש ללמוד פירוש זה בכוונתו מלשון המאירי (שם) ז"ל: אבל כשנילוש ממנה חמשת רבעים, רואין את הקמח הנשאר, ואם יש בו שיעור חלה לא נפטרה בראשונה, ואם אין שם שיעור חלה הרי היא בטלה אצל האחרת, שהרי אף כשנילושה הם מביאות קמח ועורכות עיסתן עליו, ואותו קמח לא הורמה חלתו וכו'. ע"כ. [ועיי' עוד בביאורים על הר"ש לפ"ג (מ"א) שבמהדורתינו בהערה 17].

11. ר"ל דמה"ט אין כאן חסרון דבר שלב"ל, וכן הוא בהל' חלה לרמב"ן דכל שבידו לאו כמחוסר מעשה דמי, וכן הוא בר"ן בקדושין פ' האומר. אולם בטור סי' שכ"ז ובב"י שם הביאו בשם הסמ"ג והיראים דטעמא משום דקי"ל כראב"י. ועיי"ש בגר"א סק"א דא"צ לזה דהכא אפי' לרבנן ומשום דבידו וכנ"ל.

השער הרביעי

א. אבאר מאימתי החלה ניטלת.
ב. ועוד אבאר כמה שיעור חלה, ואבאר דין חלת חוצה לארץ בשיעורה והכשרתה ואכילתה ותערובתה.
[ג.]ואבאר גלגול גוי אם פוטר בשל ישראל אם לאו, ואכלול עם זה הברכה.

א

שנינו בפרק שני (מ"ה): **המפריש חלתו קמח אינה חלה וגזל ביד הכהן, העיסה עצמה חייב[ת] בחלה והקמח אם יש בו כשיעור חייב בחלה ואסורה לזרים דברי ר' יהושע, אמרו לו מעשה וקפשה זקן זר, אמר להן אף הוא קלקל לעצמו ותיקן לאחרים.** פי' המפריש חלתו קמח אינה חלה, ראשית ערסותיכם כתיב (במדבר טו, כ), הא קודם עריסה לאו בר חלה הוא, ולפיכך הנשאר שעשה ממנו ישראל עיסה חייבת בחלה שהרי לא נפטר, וכן קמח שבא לידי כהן חולין גמורין הוא[א] ואם יש בו כשיעור, כלומר חמשת רבעים, חייב בחלה, ולאו דוקא בו אלא (או) [אף][ב] שצירפו עם אחר ויש בהם כשיעור חייב בחלה, וכדאמרינן בפרק האיש מקדש (קידושין מו, ב) דמייתי לה התם גמרא: המקדש במלוה [כו', **המפריש חלתו קמח**] **גזל ביד כהן, אמאי** (טעמא) [**נימא**][ג] **אדם יודע שאין מפרישין חלה מקמח וגמר ונתן לשם מתנה, ופריק שאני התם דנפיק מיניה חורבה,** (מנין) [**זמנין**][ד] **ראית ליה לכהן פחות מחמשת רבעים והאי דלייש**[ה] **לה בהדי הדדי וסבר נתקנה עיסה וקא אתי** (למעליא) [**למיכלה**][ו] **בטיבלא.** וכל אותה עיסה הנעשת מאותו קמח אסור לזרים[1] כאלו היא חלה משום [חומרא][ז] בעלמא, דלא חל עליה שם חלה כלל דבר תורה, שאילו כן לא היה גזל ביד כהן אלא היתה חלה וחוזר ומפריש עליה ממקום אחר כדאיתא ביבמות פרק האשה רבה (פט, ב) ובקידושין פרק האיש מקדש (סז), וגרסינן התם **ותהוי תרומה ויחזור ויתרום, מי לא** (נתן) [**תנן**] **התורם קישות ונמצא מרה אבטיח ונמצא סרוח תרומה ויחזור ויתרום,** ופרקינן **שאני התם דאוריתא תרומה מעליא היא כדר' אלעאי דאמר תורם מן הרעה על היפה תרומתו תרומה.**

א. דין המפריש חלתו קמח

ומא[י]מתי מפרישין את החלה משע[ה](ת) שנותנין מים בקמח, אף על פי שלא גלגל ולא טמטם ראויה ליטול ממנה חלה, ואם הרים הרי הוא חלה ונפטרה העיסה בחלה זו, דתנן (פ"ג מ"ב): **בין שהיא נותנת את המים מגבהת חלתה,** וגרסינן בירושלמי (פ"ג ה"ב): **נתינת המים זו היא ראשית עריסותיכם,** ולא שיהא עיקר הרמתה משתתן את המים[2] שאם כן תהא אסור באכילת עראי מן העיסה [משתטיל לה מים, ותנן (סז) **אובלין עראי מן העיסה**][ח] **עד שתתגלגל בחטים ותטמטם בש(י)עורים, גלגלה בחטים וטמטמ[ה](א)**

ב. זמן הפרשת חלה האם הוא משעת נתינת מים או משעת גלגול

מקורות הנוסח

א. בדפוס רמזון הוכנסו כאן דבריס מתוך קוף שער ג' ותחלת שער ג', ותוקן הסדר ע"י הגרנ"ס כנ"ל. ב. כן גרסה לתקן. ג. תוקן ע"פ הגמרא קידושין שם, וכ"ה בקדושת לוי. ד. תוקן ע"פ הגמרא קידושין שם ע"י הגר"י הלוי, וכ"ה בקדושת לוי. ה. לפניו בקידושין שם: מלים. ו. כן תיקן הגר"י הלוי בהערה ד ע"פ הגמרא קידושין שם, וכ"ה בקדושת לוי. ז. גרסה שהיה מסר כאן, וכן ג"ל, וכעין זה הוא בתמצ"ך ובמאירי הנ"ל בהערה 1, וכן פירשו ריצמ"ץ ור"ם ורמ"ם. והגר"י הלוי בהערה ה תיקן שצ"ל "כאלו היא טבל בעלמא", וקשה לומר כן דמ"כ יהיה מסור גם לכהנים. והרע"ק כתב "כאלו היא חלה בעלמא". ח. הוסלס ע"פ המובא בר"ם

הערות

1. משנ"כ "וכל אותה עיסה", כוונתו כמש"כ התשב"ץ פ"ו, וז"ל, החלה הזו שהפרישה קמח אם נתנה לכהן וכו' אסורה לזרים בין היא עצמה בין עיסה שנתערבה בה עכ"ל, והיינו דאע"פ דהא דמיקרי חלה אינו אלא חומרא בעלמא, אעפ"כ אסרינן אפי' כל העיסה שנתערבה בה. וכן הוא במאירי בשם י"מ.

2. כדי להבין כוונת רבינו, ראה בר"ש ריש פ"ג סד"ה מגבהת, והיינו דלשון "זו היא ראשית עריסותיכם" משמע קצת דזהו עיקר זמנה מה"ת, ולזה מוכיח רבינו דא"א לומר כן, וע"כ צ"ל דהדרשא לא נאמרה אלא לאשמעינן דמועילה הפרשת החלה. אולם הר"ש שם בפירוש הא' מבאר דשמעינן מהך דרשא דזהו זמן ההפרשה לכתחילה,

בש(י)עורים האוכל ממנה חייב מיתה[3]. אלא נראה דמדאוריתא משניתנה מים ראוי לחלה, שאם לא כן מה בינה לקמח, כאן וכאן אינה עיסה. ומכל מקום הוקבעה לחלה [ובאכילת קבע אסור אבל לאכול עראי שרי ו]לא[ט] אסור באכילת עראי עד שעת גלגול או טמטום, האי כדיניה והאי כדיניה, שהיא עריסה גמורה. וכענין שאמרו (פסחים פ"ח מ"ו) בגורן שאינו קבוע לתרומה ו[ל]מעשרות ליאסר באכילת עראי עד שימרח, ואף על פי שראוי להפריש ממנו קודם מירוח[4].

וגרסינן בירושלמי גבי מתניתין דאוכלין עראי עד שתתגלגל בחטים ותטמטם בשעורים (שם): **תני ר' יהודה בן בתירה משתעשה מקרצות מקרצות, ומה טעמיה דר' יהודה בן בתירה בתרומת גורן כן תרימו אותה** (במדבר טו, כ) **מה תרומה ניטלת מן הגמור אף חלה. מעתה לכשתאפיה אמר רבי מתניה לא הוקשה [לתרומת גורן]**[י] **אלא למלאכת העירום [בלבד]**[יא]**, עד כאן. ורבי יהודה [בן בתירה]**[יב] ודאי לא עלה בדעתו לומר[5] שאין חלה דבר תורה אלא משנעשית מקרצות מקרצות כלומר עוגות, ומדכתיב ראשית עריסותיכם למדנו שלא מיעט אלא קמח בלבד שאין כאן עריסה כלל, [אבל][יג] **משתטיל את המים** (ו)**פעמים**[יד] **ראויה להפרישה מדכתיב ראשית. לפיכך פעמים שהתקינו שיהא מפריש משתטיל המים, ופעמים לא תפריש לכתחלה אלא משתגלגל בחטים ותטמטם בשעורים. כיצד עיסה טהורה תקנה התקינו שתהא מפרישה חלתה כדי שלא תארע לה טומאה או ספק טומאה, [טמאה][טו] לא תפריש עד שתתגלגל, כדאיתא [בהדיא בירושלמי][טז] בפרק ביצה** (ביצה פ"ח ה"ח) **ופרק אלו עוברין** (ירושלמי פסחים פ"ג ה"ג), **דגרסינן התם תני**[יז] **חלש עיסה ביום טוב מפריש חלתה ביו"ט, לשה מערב יו"ט ושכח**[יח] **להפריש חלתה אסור לטלטלה ואין צריך לומר ליטול ממנה, עירם לא אמרו אלא לש, הא עירם לא, אמר ר' שמואל אחוה דר' ברכיה תפתר בעיסה טמאה שאינו מפריש אלא בסוף, אמר ר' יוסי בר' אבין**[יט] **בדין היה בעיסה הטהורה שלא יפריש חלתה אלא בסוף, תקנה תיקנו שיפרישנה תחלה שלא תטמא העיסה. והילכך בזמן הזה שאין עיסה טהורה [אין][כ] מפרישין עד שעת גלגול.**

ג. המינים שהולכין בהם אחר טמטום, ודין עיסת חטים עם שאר מינין

תנן (פ"ג, מ"ח): **אוכלין עראי מן העיסה עד שיתגלגל בחטים ו[י]טמטם בשעורים.** ירושלמי (פ"ג ה"ח): (ואחר) **[ושאר]**[כא] **כל הדברים את מהלך אחר הטימטום. ואם עשה עיסה מן החיטים** ומשאר המינין (הפטורין מן החלה וראה) **[נראה]**[כב]

מקורות הנוסח

סירילאו פ"ג מ"ח בסמ הרמב"ד ז"ל והרמב"ח ז"ל. ט. הנוסח שלפנינו מוקן והוסלם ע"פ המובא בר"ח סירילאו הג"ל, ומילו רנע"ק והגר"י הלוי שלח רלו נוסח זה, הוסיפו מיבת "לח" לפני "הוקבעה", ומיקנו "לאסור" במקום שהיה כתוב "לח אסור". ולדידהו זהו נוסח דבני רבינו: ומכל מקום [לח] הוקבעה לחלה [לאסור] באכילת עראי עד שעת גלגול וכו'. י. מוקן ע"י רנע"ק, וכן הסכים הגר"י הלוי, ע"פ הירושלמי. יא. מוקן ע"י רנע"ק, וכן הסכים הגר"י הלוי. יב. הוסלם ע"י רנע"ק, וכן הסכים הגר"י הלוי, ע"פ הירושלמי. יג. הוסלם ע"י הגר"י הלוי. יד. מוקן ע"י רנע"ק, וכן הסכים הגר"י הלוי. טו. מוקן ע"י הגר"י הלוי. טז. מוקן ע"י הגר"י הלוי ע"פ הב"י סי' שכ"ז שהביא מת דבני רבינו. יז. בב"י: תניא. יח. מכאן נמצא בדפוס לאמון בשער ג' (הנדפס מחרי שער ד'). יט. בב"י: בר בון, וכ"ה בירושלמי לפנינו. כ. מוקן ע"י רנע"ק, וכן הסכים הגר"י הלוי. כא. מוקן ע"י רנע"ק, וכן הסכים הגר"י הלוי, ע"פ הירושלמי וע"פ הב"י סי' שכ"ז שהביא מת דבני רבינו. כב. מוקן ע"פ ב"י הג"ל. ורנע"ק והגר"י הלוי מיקנו "וַהֲלָה"

הערות

ומיירי בעיסה טהורה דמדרבנן תיקנו למהר הפרשתה פן תטמא העיסה [וכמו שהזכיר רבינו בהמשך דבריו], והדרשא היא אסמכתא בעלמא, והפירוש הב' הוא כפירוש רבינו (ועיין בר"ש שם במהדורתנו). וראה ברמב"ם פ"ח ה"ב ובהשגת ראב"ד, והעולה מדברי הכס"מ והמהר"י קורקוס ששיטת הראב"ד היא כדעת הרשב"א כאן, ועיי"ש מה שהאריכו בדעת הרמב"ם.

3. עיין במהרי"ט אלגאזי הל' חלה אות ט' (במהדורתנו או"ק ב'), יובא להלן הערה 6, שהגיה את לשון הרשב"א וביאר עפ"י ההגהה וכתב "וכוונתו לומר דבעשה עיסה מן החטים ומשאר מינין הפטורים פשיטא לן דודאי אזלינן בתר טמטום להחמיר, וזהו מה שאמרו בירושלמי ושאר הדברים את מהלך אחר טמטום, ואפילו בעשה מן החטים ומן האורז עכ"ז מבעיא לן בירושלמי, דאע"ג דהאורז נגרר אחר החטים לחיוב, אפשר דלענין גלגול אזלינן בתר טמטום ולא איפשיטא, זה נלע"ד שהיא כוונת הרשב"א". ועיי"ש מש"כ לבאר בדעת הרמב"ם.

4. עיין לעיל שער ב' הערה 46.

5. נראה כוונתו כמשנ"ת במאירי [פ"ב מ"ד] דמר' יהודה בן בתירא נשמע לרבנן, דמה"ת אפשר שיהיה ראוי לחלה אע"ג דלא הוקבע עדיין לאיסור טבל.

שהולכין אחר הטיומטום להחמיר. ובירושלמי שאלוה אפילו בשעשה עיסה מן החטים ומשאר המינין הפטורין מן החלה ולא פשטה, דגרסינן התם **עשה עיסה מן החטים ומן האורז**[6] אחר מ[י]ן מי מהלך, אחר הגלגול [או] אחר הטיומטום, ולא איפשיט. ומיהו עכשיו שאין חלה דאוריתא אלא דרבנן מסתברא הולכין בה להקל[7] ככל ספקי דרבנן. ואוכלין **עראי** עד שיתגלגל. גלגול, פירש בע(י)רוך דרך החיטים ללוש יפה ולגלגל[8], אבל השעורין כשלש אותן מתפרדת ואינו יכול ללוש יפה יפה, על כן מטמטמן ביד ועוזבן.

אוכלין עראי מן העיסה. ירושלמי (סס): **אמר ר' חני לא שנו אלא עראי, הא קבע אסור מפני שהוא מערים לפוטרה מן החלה, עד כאן.** ואני תמה למה הוצרך לטעמא זו, תיפוק ליה דכל שהגיע לעונה שיכול להפריש ואם (ת)[ה]הפריש הו[א](ה)[כג] חלתו חלה [ד]אסור[כד] לאכול ממנה קבע[9], וכענין שאמרו (נדרים נה, ג וכ"ד) בתבואה לענין תרומה ומעשרות שאפילו (גמר)[כה] קודם גמר מלאכה דהיינו מירוח מותר (ל)[ב]אכילת עראי ואסור (לאכול) [באכילת][כו] קבע. ויש לי לומר דשאני עיסה דקילא שאילו עשאה קבין פטורה לגמרי

ד. החילוק שבין עיסה קודם גלגול לתבואה קודם מירוח, לענין אכילת עראי

מקורות הנוסח

במקום ורמה (וגם מתקו את מיטות "הפטורים מן החלה", ממנם כפי הגרסה צריך למותקן, שכן נמתרכבו כאן ממש"כ רבינו להלן. ועיין בריי"ט מלגאזי שהביא לשון רבינו אך השמיט ענין שאר מינים בפעם הראשונה, ועיין בהערה 6 לקמן). כג. תוקן ע"פ מהריי"ט מלגאזי מות ט' ס"ק ג' ור"ם סירילאו פ"ג ה"ג שמביאים את דברי רבינו. כד. תוקן ע"פ ר"ם סירילאו. כה. ליתא במהריי"ט מלגאזי סס, והוא מיותר כמשמ הטיר הגרי' הלוי, וגם בר"ם סירילאו ליתא. כו. תוקן ע"פ ר"ם סירילאו.

הערות

6. כן הביא הב"י בשם רבינו, וכן הוא בירושלמי לפנינו. אך הפנ"מ הגיה שם בירושלמי "עשה עיסה מן חיטין ומן השעורין", וכן גרס הגר"א, וכן הוא במאירי שם, וראה בפנ"מ שביאר הטעם דאורז פטור מן החלה. אבל בהל' חלה להרמב"ן גרס כאשר הביא רבינו "אורז". וכ"ה בירושלמי במהדורת הר"ש סירילאו, ועיין בפירושו שביאר את צידי הספק לפי גירסא זו, דכיון שכל חיובו של אורז הוא מטעם גרירה עם החטים י"ל שדינו כחטים וכל העיסה מתחייבת רק בשעת גלגול, או שמא כיון שבמציאות איננו מתגלגל יפה הוא מתחייב כבר בשעת טמטום, ולא איפשיטא. ובאמת מוכח שכך היא הגירסא שהיתה לרבינו ממה שכתב "ובירושלמי שאלוה אפילו בשעשה עיסה מן חטים ומשאר המינין הפטורין מן החלה". אך עיין במהרי"ט אלגאזי הל' חלה אות ט' [או"ק ב'] שכ' דיש ט"ס בדברי רבינו וצ"ל מן החטים ומן האורז, כי במינים הפטורים לגמרי מן החלה אין שום מקום ספק. אבל בגירסת המהרי"ט אלגאזי נשמט עניין שאר מינים בפעם הראשונה, ולפי הנוסח שהבאנו עפ"י הב"י יש ליישב שבאמת רבינו לא התכוון אלא לאורז בלבד, אך תפס לשון שאר מינים באותו משקל של הלשון הקודם דמיירי בשאר מינים החייבים.

7. משמע דאפי' בחלת הארץ הולכין בזה"ז להקל, ועיין לעיל שער ב' הערה 19 שנסתפק בכך, וראה שם בהערה 24, וצ"ע קצת.

8. הרמב"ם בפ"ח מביכורים ה"ד כתב "משתגלגל בחטים ויתערב הקמח במים או שתטמטם בשעורים ותעשה כולה גוף אחד", ופירש המהריק"ו "ונראה דלפי שעיסת החטין נוחה להתקבץ לכך אמרו תתגלגל כי מיד שתגלגל נעשית גוף אחד, אבל עיסת שעורים יש טורח לקבץ אותה לכך אמרו בה טמטום ולא יספיק בגלגול", הרי שלדבריו הטמטום הוא אחר הגלגול, וא"כ זהו קולא לשעורים. עוד הביא המהריק"ו את דברי הערוך שהובא בדברי רבינו כאן שגלגול הוא אחר טמטום, ונמצא דהוי חומרא לשעורים ושאר מינים, וזה מה כתב רבינו לעיל "שהולכין אחר הטימטום להחמיר".

9. עיין ברא"ש מש"כ לתרץ דאחר נתינת מים ולפני גלגול עדיין אין שם עיסה עליו, ולא דמי לתבואה קודם מירוח, ועיין במהרי"ט אלגאזי אות ט' [או"ק א'] שתמה עליו "דכיון דקתני סיפא דבנתינת המים מגבהת חלתה, ע"כ דאפילו קודם גלגול חשיב כתבואה קודם מירוח, וכיון דקתני מתני' אוכלין עראי מן העיסה ע"כ דמיירי אחר נתינת המים, דמקמי הכי לא שייך שם עיסה כלל ועיקר, וא"כ מן הדין יש לאסור אכילת קבע דומיא דתבואה קודם מירוח". ועיין בחי' הגרי"ז במנחות ס"ז, א' שביאר דברי הרא"ש עפ"י היסוד של הגר"ח בענין נתינת מים [וכן ציין הגרי"ז בגליונות על הגר"ח שם], ועיין לעיל שער ב' הערה 46, וביארנו שם דמדברי רבינו מוכח דלא ס"ל כסברת הגר"ח, וניחא לפי"ז מה שהוצרך לתרץ באופן אחר. והנה בתשב"ץ פ"ו כ' הטעם דאסור לאכול קבע מפני שראוי להפרשה, וכקושית רבינו, וצ"ע מהירושלמי. [ובס' אפריון שלמה על התשב"ץ העיר על כך וכתב "ונראה שהוא מפרש מה דאי' שם עוד בירושלמי על הך דר' חגי א"ר יוסי אי מן הדא לית ש"מ כלום וכו', דהיינו דר' יוסי פליג על ר' חגי שמפרש משום טעמא דהערמה וכו'" עי"ש. וראה עוד שם שתלה מחלוקת הרא"ש והתשב"ץ בשאלה אי מדמינן חלה לפני גלגול לתבואה לפני מירוח, וא"כ י"ל דתלוי בשתי הסברות שבדברי הרמב"ן בקידושין שהובא לעיל שער ב' הערה 46]. ועיין בביאורי הגר"א על הירושלמי דגירסא שונה יש לו בירושלמי, וראה בשנו"א.

ואפילו בגמר מלאכה, וכיון ש(ה)תלויה[כז] בשיעורין הייתי סבור לומר דכל שחלקה קודם גמר מלאכתה[10] מותר ואפילו באכילת קבע, ואשמעינן דאסור מההוא (משום) [טעמא][כח] [ד]הערמה, אבל בתבואה לענין תרומה ומעשר שאין תלויין בשיעורין אלא כל שנגמרה מלאכתן אפילו כל שהוא חייב בתרומה ומעשר, דין הוא שלא [יאכל][כט] ממנה קבע ואפילו קודם גמר (דין)[ל] מלאכתה, שאכילתה קבע קובעה לתרומה ומעשרות[11].

ב

ה. שיעור הפרשת חלה

כמה שיעור חלה. שנינו בפרק ב' (מ"ז): **שיעור חלה אחת מכ"ד, העושה עיסה לעצמו והעושה למשתה בנו אחד מכ"ד, נחתום שהוא עושה למכור בשוק [ובן האשה שהיא עושה למכור בשוק][לא] אחת ממ"ח, נטמאת עיסה שוגגת או אנוסה אחד מ[מ"ח][לב], נטמאת מזידה אחת מכ"ד כדי שלא יהא חוטא נשכר.** והילכך עכשיו שכל העיסות אינן טהורות אחד ממ"ח, ואפילו במקום (שנוהגין) [שנותנין] (א)[ח]לה[לג] לכהן.

ו. שיריה ניכרים

שנינו בפרק [קמא] (מ"ט): **האומר כל גודני תרומה וכל עיסת[ו][לד] חלה לא אמר כלום עד ש[ו]שייר[לה] מקצת.** פירוש, משום דכתיב (במדבר טו, כ) ראשית ערסותיכם בעינן שיהא [שיריה][לו] ניכרים (חולין קלו, ב). ירושלמי (פ"ח, ה"ו):

מקורות הנוסח

כז. תוקן ע"י הגר"י הלוי, ובר"ס סירילאו: שתלויה בשיעור. כח. תוקן ע"פ ר"ס סירילאו. כט. תוקן ע"פ ר"ס סירילאו, ורנג"ק והגר"י הלוי תיקנו "לאכול". ל. תוקן ע"י רנג"ק, וכן הסכים הגר"י הלוי, ע"פ המשנה. לא. תוקן ע"י רנג"ק ע"פ לשון המשנה. לב. תוקן ע"פ לשון המשנה, ובדפוס רמשון יש בהריס נוספים בשינוי כפשר העיר הגר"י הלוי (בחוס' כ"ה). לג. תוקן ע"פ ג"י סי' שכ"ח שמביא בשרי רבינו, ורנג"ק והגר"י הלוי תיקנו "שנוהגין ליתן חלה לכהן". לד. תוקן ע"י הגר"י הלוי ע"פ לשון המשנה, וכ"ה בקדושת לוסף. לה. כנ"ל. לו. תפר בדפוס רמשון, ותוקן ע"י רנג"ק, וכן הסכים הגר"י הלוי.

הערות

10. דברי רבינו מבוארים עפ"י מש"כ בחזו"א זרעים בלקוטים סי' ג' אות ה' "דשאני פירות שאין להן שיעור וחטה אחת חייבת בתרומ"ע, והלכך כשאוכל קבע שפיר אסרו חכמים שהרי הוא טבל, ואילו הפריש חייל תרומה מה"ת, אבל עיסה שחלקה קודם גלגול פקעה טבלה, ואף אם הפריש לא חייל חלה כדין נוטל חלה מן הקב לרבנן דר"ע וכו'", עיי"ש היטב. ויש לבאר עוד, דהנה ביסוד איסור אכילת קבע מצינו מחלוקת ראשונים היכא שהכניסו במוץ ומירחו בבית, דשיטת רש"י [בברכות ל"א, א' ופסחים ט', א' ונדה ט"ו, ב' וכו'] דאסור לאדם לאכול אכילת קבע כמו כל תבואה קודם מירוח, אבל תוס' במנחות ס"ז, ב' [ובתוס' וברא"ש בנדה שם] הביאו שיטת רבינו אפרים דבכה"ג מותר באכילת קבע כיון דא"א לבוא לידי חיוב דאורייתא, וה"ה כל היכא שמירחו בפטור כגון מירוח גוי, עיי"ש. ולכאורה פלוגתתם תלוי' ביסוד איסור אכילת קבע, דרש"י ס"ל דחכמים עשאוהו כאיסור טבל לענין אכילת קבע [וכן הוא משמעות רש"י בפסחים ונדה], דבזה שהגיע לעונת מעשרות נקבע מדרבנן כאיסור טבל לענין אכילת קבע, וממילא לא איכפת לן אם אינו בא לידי חיוב דאורייתא כגון שמירחו בפטור, דכבר נאסר מעיקרא בשעה שהגיע לעונת המעשרות ועשאוה כטבל לענין זה, ולא פקע שם טבל בכך, וכן משמע בחזו"א שם. וכן מצאתי בחי' רבינו דוד בפסחים שם, וז"ל אבל בדינה הראשון הוא להאסר באכילת קבע, שהאיסור שבה להיכן הלך עכ"ל, והיינו כמבואר דהוא חלות איסור טבל דרבנן לענין אכילת קבע. אבל בדעת ר' אפרים נראה דס"ל דמעולם לא נעשית עצם התבואה כאיסור טבל, אלא חכמים אסרו לאכלו בדרך קבע, וממילא היכא דא"א לבוא לידי חיוב דאורייתא לא נאסר. ועיין בשו"ת הרשב"א ח"א סי' שס"א שהסכים לשיטת רבינו אפרים, ולפי מש"כ רבינו הכא יש לבאר שיטתו יותר, וזהו מש"כ כאן דיסוד דינו הוא "שאכילתה קבע קובעה לתרומה ומעשרות", ואין הכוונה דהוי כקביעות גמורה למעשר וכמו שאר דברים שקובעין למעשר כמבואר בפ"ד מ"א דמעשרות, אלא דחכמים עשו כאילו הוקבעו בכך [ועיין בחזו"א מעשרות סי' ד' אות י' ובקהלות יעקב ביצה סי' ט']. ונמצא מבואר דכל האיסור נעשה ע"י אכילה ולא נאסר מקודם משום טבל, ומיושב בזה מש"כ רבינו דהיכא דחילקה מקודם אכילתה לא נאסר לאכילה, דלא שייך לומר דע"י אכילה נקבע, דעכשיו הוא פחות מכשיעור, משא"כ אי נאסר מקודם משום דהוא כטבל מדרבנן, כל דהיה כשיעור בשעה שהגיע לזמן שראוי להפרשה דהיינו נתינת מים אע"ג שחילקה אח"כ לא איכפת לן כיון שכבר נאסר מקודם, וכשיטת רש"י.

11. וכתב על זה הר"ש סירילאו "ותמהני עליו דמה צריך לאלו הטעמים, דהא בגמ' מקשי דלית שמעת מינה כלום, כלומר דאין טעם זו כלום, ולא תני אוכלין עראי לאשמועינן הא קבע לא, דלעולם דאפילו קבע נמי שרי, אלא לאשמועינן כי גלגלה אפילו עראי נמי אסור תני ליה, אבל קמי הכי אפילו קבע נמי שרי דכל היכא דיכול להחזירו למקומו לא חשיב קבע, כדאיתא גבי ההיא דשותין על הגת דאם נוטל לגין אחר לגין מותר כיון דיכול להחזיר, אלא דמוכח לה מהיא דתנן פ' פירות חו"ל מי שאינו יכול לעשות עיסתו בטהרה יעשנה קבין, כלומר קב קב, ודייק טעמא מפני שאינו יכול הא אם היה יכול לא בדא הדא אמרה שאסור לעשות עיסתו קבין אפילו שיכול להחזיר אם ירצה. ואחר שראיתי בחלק ב' של שער שני

אסרי דחיישינן שמא יגע כדפרשינן בפ"ג דתרומת[104].

נוטל כדי חלת. מאותה עיסה הטהורה שלא הורמה חלתה ונותן פחות מכביצה בין הנטמאת ושיעור חלה דפחות מכביצתה אינו מטמא תחלה[החלה] אעפ"י שקבל טומאה מן הטמאה דאוכל פחות מכביצה אינו מטמא אחרים. בירושלמי[105] מוקי לה בעיסה ראשונה אבל בעיסה שניה אפילו כביצה דאין לשני מגע אצל הטבל

פרק שלישי

משנה א: אוכלין עראי מן העיסה וכו'. פי' אוכלין עראי אבל קבע לא. ומפרש בירושלמי[106] מפני שהוא כמעדים לפוטרה מן החלה לפי שאין שם עיסה עליה קודם גלגל ואין ראויה לאסור אכילת קבע דלא דמי לתבואה קודם מירוח משום הכי צריך לטעמא דשלא יערים.

ותטמטום[ותטמטם]. פי' בערוך דרך החטים ללוש ולגלגלין יפה יפה אבל השעורים כשלש אותם עיסתם מתפרדת ואין יכול לגלגלה יפה אלא מטמטם ביד ועודכן.

חייב מיתה. דנגמר מלאכתו וטבל חייבים עליו מיתה כדדרשינן בשילהי הנשרפין[107].

מגבהת חלתה. לא שזו היא עיקר המצוה דטוב יותר שתמתין אחר הבצק ותעשה כולה גוש אחד אלא תקנת חכמים היא בעיסה טהורה למהר ולהפריש חלה בטהרה שמא תטמא העיסה והא דקאמר בירושלמי[108] כיון שהיא נותנת את המים זו היא ראשית עריסותיכם ה"ק מנתינת המים קרינא ביה שפיר ראשית עריסותיכם ולא שתהא עיקר המצוה בכה"ג.

ובלבד שיהא שם הר[ח' רבעים] קמח. שנתערב במים דבפחות מכאן לא הגיע עדיין לכלל חיוב חלה. וברוב ספרים כתיב ובלבד שלא יהא שם חמשת רביעים קמח. פי' שלא נתערב במים דאם נשארו חמשת רבעים לא נפטרו בחלה שהפריש קודם שנתגלגלו והכי איתא בירושלמי[109] למה לי ובלבד שלא יהא שם ה' רבעים קמח אמר ר' מתנה מתני' עד שלא למדו את הכהנות ומה למדו את הכהנות הרי זו חלה על העיסה ועל השאור המתערב בה ועל הקמח שנשתייר בה ועל

פירוש הראיש «פי שנים» / אשר בן יחיאל (ראיש) / עמוד 286
הודפס באוצר החכמה

כגר הובא לעיל סימן הרמב"ן והריטב"א וכן נראה סימן הרשב"א בפסקי חלה, דמתוך מים לעניין חלה דמגבהת חלתה, הוי ממש כהבאת פלים לעניין תו"מ. ונראה דס"ל דכמו בהבאת פלים גמר הדגר המחויב בתרו"מ ורק לחיובא לא חל חלה משעת מירוח, ומשו"ה משעת הבאת פלים אס נתגם חל עלה אס תרומה, כ"ג לעניין חלה ע"י נתינת מים כגר גמר הדגר המחויב בחלה, ומשו"ה הוא הדגר אפשר להפרים חלה משעת נתינת מים, חלה דהחיוב חל ע"י גמר מלאכה, והוא מירוח לעניין תו"מ וגלגול לעניין חלה, ואולם עי' בחי' רבנו חיים הלוי ה' בכורים פ"ח ה"ו, שכתב

זכרון שמואל / רזובבסקי, שמואל בן מיכל דוד / עמוד 66
הודפס באוצר החכמה

דלא דמי דין נתינת מיס לדין הבאת שלים וחלוקים הם ביסוד דיסם מהדדי, ולט"ג דאתרווייהו הוי דינא דחל בהו קריאת שם בתו"מ וחלה וחיובא ליה בהו, מ"מ שני ענינים נפרדים הם, דהבאת שלים יסוד דינה הוא בדין חיובא דתו"מ, דבחיובא דתו"מ בעינן תרי מילי, דגוך שזהו עלם המחוייב בתו"מ, ודיגונך דלא מירוח לא מתחייבי, וט"ז הוא דנאמר דין הבאת שלים דבכי הוא דחשיב דגוך ונשלם בה דין דגוך בחמור בחיובא דתו"מ, משא"כ בדין חלה כל דין חיוב חלה תלוי רק בשם טיסה, וחלות שם טיסה תלוי רק בגלגול לבד, ויסוד בדין נתינת מיס נראה דהוי דין הנאמר במסויים לענין דין הפרשה דחלה, דמשעת נתינת מיס חל בה קריאת שם דחלה, לט"ג דלענין החיוב לין נתינת מיס מועלת כלל לזה, מ"מ חל בה קריאת שם, וילפינן בירושלמי מקרא דרחשית עריסותיכם, עיי"ש היטב. ולכאורה דבריו הם אלא כדברי הרחשונים שהובאו לעיל, דדבריהם שם בקידושין דמ"י, מצותה להדיח נתינת מיס לענין חלה הוי ממש כמו הבאת שלים לענין תו"מ, עיי"ש היטב.

ואולם זה זמן כביר לשער שמעתי מכב' לחי המנוח הרב הגאון המובהק, כמהר"ר יוסף ז"ל שהביא ראיה ברורה לדברי הגר"א מדברי הרח"ש בפ"ג דחלה, דתנן התם לוקלין ערלי מן הטיסה עד שתגלגל בחטים ותטמטם בשעורים, ובר"ש שם הביא מן הירושלמי, אמר ר' חגי לא שנו אלא ערלי אבל קבע אסור מפני שמטרים לפוטרה מן החלה. ובפסקי חלה להרשב"א שער ד' ס"ח תמה ט"ז וז"ל: ואני תמה למה הוצרך לטעמה זו תיפוק ליה דכל שהגיע לטומה שיכול להפרים ואם הפרים הויא חלתו חלה, אסור לאכול ממנה קבע, וכעין שאמרו בחבואה לענין תו"מ שאפילו קדם גמר מלאכה דהיינו מירוח מותר באכילת ערלי ואסור לאכול קבע, ועיי"ש מה שכתב הרשב"א ליישב תמיהה זו. ולולם בפי' הרח"ש כתב וז"ל: לפי שאין שם טיסה עליה קודם גלגול ואין רשוי לאסור באכילת קבע, דלא דמי לחבואה קודם מירוח, משו"ה צריך לטעמא שלא יטרים, ע"כ. וברי"ט לגלחזי תמה על דברי הרח"ש, דכיון דבתינת מיס מגבהת חלתה, ע"כ דאפילו קודם גלגול חשיב כחבואה קודם מירוח, ועיי"ש מה שכתב ליישב. ולולם במחור בשאר דברי הרח"ש הוא כמש"כ בחי' ר"ח הלוי, דלט"ג דאתרווייהו הוי דינא דחל בהו קריאת שם, מ"מ לא דמי דין נתינת מיס לדין הבאת שלים וכמו שהובא לעיל, וזהו מה שכתב הרח"ש, לפי שאין שם טיסה עליה קודם גלגול ואין רשוי לאסור באכילת קבע, דלא דמי לחבואה קודם מירוח, וכיונו דרק בחבואה קודם מירוח דכבר נגמר הדבר במחוייב בתו"מ, ובזה לשרו חכמים באכילת קבע אף דעדיין לא נתחייב ולא נטבל, אבל בטיסה אין שם טיסה עליה ועדיין לא נגמר הדבר במחוייב בחלה, והא דמגבהת חלתה הוא ילפותא מקרא דרחשית עריסותיכם, והוא דין מיוחד לענין קריאת שם, ובזה אינו בדין שיאשרו חכמים באכילת קבע ורק משום טעמא דלא יטרים לשרוה. ודברי הרח"ש בקונטרס האומר הם ממש כדברי הגר"א ז"ל, כן שמעתי מכב' לחי ז"ל, ומהריך עוד בזה ומכ"מ.

ט) **והנה** כתב הר"ש פ"ב מה' מעשרות ה"ח, דאם נתן לעוות המעשר ביד הקדש פטור וכמו דמירוח ביד הקדש פטור ה"נ הבאת שלים ביד הקדש פטור, והוא מהירושלמי פ"ד דפאה ופ"ג דחלה דאיתא שם, ולמה תנינתא תרי זימנין, אחת למירוח ואחת לשלים. ובגמרא גיטין דמ"ז ת"ש ישראל שלקח שדה מעכו"ם עד שלא הביאה שלים וחזר ומכרה לו משהביאה שלים חייבת במעשר שכבר נתחייבה, נתחייבה אין לא נתחייבה לא, הב"ע בסוריא. ע"כ. ולכאורה קשה עובא דמה זה שייך ליש קנין לו

צריכה אפי' מן האגדו על השמתית ומן השמתית על האגדו.

עי' בבגר"ח ז"ל מה שפירש, והוא דלא כשיטת הרמב"ם ז"ל פ"ד דמע"ש ה"ג דמחלקין פירות על פירות ולהרחב"ד ז"ל ט"פ פרי שני מתחלל בדיעבד על פירות ע"ש בהשגות ובכ"מ, ואם שלא כשיטת הרמב"ם ז"ל נראה דגרסתינו מתפרש בפשיטות. דהכרייתא מיירי לעניין שומת הפירות שאין מחללין אלא בשוויו, ודבר הלמד מעניינו הוא שכל הלוקח את מיירי בגדון שוויית המע"ש, וקאמר דכשאין דמי לותו מין ידועים לינו יכול לסמוך לפדותו בדמי מין אחר כידוע לו דמיו, ומקשה פשיטא דלי לא תני אטו הו"א שפודין חיטין בדמי שעורים, כה אין זה דמיו כלל, ומשני לא לריכה דאפי' לגבו בשומת דמי שמתית לו ליפכא ט"פ שמיכס מיני חיטין ודמיכן קרובין ז"ז אין שמין זה ע"פ דמי זה.

סימן לג

ביאורים בירושלמי חלה

פ"ק דחלה ה"ה נשים שנתנו לנחתום לעשות להם שעור אם אין בשל אחת מהם כשיעור פטורה מן החלה, ובגמרא ר"ח חברון דרבנן בעי ואפי' יש בשל אחת מהן כשיעור יעשה כדבר שלא נגמרה מלאכתן ויהא פטור מן החלה, דאר"י בשר"ז ר"י ר"ז בשם ר"ל אף בזמה שבלגין לא נעבל מפני שהוא עתיד להחזיר לדבר שלא נגמ"מ.

נראה דה"פ דגם גבי חלה כל זמן שלא נגמרה מלאכתה חוכלין ערלי כדתנן רפ"ג. והשתא פריך דכיון דנעשה ע"מ לעשות "שעור", ועניו בשעור הוא ליתנו בעיסה אחרת קודם גלגולה, ה"ה אפי' נגמר מלאכת גלגול דהשעור מ"מ עתיד הוא להחזירה לדבר שלא נגמ"מ דהיינו לעיסה אחרת, ודינה כקודם גמ"מ ובמתני' משמע דיוקא דאי יש בשל אחת מהן כשיעור חייבת בחלה דמשמע דאפי' ערלי ובשלמא ברישא בנחתום שעשה שאור לחלק אחי שפיר דמיחייב משום דמימליך דאי לא מזדבן לכיל לה דמכ"ע לא הוי עיסה הראוי לחלק כדאמר בסוגיין לעיל.

פ"ג דחלה ה"א אוכלין עראי מן העיסה עד שתתגלגל בחטים וכו'

ובגמרא א"ר חגיי ל"ש אלא עראי אבל קבע אסור מפני שהוא מערים לפוטרה מן החלה א"ר יוסי אי מן הדא לית ש"מ כלום, שאפי' הוא נוטל ממנה שתים שלש מקרצות מכיון שהוא עתיד להחזירה לדבר שלא נגמ"מ מותר דאר"י וכו' והדא אמרה מי שאינו יכול לעשות עיסתו בטהרה מפני שאינו יכול הא יכול לא.

נראה דה"פ דר"ח סובר דהא דאסור קבע בדבר שלא נגמ"מ הטעם הוא משום דאכילה זו משוי לה גמ"מ כיון שאין דעתו להוסיף תיקון מלאכה זה שאוכל עכשיו ועניו גמ"מ בדעתו בדבר תלוי כעין דמבואר פ"ק דמעשרות ה"ד [אלא דאכילת ערלי נגרר מה שאוכל להכרי שלא נגמ"מ אבל קבע אינו נגרר אחר הכרי] והשתא קאמר ר"ח דמדתנן במתני' אוכלין ערלי דמשמע הא קבע אסור ומשמע דקבע אסור בכל גווני ואפי' אין דמה שנטל [לאוכלה קבע] כשיעור עיסה המיוחד בחלה, ואמאי נהי דמה שנטל לאוכלה נחשב נגמ"מ הא אין זה שיעור להתחייב בחלה מע"כ דאסור להעריס דהיינו לעשות עיסה פחות מכשיעור לפוטרה מן החלה.

ודחי ר"י דממשנתינו אין ראיה דשמא לא משכח"ל כלל קבע באכילת עיסה, דכל האוכל עיסה ודאי עתיד הוא להחזיר את המותר להעיסה שממנו לוקחה, ומ"כ אפילו נוטל שתים שלש מקרצות מותר דאין

זה קדש כנ"ל, ולא משכח"ל קדש בתכילת טיסה תח"כ קודש לתכול כל הטיסה כולה כמות שהיא [דאז אין לו לתן להחזיר את המותר ואין כאן "עתיד להחזיר"] ובכל הטיסה הא תיכא שיעורא דחלה, ואין ללמוד מכאן דאסור לעשות פחות מכשיעור להטריס לפוטרה מחלה, אלא דד"ז יש ללמוד מדתנן מי שאינו יכול לעשות טיסתו בטהרה יעשה קדין היינו פחות מכשיעור, הא יכול לעשות בטהרה אסור לעשות קדים, אלמא דאסור להטריס לעשות פחות מכשיעור לפוטרה מחלה.

ומכאן מוכח דהירושלמי סובר דאיסור תכילת קדש בדבר שלא נגמ"מ הוא משום שעי"ז משוי לאותן פירות תורת גמר מלאכה וכמש"ה, דהשתא ליכא שיעורא אלא כמה שנוטל לאכול ולא בכל הטיסה, אבל את"ל דאיסור תכילת קדש הוא תע"פ שאין בו כלל תורת גמ"מ, אם כן לענין האיסור שאסור קדש קודם גמ"מ הא כבר נלטרף מה שנוטל לאכול עם כל הטיסה שיש בה שיעור חלה, ואפילו טכשיו נוטל משם פחות מכשיעור אין כאן חסרון שיעור חלה דהא כבר נלטרף לענין איסור תכילת קדש, ואין ללמוד מכאן כלל לענין לעשות טיסה פחות מכשיעור ועי' מש"כ בזה בשא"ע בקה"י בחלק שמיני סי' מ' ושם רמזתי לדברי התוס' מנחות דף ס"ז ע' ד"ה כדי ואתאי כאן שהתוס' דנו שם דמרוח נכרי דפוטר היינו שמותר תכילת ערלי אבל קדש אסור דהכי דמרוח נכרי היינו כלום מ"מ כי משוית לי' כלא נתמרח מיתסר מיהו בתכילת קדש שברי זה היה אסור אפילו קודם מירוח ע"ש, ואם נאמר דכל איסור תכילת קדש הוא משום שעי"ז נעשו פירות אלו "גמר מלאכתן" כנ"ל, ש"כ בתר מירוח הנכרי לכאורה יש להתיר קדש דהא בלא"ה כבר גמ"מ ונפטרו שבשעת חובתן הי' פטורים [כדתנן בכ"ג בגמרן הגזבר] ומה שייך גמר מלאכה אחר גמ"מ תע"כ דהתוס' סברי דתכילת קדש אסור מלד עלמו אפילו אין בהם תורת גמ"מ ואותו איסור נשאר גם אחר מירות אך דעת רבינו אפריס ז"ל שם אינו כן עיין חזו"א שביעית סי' ח' ס"ק מ' ט' י', ויש לפלפל בכ"ז טובא ועיין מש"כ שם בטה"י בחלק מ' סי' מ' הנ"ל. *)

חלה פ"ד ה"ג רבי נון ב"ת בעו קד חלה מהו שילרף, ופשיט מדתני רבי חלפתא ב"ש קד הקדש מלרף קד חלה אינו מלרף ומפרש הגמרא מה בין הקדש מה בין חלה, הקדש רחוי לפדותו ולחייבו, חלה אינה רחוייה לפדותה ולחייבה, ט"ל סוגיית הגמ' ול"ע בחיזו הקדש מיירי דאי בשגגלגלה הגזבר קשה דכה"ג אפי' לאחר פדיונה פטורה כדתנן בפ"ג מ"ג משום שבשעת חובתה היתה פטורה והיכי קאמרינן שרחוי לפדותה ולחייבה, ואי מיירי בשגגלגלה הדיוט ואח"כ הקדישה, למ"ל טעמא משום שרחוי לפדותה הרי בפשוטו גם עכשיו היא עבל גמור וחייבת בחלה דאיסור עבל להיכן אזל וכן מבואר בתוס' מנחות דס"ו ב' ד"ה לומר הי' רע"ק מירות הקדש אינו פוטר שכתבו דלפי זה בעודו הקדש אית בי' איסור עבל ולא הוי ממשקה ישראל ושם בשטמ"ק כתב דשמא [הגזברין] היו מעשרין משום הטומר ע"ש, ופשיטא שבשגגלגלה הדיוט אית בה גם עכשיו תורת עבל ושפיר חייבת היא עלמה עכשיו בחלה.

ונראה דמיירי שגגלגלה הגזבר אלא שהיתה פחות מכשיעור וכדקאמר קד הקדש ומיירי שלא נילושה אלא קד אחד שהוא פחות מחמשת רבעים וכה"ג נראה דלאחר פדיון אם ינרפנה לכשיעור תתחייב בחלה דכיון דשכחן לטנין גלגול נכרי דתנן גר שנתגייר וכיתה לו עיסה שבבר גלגלה פטורה מחלה ומ"מ בשגגל פחות מכשיעור

---

*) ת"ה. וע"ע לעיל סימן י"ז.

הודפס מאוצר החכמה

מומרים [ז][132]לא מפני הסם הוא זה, אלא בעל הבית עיסתו מעוטה [ח][ואין בה כדי מתנה לכהן, נתמוס עיסתו מרובה ויש בה כדי מתנה לכהן:

פרק ג׳

ה (פ״ג מ״א) אובלין עראי מן העיסה [לה][עד שתתגלגל בחיטין ותטמטם[133] בשעורין, גלגלה בחיטין וטמטמה בשעורין[134] האובל[135] ממנה חייב מיתה, כיון שהיא נותנת את המים[136] מגבהת חלתה ובלבד שיהא שם חמשת רבעים קמח. לפי שמין עיסת השעורין נדבקת יפה לפיך נקראת ליסתה טימטוס. והא דקתני שמגבהת חלתה מיד בשהיא נותנת את המים, לא שיהא זה עיקר המצוה לטוב יותר שתממין עד אחר גמר הלישה ותעשה כולה גודש[137] אחד, אלא תקנת חכמים היא בעיסה[138] טהורה למהר להפריש חלתה בטהרה שמא תטמא העיסה. והא דקתני בירושלמי כיון שהיא נותנת את המים זו היא לשונם עריסותיכם, הכי קאמר מנחיות המים קרינן ביה שפיר לשונם עריסותיכם, ולא שהוא עיקר המצוה כדהאי גוונא: ובלבד שיהא שם חמשת רבעים קמח שנתערב[139] נמיס, דבפחות מכאן לא הגיע עדיין לכלל חיוב. וכרוב שפירש כתוב ובלבד שלא יהא שם חמשת רבעים קמח, פירוש שלא נתערב נמיס, דאם נתמרו ממשת רבעים לא נפטרו בחלה שהפירש קודם שנתגלגלו. והכי איתא בירושלמי [ט][140]למה לי ובלבד שלא יהא שם ממשת רבעים קמח, אמר רב ממנא ממני׳ [י]עד שלא למדו הכהנות, ומה למדו את הכהנות, הרי זו חלה על העיסה[141] ועל השאור שמתערב בה [כ][142]ועל הקמח שנשתייר בה ועל הקרקע שנתן ממתיה לכשתעשה גוש אחד שנידי[143] לשם חלה. אלמא אמר שלמדו להתנות אינו חושש אם נשתייר שם חמשת רבעים קמח, אבל קודש לכן לא. (לו)ונראין לומר [ל][144]דמנחי זה לעשיס המפרישות חלה מיד אחר הגלגול קודם עריכת הלחם, דבעיסה גדולה פעמים [מ][145]שעורכים קמח הרבה בבת אחת וככר, ואף על פי שאין בככר אחד שמשת רבעים קמח[146] (לז)מכל מקום המנוי מלרפן, והוה מנינן למימר דקמח הנמנין בכל ככר וככר בפני עצמו הוא הככר ושוב אין המנוי מלרפן, אבל בתוספתא משמע דמצטרף, דתניא כהן שעירה קמח לעיסתו וכן האשה שעיירה קמח לעיסתה [147]והקרקע והשאור מצטרפין לשמשת רבעים לאסור את העיסה, ועל כרחך מיירי בקמח שעורים,

רש״י והברטנורה

ה אובלין עראי עד שתתגלגל. עד שתתערב יפה לפי שאין בו עיסה עליה קודם גלגול: וטמטמה בשעורים. לפי שעיסת השעורים מתפרדת ומיהו מתערבת יפה בעיסה של חטים אלא מעוטה ביה: חייב מיתה. דגמרה מלאכתה ועבד כולי עלמא: מגבהת חלתה. תקנת חכמים היא בעיסה טהורה למהר להפריש חלה בטהרה שמא תטמא בעיסה דעיקר מצוה היא להמתין עד אחר גמר לישה: ובלבד שיהא שם חמשת רביעי[ם] קמח. שמתערבו נמיס דבפחות מכן לא הגיע לישה כלל לכלל חיוב חלה ואינם ספריס דגרסי ובלבד שלא יהא שם ה׳ רבעים קמח שלא נתערבו נמיס דאם נתמרו כי רבעים לא נפטרו בחלה שהפרישו קודם שנתגלגלו:

מעדני יום טוב

[ז] נ״ל דה״ג לא הוא משם זה: [ח] אין בה כדי מתנה לכהן. פירש רש״י (במשנה ע״ו כ״ב) והטורפה למרה ממנו שיהא בו כדי נתינה, וכירושלמי שיהא הכי ומתמס ממנו את מרומת ה׳ לכהן הכהן עשה שיתנו לכהן כהונתו:

ה [ט] למה לי ובלבד גרם, וכן העמיק הר״ש אבל בירושלמי דיקו ליתא למה לי: [י] עד שלא למדו הכהנות. נקט כהנות לפי שדרכן[ם] לגבל עיסתן בטהרה מפני שרגילים בטהרה ועיסה טהורה מפרישים חלתה בתחלת לישה כדפרישית. הר״ש: [כ] ה״ג ועל הקמח שנתערב בה ועל הקרן שניתן תחתיה. הקרן פירש הברטנורה גרים טבול יום תחיות של עיסות שנתמנו ונתלשו מעיסות הגדולות קלוות קלות ל׳ וקרן מלפון בא בא (ירמיה מ״ח כ׳) וכן פירש שם הר״ש: [ל] תנאי זה לנשים שלנו המפרישות גרם, וכן הוא בר״ש: [מ] שעורכים קמח. לשון הר״ש שמערכות קמח:

דברי חמודות

הוא לפעמים שבעלת הבית נותנת לה רשות: (לה) עד שתתגלגל בחטים וטמטמה בשעורים. וז״ל הרמב״ם בפ״ח מהלכות מיכורים (ה״ג) מפיממי מתמיד העיסה בחלה מתגלגל בחטים ומתערב הקמח במים או שמטמטם בשעורים ומעשה כולה גוף אחד, ומוכלים ערלי מן העיסה עד שתגלגל בחטים ותטמטם בשעורים, והכומרין כחטים ובשולת שועל והציפון כשעורים ע״כ, וכתב הכ״מ וז״ל פירש הערוך (ערך טס) דלך החטים לוקח וגלגל יפה, אבל השעורים כשלוקח מותן עיסתו מופרדת ואינו יכול לגלגלה יפה על כן מטמטמו בית ועוכנו ע״כ. ומ״ש הכומרין כחטין וכו׳ נראה שהוא ללמד מדלמד בחטים (פרק רבי ישמעאל (פ׳ ו׳)) כומרין מין חטין ושפון ושבולת שועל מין שעורים, ומפרש רבינו ללף לענין גלגול וטימטום קאמר והכומרין ללף על גב דמצטרפים ללף עם השעורים מ״מ טבע עיסתו לענין גלגול כעיסת חטים עכ״ל: (לו) וצריך ללמוד תנאי זה וכו׳. וכתב בפ״ע סי׳ שכ״ו (ס״ג) להמידנא טוב להממין מלהפריש חלה עד אחר גמר לישה שמיעשה כל העיסה גוף אחד ע״כ: (לז) מ״מ התנור מצרפן. וכן כתב גם כן הר״ש, אבל הרמב״ם בפ״ו מהלי׳ מיכורים (הע״ו) פסק דאין התנור מלרפן, וכתב ב״י (סי׳ שכ״ב ד״ה ומיש) דמיניה נפרק חלו עובדין (פסחים מ״ח ב׳) רבי אליעזר אומר הפל מלרפן לחלה רבי יהושע אומר תנור מלרפן, (וברייתא מיימן ד׳ כתב רבינו לפסקיה הלכה כר״ע), ומשמע להרמב״ם דלפסוקי רבי יהושע נמי הוא לפסקיה, והרשב״ץ בספקי חלה שלו (בשער הסמ״ק) כתב שפשר היה לומר דר״י תנור ולא פל קאמר ולר״ע אפילו הפל מלרף וכ״ש התנור, אבל בירושלמי (פ״ב ה״ב) גרם אית תנא תני הפל מלרף ואין התנור מלרף ואית תנא תני התנור מלרף ואין הפל מלרף וכיון שכך מפורש דבחלת הארץ לתוריית אין הפל אין התנור מצטרפין ומיהו בחלה מספק אבל בתוספת לארץ דוקא הפל כר אליעזר, והר״ש כתב אבל התנור אינו מלרפן ולא חילק בין בחוץ לארץ, ולא ידעתי מי הביאו לידי כך ע״כ, ומשמע להרמב״ם דלעולם אין חילק בין חוץ לארץ משום דחלה בזמן הזה אף בארץ ישראל אינה אלא מדרבנן כמבואר בדברי הרמב״ם ז״ל, עכ״ל הב״י:

קיצור פסקי הרא״ש

ה. מוכלים ערלי בלא חלה כל זמן שלא נתבקע העיסה יחד. מיד [אחר]* נמיעת המים יכול להפרישה ממשת רבעים קמח שנתערבו נמיס כבר, וגם נראין שלא יהא בעיסה שיתערב אחר כך אין לחוש, ועוד להתנות כך לעולם בשעת הלישה אף על הקמח שעורכים בו העיסה:

* כ״ה בנדפס, אבל גם בכה״י ליתא תיבת אחר.

שינויי נוסחאות והערות

132 במעדי״ט כתב: נ״ל דה״ג, לא הוא משם זה. 133 בד״ר: ותטמנם, והגיה מעדי״ט ד״ר: ותטמטם, וכ״ה בדפו׳ מאוחרים ובכה״י. 134 תיבות: גלגלה בחטין וטמטמה בשעורין, נשמט בד״ר, והושלם בנדפס בסוגריים, ואיתא בכה״י. 135 בד״ר: האוכלת, והגיה במעדי״ט ד״ר: האוכל, וכ״ה בדפו׳ מאוחרים ובכה״י. 136 בד״ר: במים, והגיה מעדי״ט: את המים, וכ״ה בדפו׳ מאוחרים ובכיא״ג, ובכי״ב: נותנת מים. 137 כ״ה בנדפס וכיא״ג, ובכי״ב: גוש, וכן בפירוש המשנה: שתמתין אחר הבצק ותעשה כולה גוש אחד, ובב״י סימן שכ״ז גרס: גוף אחד. 138 בכיא״ג: תקנת חכמים היא העיסה כעיסה טהורה, ובכי״ב לא ברור ואולי: ועושין כן בעיסה, ועכ״פ אפשר שר״ל שתקנו כן בכל עיסה משום עיסה טהורה. 139 בב״י יו״ד סי׳ שכ״ז ציטט ״קודם״ שנתערב, ולכאו׳ הוא ט״ס. 140 כ״ה בכי״ג ובנדפס ובפירוש המשנה, ובד״ר: ולימא ליה, וכתב מעדי״ט: למה לי ובלבד גרס וכן העתיק הר״ש, אבל בירושלמי דיקו ליתא למה לי, עכ״ל, ובכיא״ב גם ליתא וז״ל: והכי איתא בירושלמי שלא יהא שם חמשת כו׳. וצ״ב הגירסא שהביא המעדי״ט מהירושלמי, כי בירושלמי לפנינו (וגם בכי״י ליידן) איתא לתיבות למה לי. 141 במעדי״ט ד״ר הוסיף ע״פ הירושלמי: הזאת, אמנם בד״ר וכה״י ופירוש המשנה ליתא. 142 ע״פ כה״י וכעי״ז בפירוש במשנה, ובד״ר: ועל השאור המתערב בה ועל הקמח שנתערב בה ועל הקרי׳ שנתן תחתיה, ובמעדי״ט: ה״ג ועל הקמח שנתערב בה ועל הקרן שניתן תחתיה. 143 בד״ר: זו בידה, והגיה מעדי״ט: זו שבידי, וכ״ה בדפו׳ מאוחרים על פיו ובפירוש המשנה, ובכיא״ג: זו שביד, ובכי״ב: תיקדש או שביד כהן לשם חלה. 144 ע״פ כה״י וכ״ה בפירוש המשנה, ובד״ר: וצריך ללמוד תנאי זה המפרישות, ותיקן המעדי״ט: תנאי זה לנשים שלנו המפרישות גרס וכן הוא בר״ש, עכ״ל, וכן תוקן בנדפס. ותיבת ׳שלנו׳ ליתא בכה״י. 145 במעדי״ט: לשון הר״ש שמערבות קמח. ובפירוש המשנה: פעמים שעורכין בה קמח הרבה כו׳ ויש שגרסו שם: עורבין. 146 תיבה חשובה זו נשמטה בנדפס בכי״ב ובפירוש המשנה ואיתא בכיא״ג. 147 בד״ר: כהן ששייר לקמח עסתה וכן האשה משיירה קמח לעיסתה, והגיה מעדי״ט ד״ר: כהן ששייר קמח לעיסתה וכן האשה ששיירה קמח לעיסתה, ובכה״י: כהן ששייר קמח לעיסתו (או: לעיסתן) וכן האשה משיירת קמח לעיסתן (או: לעיסתו), ובפנים כבדפו׳ מאוחרים ע״פ מעדי״ט, וכ״ה בפירוש המשנה.

דקמח לחו בר מיני חלה הוא, חלמית לף על פי שמבטל מחר ומעטרף לחמשה רבעים לחסור. ולף על גב דחלה זו לא הויא מוקף לקמח המתערב בעיסה חמר כך, מכל מקום כיון דהויא מוקף עיקר[148] העיסה קגי בהכי.

[ג]ונריך שלא מסרוף החלה עד חמר גמר גיבול והערבה*[148](לח):

ו (פ"ג מ"ה) נברי שנתן לישראל לעשות לו עיסה (לט)פטורה מן החלה, נתנה לו מתנה עד שלא גלגל חייב משגלגל פטור. פירוש פטורה מן החלה לכיון שהעיסה של גוי אין גלגול של ישראל מחייבתה, וכן עיסת ישראל אין גלגול הגוי פוטרתה.

(פ"ג שם) העושה עיסה עם הנברי אם[149] אין בשל ישראל שיעור פטורה מן החלה. (מ)והא דפטרינן נפרק לחמים הגז (חולין קל"ח ב') [ס]שותפות הגוי מן החלה היינו שאין נחלקו של ישראל שיעור. בירושלמי פריך מה בינה [ע]לעיסה מרנונה, מילו עיסת מרנונה שמא אין מייבת[150], ומשני תמן נרשום ישראל היא (מא)שמא ימלך הגוי שלא ליטלה [פ]ברס הכא[151] אין נדעתו תלויה. תמר רבי זון ב"ר מיא בעאי קומי רבי זעירא מפילו יש בשל ישראל כשיעור [יעשה קנ][152] מכאן וקנ מכאן הגוי נחמצע, תמר ליה[153] רבי זעירא לינו[154] מעורב [צ][155]על ידי גוים לחמהת. ויראה דאי אפשר להפרים מיניה וביה, דכשיעור[156] חלה מיפרים אי אפשר שלא יהא בו מעשה הגוי ומעט שמפרים מן הפטור על המיוב, חלא לם כשיעור חלה ומיים חלל העיסה ומפרישה לחלה. ומיהו נרחה דיכול להפרים מיניה וביה [ק]דים בילה בדבר לם לכולי עלמא, וכשיעור חלה מיפרים אי אפשר שלא יהא בו מעשה הגוי שאין בשל ישראל כשיעור חלה אין לה שיעור מן המורה[157]:

ז (פ"ג מ"ז) נברי[158] שנתגייר והיתה לו עיסה נעשית עד שלא נתגייר פטור משנתגייר חייב, (מב)[ר]ואם אפק חייב:

ח (פ"ג מ"ז) העושה עיסה מן החיטין ומן האורז אם יש בה משום דגן חייבת בחלה ואדם יוצא בה ידי חובתו בפסח, ואם אין בה משום דגן אינה חייבת בחלה ואין אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח: חייבת בחלה. (מג)ולף על גב לית בה שיעור דגן: ויוצא בה ידי

רש"י והברטנורה

ו פטורה מן החלה. שלין גלגולה של ישראל מחייב כעיסה של נכרי דעריסותיכם כתיב וכן עיסה של ישראל לין גלגול נכרי פוטרתה: אם אין בשל ישראל כשיעור. שחייבים להפרים ממנו חלה שהן כ' רביעיות[ס]: ז חיוב חלה הכל כולך אחר גלגולה משגלגל הוי חיובה וגלגול נכרי פוטר דכתיב עריסותיכם: אם עד שלא נתגייר נתגלגלה פטור אם אפק חייב גרסינן: ח אורז. ללו מין דגן הוא וכל שלישו מין דגן פטור מן כחלה ואין אדם יוצא בו ידי חובתו בפסח: ואדם יוצא בה ידי חובתו. של עכה דקוס לחול מלה בפסח:

מעדני יום טוב

[ג] וצריך שלא תשרף כו'. לפס נסרפא קודם גמר כו' לף מועיל התנאי. הר"ם: ו [ס] שותפות של עובד כוכבים בו'. וכ"כ הר"ש, ומהיכי שלא החכר עם לשותפות עובד כוכבים פוטר, וכי מימא מדמסיק דילף לחמים מתרומה לשותפות מייב כה דכתיב תרומתכם אבל מעריסותיכם לא מלי מפיק לשותפות לנריכה לגופה לעיסת מדבר לעניו שיעורא, וא"ת דתרי עריסותיכם כתיב הא מלמא מיתלף במנחות פרק ר' ישמעאל דף ס"ו (ע"ב) למילטריך לאפוקי לעובד כוכבים ולהקדש, חה נעלם מרמ"י ז"ל שלא כתב לזה בספרו וממילא של עובד כוכבים פוטר, להא לעיל מיניה מסיק בחיטים לימא שותפות ועובד כוכבים בתרומה רבנן חיובי מחייבי וכך פסק הרמב"ם בפ"ק מהל' תרומות (ה"י) ומס כן כי היכי דילף לעניו חיוב שותפין הכי נמי מלף דבנן מחייבי בחלה שותפות עובד כוכבים, ומכל מקום הדין אין לחמת דלא מחייב אלא מס יש בחלקו כשיעור לחתר הכא. [ע] לעיסת ארנונא. פירש בפ"ק דפסחים דף ו' (ע"ב) המלך נוטל עיסור מן המנוחה: [פ] ברם הבא בדעתו היא תלויה וגירסת רבינו שמשון ז"ל ברם הבא בדעת העובד כוכבים היא תלויה בדעתו של העובד כוכבים להמלך שלא לטלה דמהיכי תיתי שלא יטול אם אלקו דבארנונא רגיל שלא לטול ומסתלק בזוזי ללמה לו למלך העיסור בעבמו עוא לו יותר סיקה מעות לעשות בו שאר נרכיו מה שאין כן עובד כוכבים דעלמא שיש לו קמח בשותפות עם הישראל דוודאי שנוטל אלקו בעבמו ואינו מסתלק בזוזי: [צ] על ידי גוידים גרס בספר המרומה ומפרש גידין ומוטין וכלשון בתמיה השיבה וכי אינו מעורב ומיבין הכ"י סימן ש"ל: [ק] דיש בילה בדבר לח. עיין בסימן ט':

ז [ר] ואם אפק חייב. וכפוף פרק הזהוב (קל"ד ע"ב) למיין לה בממרי להמס לעניו ממנות דמנן גר שנתגייר והיתה לו פרה אפק אם נשחטה קודם שנתגייר כו' פטור שהמוכין מלגרו עליו הרלשה ומשני אפק לישורא לשומרת לקולא, ופירש"י חלה אפק לישורא שיש בה עון מיתה הלכך לף שמכינן לחזוקה אבל ממנות אין בהן קדושה חלף חלק דין ממון והמוליא מחברו עליו הרלשה:

קיצור אפקי הרא"ש

1. נברי שנתן לישראל לעשות לו עיסה פטור[ה] מן החלה, חלף אם כן נתן לו בשחנה קודם גילגול, וישראל שנתן לגוי חייב. ישראל ונברי שהיו שותפין בעיסה פטור[ה] חלף אם כן יש בשיעור בחלה של* ישראל לבדו, ואז מפרים [ואפילו] מיניה וביה: 1. נברי שנתגייר [ויש] [והיה] לו עיסה, נעשית עד שלא נתגייר פטורה, [ואם לאו חייב]: 2. העושה עיסה מן החורז ומן החיטין אם יש בה טעם דגן חייב ואדם יולא בה ידי חובתו נפסח, ואם לאו [פטורה מן החלה ו]אין אדם יולא בה ידי חובתו נפסח:

* בהגהות יעב"ץ: בשל ישראל.

שינויי נוסחאות והערות

148 כנראה דצ"ל כבפירוש המשנה: לעיקר העיסה. *148 כ"ה בנדפס, ובפירוש המשנה: והעריכה, ובכי"ב: והערבה, ובכי"ג: והעירב', ובכי"א: והערי'. 149 תיבת 'אם' נשמטה בד"ר והשלימה מעדיו"ט ד"ר וכ"ה בדפו"מ בכה"י ובפירוש המשנה. 150 כ"ה בנדפס כי"ג ופירוש המשנה, ובכיא"ב: מה בינה לעיסה ארנונא שמא אינה חייבת. 151 ליתא בכה"י וד"ר, והשלמתי ע"פ פירוש המשנה, וכן בדפוס וילנא הוסיפוהו ע"פ מעדיו"ט, ושם מחק תיבת 'אין', וכתב דבפ"ק דפסחים סימן ה' העתיק הרא"ש: ברם הכא בדעת העובד כוכבים היא תלויה, וגירסא דהכא נמי כך היא, וה"פ דשתי הגירסאות בלשון בתמיה, וכי תלויה בדעתו של העובד כוכבים להמלך שלא לטלה כו' עי"ש, ועיין בשדה יהושע בירושלמי דהכא. 152 כן הוסיף המעדיו"ט ד"ר ע"פ הירושלמי וכ"ה בדפוס' מאוחרים ובפירוש המשנה, ובד"ר וכה"י: אפילו יש בשל ישראל כשיעור מכאן [בכי"ג וד"ר נוסף: וקב הגוי באמצע. 153 כן נראה דצ"ל כיון דאמר בעאי, וכן נראה מכי"ג, ובשאר המקורות: א"ל. 154 בד"ר: אין, והגיה מעדיו"ט ד"ר: ואינו, וכ"ה בדפ' על פיו, ובפירוש המשנה: אינה, ובפנים ע"פ כה"י: אינו. 155 בפירוש המשנה: ע"י גידים, ע"י"ש בקונטרס הבאורים, וכ"כ המעדיו"ט: ע"י גידים גרס בספר התרומה ומפרש גידין וחוטין, ובלשון בתמיה השיבה, וכי אינו מעורב וכו', והביאו הב"י סימן ש"ל. 156 ע"פ ד"ר וכי"ג: דכשיעור, וברא"ש שבמעדיו"ט ד"ר (וכי"ב): כשיעור, והגיה המעדיו"ט ד"ר: ובשיעור, ובדפוס וילנא: (ד"ש בשיעור) [דבשיעור], ולא הוברה לי לע"ע מקור השיבוש שם, ובכי"א: דכיון דכשיעור. 157 עי' ביאור הגר"א יו"ד ש"ל סק"ה, ובאוצמ"ה הערה 117, ובקונטרס הבאורים. 158 ראה בהערות לפירוש המשנה שאצל רבינו איז כאן הפסק משנה. ובדפוסי המשנה הגרסא כאן: גר שנתגייר. אמנם בפירוש המשנה הזכיר רבינו ג"כ על מתני' דחולין נכרי שנתגייר.

לענין הטומאה. שאין השני עושה שלישי בחולין כמו שיתבאר במקומו. ומותר לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל. לפיכך שתי עיסות אחת טמאה ואחת טהורה *נוטל כדי חלת שתיהם מעיסה שלא הורמה חלתה ונותנו באמצע סמוך לעיסה הטהורה ומושך מן הטמאה לטהורה כדי ביצה כדי לתרום מן המוקף: **יג** עושה אדם עיסה טהורה ואינו מפריש חלתה ומניחה או מניח מקצתה להיות מפריש עליה והולך חלות של עיסות אחרות. ואפילו נטמאו העיסות עד שתעשה העיסה שהניח כולה חלה ויתננה לכהן. והוא שלא תפסל מאוכל אדם. אבל משתסרח אינו מפריש עליה. בד"א כשהיו אותם העיסות שמפריש עליהן ספק אם הורמה חלה מהן או לא הורמה שחלת דמאי ניטלת מן הטהור על הטמא לכתחלה ושלא מן המוקף:

שלא מן המוקף. פ"ג הוא פסק כר"ע וחכמים חולקין עליו מפני שהוא מטמא תלתה פחות מכציצה וצירוסלמי לא הסכימו כמוהו כר"ע הגהת מהרש"ם

פרק שמיני

א המפריש חלתו קמח אינה חלה וגזל ביד כהן. ושאר העיסה חייבת בחלה. ואותו הקמח שהפריש לשם חלה אם יש בו עומר ועושהו עיסה ה"ז מפריש ממנו חלה כשאר כל קמח חולין: **ב** *אימתי מפרישין חלה בשיתן את המים ויתערב הקמח במים מפריש החלה מתחלת דבר שנילוש שנאמר ראשית ערימותיכם. והוא שלא ישאר שם בעריבה קמח שלא נתערב במים שיעור עומר. ואם אמר ה"ז חלה על העיסה ועל השאור ועל הקמח שנשתייר ולכשתעשה כולה עיסה אחת

השגת הראב"ד

*אימתי מפרישין חלה בשיתן את המים. פ"ק מן יפה לעסות כן גלגל עם עסה כן הרי קיים לתלמיד עירסומיכם שהוא נמצא עיסה ואם מיד הוא לעסות כן מיד יאכל ממנה עכשיו על שמגלגל והוא טבל ולשון הירושלמי הטעמו:

דכ"ע מודין הטבולין לחלה לגלו כחלה דמו ואין שני עושה שלישי בחולין והכא לגרום טומאה לחולין שבא"י קמיפלגי מ"ס מותר לגרום טומאה לחולין שבא"י ומ"ס אסור לגרום טומאה לחולין שבא"י ופי' רש"י ותניא כברייתא דלעיל דר"ע ונותנה לה כעיסה בתמצית ופפ"ה לה מטמא לה לחלק עד שלא נקרע עליה שם. סברוה רבנן הני דבי מדרשא דבעו למשמע מינה דר"ע אין שני עושה שלישי בחולין ס"ל. אידי ואידי הך ברייתא נמי לעיבד דר"ע דאמרי כעיסה ומתניתין דלמרה פחות מרוייהו בעיסה לחטוה בעיסה הטמאה לחטוה לטומאה היא ופפילו הכי קתני ר"ע בברייתא כעיסה ורע"ג דמטמאת ממעטים מחמת רחטוה והו"ל שנייה לה הלכה ועבדה לה לחלה עד שלא קרע עליה שם שלישי ורע"ג דמטמאת מולין הטבולין לחלה היא עכ"ל. ופפ"ד דע"ז תסיקנא דמותר לגרום טומאה לחולין שבא"י וכן פפ"ק דחולין ופפרק קמא דנדה ורבינו פוסק כר"ע וגרסה שטעמו מדלמרי' בירושלמי (הלכה ג') ר' טבי וכו' אמר הלכה כר"ע דר' יוסי בר' יוסי בי רבי יוסי בר נחמן אמר וכו' הלכה כר"ע דר' יוסי בר' יוסי בי רבי יוסי בר נחמן אמר וכו' אין הלכה כר"ע דתנא עובדא קמיה דר' יוסי בי רבי יוסי בר נחמן אמר וכו' אין הלכה כר"ע דתנא עובדא קמיה ולא תורי אמר מרמי כל קבל מרי תינון אמר ליה והא רבי יפתה בר נחמן תורי אמרי לפילו כן לא תורי. ויש לחמוה כיון דתרי ותרי נינהו תזר הדין לפסוק כחכמים דרבים נינהו וכבר השיגו הרחב"ד: ובתב פ"ק דחו פסק כר"ע וכו'. ופפסר דכיון דרבי יפתה בר נחמן תורי מעשה רב ולא שבקינן מאי דפסיקנא ליה לרבי יפתה בר נחמן משום מאי דמספקא ליה לרבי יוסי בר' יוסי ועוד דפפילו לרבי יוסי בר' יוסי כיון דתרי ותרי נינהו ה"ל ספיקא בעידי דלבנן הוא לחולין לקולא ומפאי טעמא שבתב הראב"ד מפני שהוא מטמא פחות מכציצה יש לחמוה להא תנן פרק ג' דערלה (משנה ד) לעולם אינו מטמא עד שיאכל בו כציצה: **יג עושה** אדם עיסה בטהרה וכו'. משנה ו' פרק ד' דחלה:

פ"ח א המפריש חלתו קמח וכו'. פרק שני דחלה (משנה ה) המפריש חלתו קמח אינה חלה וגזל ביד כהן העיסה עלמה מייבת בחלה והקמח שם יש בו כשיעור מייב לחלה ולחורה לזרים דברי רבי יהושע אומרו לו מעשה וקפשה זקן זה אמר להם אף הוא קילקל לעלמו ותיקן לחלריס ורבינו שלא כחב לחורה לזרים נרחה שפוסק הלא כרבי יהושע ומשמע לי שהטעם משום דס"ל דרבנן לחמרו לו פלינו עליה ופפק כוותייהו דרבים ניחו:

ב אימתי מפרישין חלה וכו'. משנה פרק ג' דחלה (משנה ג) כיון שהיא נותנת את המים מגבהת חלתה ובלבד שלא יהא שם חמשת רבעים קמח: ומ"ש ופם אמר הרי זה חלה וכו'. בירושלמי (הלכה ג') הלא אמוסיף שם ועל הקבן שניסן חחתיה ולא ידעתי למה השמיטו רבינו: **וכתב הראב"ד אימתי מפרישין החלה בשיתן את המים** ע"כ אין יפה לעשות כן וכו'. טעמו שהוא קושר שכוונת רבינו שעיקר המלוה להפריש החלה מכיון שהיא נותנת את המים וע"כ הקשה עליו דע"כ היאך שניהו נותנת את המים מן העיסה עד שמגלגל וכתב שמה שאמרו שם בירושלמי כיון שהיא נותנת את המים זו היא רלשון עריסומיכם לו שיעשה כן לכתחלה אלא היינו לומר שאם עשה כן הרי קיים מלות רלשית עריסומיכם שהיא נחשבת עיסה וי"ל שאין דעת רבינו כמו שכתב הרמב"ד

ב אימתי מפרישין חלה וכו'. משנה פ"ג כיון שהיא נותנת את המים מגבהת חלתה ובלבד שלא יהא שם ה' רבעים קמח ומחמירין בירושלמי אפי' יותנן ד"ה כיון שנותנת את המים ואחרבת המים זאת היא רלשון עריסומיכם. הגיה הרמב"ד ז"ל בדברי רבינו שכוונתו היא שמלות הפרשת החלה היא מחחילת דבר שילוש משעה שנתן את המים ואחרבת הקמח במים ולפיכך השיגו אין יפה לעשות כן וכו' ולא על דעת רבינו שהוא כתב בסמוך מחחיל מחחייב העיסה וכו' ומעשה גוף מחר וכו' והכא לא כתב אלא

משנה למלך

פ"ז יב ומותר לגרום טומאה לחולין שבא"י וכו'. עיין במה שכתב מרן לקמן רפ"י מהלכות מעשה ומשם ועיין במה שכתב רבינו פרק שחרון מהלכות טומאת אוכלין דין ט' ובמה שכתב מרן שם:

פ"ח ב אימתי מפרישין חלה וכו'. (*פ"פ עיין במוספות מיר ובמה שכתב הרב המאבר פ"ט מהלכות מיטות דין ז'):

אחת תתקדש זו שבידו לשם חלה ה"ז מותר: **ג** הניח העיסה עד שלש הכל וערבה ואח"כ הפריש אין בכך כלום. ואם לא הפריש החלה בצק אלא אפה הכל ה"ז מפריש מן הפת כמו שביארנו: **ד** מאימתי תתחייב העיסה בחלה משתגלגל בחטים ויתערב הקמח במים. או שתטמטם בשעורים ותעשה כולה גוף אחד. ואוכלין עראי מן העיסה עד שתתגלגל בחטים ותטמטם בשעורים והכוסמין בחטים ושבולת שועל והשיפון כשעורים: **ה** נתגלגלה בחטים ונטמטמה בשעורים האוכל ממנה קודם הפרשת חלה חייב מיתה מפני שהיא טבל. לפיכך אם היתה העיסה חייבת בחלה מן התורה האוכל ממנה לוקה ככל אוכל טבל ואם היתה חייבת מדבריהם מכין אותו מכת מרדות: **ו** עיסה שנדמעה עד שלא תתגלגל פטורה משתגלגל חייבת. וכן המקדיש עיסתו או הפקיר אותה קודם שנתגלגלה ופדאה או זכה בה ואח"כ גלגלה או הקדישה או הפקיר אותה אחר שנתגלגלה ופדאה או זכה בה הרי זו חייבת בחלה: **ז** הקדישה קודם שתתגלגל ונתגלגלה ביד ההקדש ואח"כ פדאה פטורה שבשעת חובתה היתה פטורה: **ח** וכן עכו"ם שנתן לישראל לעשות לו עיסה ונתנה לו במתנה עד שלא גלגלה חייבת ומשגלגלה פטורה: **ט** גר שנתגייר והיתה לו עיסה נתגלגלה עד שלא נתגייר פטורה ואם משנתגייר חייבת. ואם ספק חייבת בחלה לפי שהוא עון מיתה. וזר שאכל חלת ספק זו וכיוצא בה אין חייב עליה חומש: **י** עיסה שנולד בה ספק טומאה קודם שתתגלגל יעשנה בטומאה לפי

הרמב"ד גלגל אין כוונתו לומר שיהא זה עיקר המצוה שיהיה טוב להמתין עד אחר גמר לישה ומיעשה הכל גוף אחד גלגל גלגל כוונתו לומר שאם רצה להפריש מלאה בטהרה שאע"פ שמטרת העיסה מכיון שהיא נותנת המים רצתי להפריש וזהו פירוש הירושלמי שאמרו כיון שהיא נותנת את המים זהו רגלים עריסותיכם אצל עיקר חיוב חלה משתגלגל בחטים ובטמטם בשעורים וזהו מה שכתב בקמיע מאימתי מתחייב העיסה בחלה משתגלגל בחטים וזהו ממש לשון הרמב"ד וזהו דעת הרמב"ן והרמ"ך וכתבו דהכי פירוש בהדיא בירושלמי פ"ק בילה (דף ג') ופרק הלו עוברין (דף ל':) דגרסינן התם הלש עיסה ביו"ט מפריש חלתה ביו"ט וכו' אמר רבי שמואל [אמתי דרבי ברכיה מיפתר] בעיסה טמאה שאינו מפריש אלא בסוף אמר רבי יוסי ברבי בון נדון היה בעיסה טהורה שלא יפריש חלתה אלא בסוף תקנה תקנו בה שיפרישנה חלתה אלא מטמא העיסה ופ"ג דגזי מתימי מתחייב העיסה בחלה כמה רבינו משמתגלגל בחטים ויתערב הקמח במים כמו שכתב גבי חימטי מפרישין חלה ויתערב הקמח במים ל"ל דלא דמי עירוב לעירוב דעירוב דריסת היינו מה שמעורב מעצמו ע"י נתינת המים בלבד ועירוב דסיפא היינו מה שמתערב הקמח עם המים ע"י שמגלגל ומערב בידיו הקמח עם המים:

ג הניח העיסה עד שלש הכל וכו'. עד ה"ז מפריש מן הפת:

ד מאימתי תתחייב העיסה בחלה וכו'. נתבאר בקמוך. ומ"ם ומוכלים ערלי מן העיסה עד שתתגלגל בחטים וכו'. משנה רפ"ג דחלה (משנה ג) ופירש הערוך דרך החטים ללוש ולגלגל יפה אבל השעורים כשילוש אותן עיקתו מתפרדת ואינו יכול לגלגלן יפה על כן מטמטמו בידו ועוזבו עכ"ל. ומ"ש והכוסמין כחטים ושבולת שועל ושיפון כשעורים נראה שהוא נלמד מדתמר במנחות פרק שני (דף ע'.) כוסמין מין חטים שיפון ושבולת שועל מין שעורים ומפרש רבינו לשון לעגין גלגול וטמטום קאמר והכוסמין ופ"ג דמטרפיס לף עם השעורים מ"מ טבע עיקתה לענין גלגול כעיקת חטים:

ה נתגלגלה בחטים ונטמטמה בשעורים וכו'. משנה רפ"ג דחלה שם:

פה יש מקרון הרבה בספרי רבינו מטעות סופר ולכן נעתיק כל מה שכתב ונאמר כך בפנינו והילך מה שכתב: עיסה שנדמעה עד שלא תתגלגל פטורה משתגלגל חייבת וכן המקדיש עיסתו או המפקיר אותה קודם שתתגלגל ופדאה או זכה בה ה"ז חייבת בחלה. או הקדישה או הפקיר אותה אחר שנתגלגלה ופדאה או זכה בה ה"ז חייבת בחלה. הקדישה קודם שנתגלגל ונתגלגלה ביד ההקדש ואמר כך פלמה פטורה שבשעת מוכתה היתה פטורה. וכן נכרי שנתן לישראל לעשות לו עיסה ונתנה לו במתנה עד שלא גלגלה חייבת משגלגלה פטורה גר שנתגייר והיתה לו עיסה נתגלגלה עד שלא נתגייר פטורה ומשנתגייר חייבת ומשם קפק חייבת בחלה לפי שהוא עון מיתה וזר שאכל חלת ספק זו וכיוצא בה אין חייב עליה חומש. עיסה שנולד לה ספק טומאה קודם שנתגלגלה ספק טומאה שהלה מטמא את המולין מן התורה יגמרנה בטהרה שכל שהלה מטמא את המולין גזרו על ספיקו מחולין הטבולים לחלה שלא יטמאו אותן ומשום הוחיל ונטבלו לחלה והיה החלה הזחל תלויה לו נאכלה ולא נשרפה. לו יעשה אדם עיסתו בטומאה לכשחלה שלא יזכר ושכחל ויטהר הוא וכליו כדי להפריש חלה טהורה היה בינו ובין הכיס יותר מד' מילין יעשנה בטומאה ויפריש חלה טמאה. אין עושין חלת ע"ם בטהרה שכל עושין עיסת חולין בטהרה כילד מגדל העיסה זה החבר ומפרישו ממנה כדי חלתה ומניחה בכלי גלגלים או כלי אבנים או כלי חלמה שאין מקבלים טומאה וכשיבא ע"ה ונוטל את שהיהן את העיסה ואת החלה ואומרים לו הזהר שאל תגע בחלה שאל תחזור לעבלה ומפני מה התירו לו זה משום כדי שיוי שלא גגל. אבל אם אבר מרקדת ובורכת עם אחרת אצל משפוטל מיס לעיסה לא תפייע מפני שהיא עושה עיסתה בטומאה וכן הנחתום שעושה בטומאה לא לחין וכו' והילך ביאורו:

ו עיסה שנדמעה עד שלא תתגלגל פטורה משתתגלגל חייבת. משנה ג' שם: וכן המקדיש עיסתו וכו' עד שבשעת חובתה היתה פטורה. משנה ג' שם ובמנחות פ' ר' ישמעאל (דף ס"ו.) יליף מקרא דגלגול הקדש פוטר. ומ"ש או הפקיר תומה. נלמד מדין הקדש:

ח וכן נכרי שנתן לישראל לעשות לו עיסה וכו'. משנה ה' שם: **ט ומ"ש** גר שנתגייר והיתה לו עיסה וכו'. משנה שם ומימרא בפ' חזקות (דף קל"ד.): ומ"ש ואם ספק חייבת בחלה לפי שהוא עון מיתה וכו'. ג"ז משנה שם בפ"ג דחלה וירושלמי מפרש טעמא:

י עיסה שנולד לה ספק טומאה וכו'. משנה ג' שם עיסה שנולד לה ספק טומאה על שלא גלגלה מיעשה בטומאה משגלגלה מיעשה בטהרה: ומ"ש לפי שמותר לטמא חולין שבע"י וכו' וכן שכתב ספק טומאה שולחה מטמא את המולין מן התורה וכו' עד ולא נשרפת. בפ"ק דנדה (דף ז'.): וכתב הר"י קורקוס ז"ל שהלשון הכתוב בספרי רבינו שכל שולחו מטמא את המולין גזרו על ספיקו במולין הטבולין לחלה שלא יטמאו חותן ט"ם הוא ונריך להיות גזרו על ספיקו לחולין הטבולים לחלה שימטאו חותם והוא ליתן טעם לדין שכתב בסוף דבריו

משנה למלך

ט ואם ספק חייבת בו'. ירושלמי ממרין לעוטל למיו מן הכהן. ועיין במה שכתב רבינו בפ"ט מהל' מעשר דין ה' ובמה שרמזתי שם ודוק: ולוש

מעשה רקח הלכות ביכורים פרק ח

[ב] אימתי מפרישין וכו'. הראב"ד ז"ל השיג על רבינו דאיך התיר לעשות כן לכתחילה ואם חייב לעשות כן איך יאכל ממנה עראי וכו' ע"כ. ומרן ז"ל כתב דאין דעת רבינו להתיר לעשות כן לכתחילה אלא היינו לומר שאם רצה למהר שמא תטמא עיסה שפיר דמי ע"כ. ופשטן של דברי רבינו נראין כדברי הראב"ד ז"ל ממ"ש לקמן הניח העיסה וכו' אין בכך כלום משמע דעד השתא לכתחילה קאמר ומשום שמא תטמא עיסה וכמ"ש בירושלמי. ולההיא דאכילת עראי וכו' ממ"ש רבינו הל' ד' יתבאר שאין כאן השגה עיין עליו:

דרך אמונה הלכות ביכורים פרק ח

(י) אימתי מפרישין חלה כו'. [יט] דעת רבנו דנתינת מים הוא הגלגול ומיד שיתן המים הוא תחלת הגלגול ואז ראוי להפריש חלה ואם רוצה להמתין עד סוף הלישה הרשות בידו כדבסמוך ה"ג אבל [כ] דעת הרבה ראשונים דנתינת מים אינו גלגול אלא שיש לו רשות להפריש אז כמו שמותר להקדים תרו"מ בשבלים בתבואה אף על פי שעדיין אינו טבול ומותר לאכל עראי ה"נ בעיסה נתינת מים הוא כמו שבלים אבל קודם נתינת מים הוא כמו תבואה במחובר שא"א כלל להפריש כנ"ל ה"א [כא] וי"א דלכתחלה צריך להמתין עד שתתגלגל העיסה אלא דרבנן תקנו בעיסה טהורה שיפרישו מיד בנתינת המים כדי שלא תטמא העיסה [כב] ובעיסה טמאה אין להפריש עד אחר שתתגלגל [כג] ולכן בזמנינו שכל העיסות טמאות לא יפריש עד אחר גמר לישה שתיעשה כל העיסה גוף א':

ספר התרומה הלכות חלה סימן פד

וקאמר התם תפתר בעיסה טמאה שאינו מפריש חלתה כי אם בסופה כשיגמור כל תקוני העיסה. אמר רבי יוסי בר' אבין בדין היה עיסה טהורה שלא יפריש חלתה כמו כן בסופה לאחר גמר כל תקון עיסה. ומפני כן אמרו יפריש חלתה בתחלה שלא תטמא העיסה. פי' תקנו למהר הפרשת חלה בכל היכולת לאחר גלגול גרידא תערובות קמח ומים שעדיין מחוסרת הרבה לישה ושיפה ובעיטה שלא תטמא העיסה שלא יארע שום אונס טומאה בעיסה לכך מהרו להפריש החלה בטהרה.

ספר התרומה הלכות חלה סימן פה. ובחול כשעושה עיסה כדי לעשות ככרות לאפות בתנור אין טוב להפריש חלה עד לאחר שנלושה ככל הצורך כמו שעתיד לעשותה ולגומרה. **וגם יש שממתינין עד לאחר שנתחמצה וטוב הדבר.** דהא כל עיסותינו טמאות הן. ואמרינן בירושלמי עיסה טמאה מפריש חלה בסופה.

(יט) מאירי קדושין מ"ו ב' בדעת רבנו ותמה עליו וכ"כ במרכה"מ ובמעשה רוקח ובגדולי הקדש סי' שכ"ז ס"ב שזו דעת רבנו וכ"ה בהדיא בפיה"מ לרבנו וזה דלא כמ"ש ורדב"ז ור"י קורקוס:

(כ) רמב"ן ורשב"א וריטב"א בקדושין מ"ו ב' וכ"כ המאירי בפ"ב דחלה מ"ד בשם גדולי הדור וכ"כ התשב"ץ ח"ב סי' רצ"א פ"ו וכ"כ הגר"א בשנו"א הארוך אבל בקצר כתב דמשתתגלגל היינו משיתערב וזהו כדעת רבנו וע"ל סקכ"ה:

(כא) כן משמע בר"ש ורא"ש אך נראה דגם הם מודו דחל מדאורייתא בדיעבד מנתינת המים וכ"כ רש"ס וכ"ד הראב"ד בהשגות כאן:

(כב) ר"ש בשם ירו' וכ"כ שאר הראשונים ובירו' רפ"ג דחלה אי' דלכתחלה יש להמתין עד שיעשה גבלולין דהיינו עיסות ואז יפריש אפי' אין בכ"א אלא כזית כדאי' בתוספתא וברי"ט אלגזי סי' ט' תמה למה השמיטו רבנו ובאמת לפ"ד רבנו דגלגול הוא נתינת המים א"כ ע"כ פליג אמתני' ולכן השמיטו וע"ש בירו' דלא פליג היינו אר' הושיעה אבל אמתני' פליג ע"ש:

(כג) יו"ד סי' שכ"ז ס"ג:

הורמה חלתה ונותן פחות מכביצה באמצע שלא יקבל טומאה מן הטמאה כדי לתרום מן המוקף [ו]משמע שם שלא יועיל צירוף סל, וזהו הטעם מפני שמקפיד על תערובתו כאשר ביארנו:

ח) שנינו במסכת חלה (פ"ג מ"ה) המפריש חלתו קמח אינה חלה וגזל ביד כהן. פירש הרב רבי אליעזר ממי"ץ כט) (סס דף סז, ו) דדוקא כשאמר בעודו קמח יחול עליו שם חלה, אבל הפריש קמח ואמר כשתעשה עיסה יחול עליו שם חלה דבריו קיימים דקיימא לן כרבי אליעזר בן יעקב דאמר בקידושין בפרק האומר (סג, ב) פירות ערוגה זו מחוברים יהיו תרומה על פירות ערוגה זו תלושין לכשיביאו שליש ויתלשו והביאו שליש ונתלשו דבריו קיימים. גרסינן בירושלמי (חלה פ"ג ה"ג) למדו להיות כהנות מתנות בשעת הפרשת חלה שתהיה חלה על הגוש, פירוש, על העיסה ועל השאור ועל הקמח שתוסיף אח"כ על ככר זה ל). כתוב בספר התרומה לא) (ל"מ) אגב דבעי לאתנויי משום הגוש שהוא עיסה וטבל קודם שנתערב בככר וטבל לא בטיל מתנה גם על הקמח אבל משום קמח לחודיה

ר' אייזיק שטיין

לריכה שתהא כשיעורה כו' ומינו מדבר מעיסה שליסים, כך מפורש בפירוש המשניות בפרק ג', ופירש רש"י בפרק כשם שמסכת סוטה (ל', א בד"ה ר"א), וכן כתוב לעיל ל"ת ע"ט [אות י"ז] שעוטל מעיסה הטהורה:

כדי לתרום מן המוקף. כלומר שתהא מלוכך להיות עיסה אחת, וכן [בפות ט'] כדי שיטול מן המוקף הכי פירש, וכן מיתא בהדיא בפרק ג' ובפרק ג' בפירוש המשניות, ובמשר"י לא משמע כן:

המפריש חלתו קמח אינה חלה וכו'. דרשתיה עריסותיכם כתיב ולא על פי שתרומה ומעשר קדשי בשיטולין שתם רבים קרא כדפריתי בסוף פרק קמא דתרומות וגזל היא ביד כהן שלקחה מישראל שעל דעת כן נתנה לו הישראל שתהא עיסתו פטורה מן החלה והרי מינה פטורה, ובפרק השים מקדש (קדושין מ"ו, ב) מייתי לה גבי פלוגתא דרב ושמואל דמקדש אחותו עכ"ל הפירוש:

הערות

בט"ז שצריך נשיכה, ומביאור הגר"א שם סק"ה משמע דסגי בנגיעה. ועיין במקור חיים סי' תנ"ז, ובלקט העומר ציין לספר חלת לחם סי' ה' אות ו'.

כט) בספר היראים סימן קמ"ח, ומובא בטור סי' שכ"ז, והב"י הביא דברי רבינו, ומובא ג"כ בביאור הגר"א שם סק"א. ועל מש"כ רבינו הטעם דקיי"ל כראב"י, הקשה הגר"א שם דלא קי"ל כראב"י דהוא שיטה ואין הלכה כשיטה, ועיין בתועפת ראם מש"כ בזה. והגר"א ביאר דיש לקיים דין היראים משום דבידו ללוש, ועיי"ע בגר"א בליקוט בסו"ד מש"כ לפרש דעת היראים שמועיל הדין בידו אף דלא קיי"ל כראב"י, ובביאור הרחב דבר לביאור הגר"א במהדורתנו. וראה בית מאיר סי' שכ"ח, שהתוס' בנזיר יב, א ד"ה האשה, חולקים על היראים, אכן הגר"א כ' דדבריהם לאו דוקא. ועיין בגליון רעק"א סי' שכ"ח, ובשו"ת חתם סופר אה"ע סימן י"א ד"ה ואיידי, מש"כ בדעת התוס', וע"ש בחת"ס שהביא דגירסת היראים בקידושין סג, א הוא דלראב"י פירות ערוגה על פירות ערוגה מחוברים כשיתלשו, ולא כגירסתנו שם פירות ערוגה זו מחוברין על פירות ערוגה זו תלושין לכשיביאו שליש, ועיין ביראים מה שגרס שם. ובעיקר שיטת היראים ע"ש שהוכיח כן ממה שמפריש מע"ר בשבלים אף דאין מפרישין חלה מקמח, והיא קושית הר"ש פ"ב מ"ה, והר"ש חילק ביניהם דבחלה נתמעט מקרא דאין מפרישין מקמח, והיראים נקט דבאמת שוים הם, ובשניהם מדינא אין מפרישין קודם מירוח וגלגול, ומה דמועיל מע"ר בשבלים הוא רק מדין מקנה דבר שלבל"ע, ולכן גם מפרישין מקמח מדין דבר שלא בא לעולם. ובגליון רעק"א על הרמב"ם פ"ג הל' תרומות הי"ב (הוצאת פרנקל) הביא דברי היראים, ועיין משנ"ת לעיל בהערה י"ג. ובפסקי התשב"ץ פ"ו הביא שיטת היראים בשם י"א, וע"ע שם במהדורתנו הערה 23, וע"ש בהערה 20, ובפ"ז הערה 3.

ל) כ"כ הר"ש רפ"ג, והרמב"ן בהל' חלה כ' הטעם דכיון שהוא בידה לא הוי כמחוסר מעשה, וכן הוא בר"ן קידושין דף ס"ג, וברשב"א סוף שער ג', ובפסקי התשב"ץ פ"ו ועיי"ש במהדורתנו בהערות 20 22.

לא) כן הוא בהגהות מיימוני סוף סדר זרעים אות כ"א בשם הר"י. ושם באות ו' כתב "דמכאן ואילך הלכות מפסקי ספר התרומה". אכן בסוף אות כ' כתב "עד כאן קצרתי בשם ספר התרומה". ובטור סי' שכ"ז מבואר טעם נוסף לתנאי דכהנות, דחששו שיתערב שיעור ה' רבעים קמח בשעת עריכת הככר, דרק נפטר בהפרשה דמעיקרא אם התנה כן. והב"י הביא שכ"כ הר"ש פ"ג מ"א, והרא"ש הלכות חלה סימן ה', ובסוף דבריו שם הביא הב"י דברי רבינו בשם ספר התרומה.

ונראה מבואר דלרבינו אין צריך מדינא להפריש הקמח שיתערב אחר כך, ורק אגב דמתנה על הגוש, מתנה נמי על הקמח. ונראה עוד מסתימת רבינו, שצריך להתנות גם אם אין לחוש שיתערב אח"כ שיעור חלה, וכן נראה מדברי השו"ע בסי' שכ"ז ס"ב וז"ל, וכן אם מתנה שתחול החלה אף על הקמח שיתערב אח"כ בשעת עריכה, וטוב ללמד לנשים להתנות כן, ובהגהות הרמ"א הוסיף וז"ל, אם יש לחוש שיתערב אח"כ בשעת עריכה שיעור חלה אח"כ עכ"ל. וטעם הרמ"א הוא כמש"כ הטור, והב"י בשם הר"ש והרא"ש. אכן בציונים על הרמ"א מצויין "ב"י בשם הסמ"ג", ויל"ע דבסמ"ג לא נתבאר הטעם הזה. ונראה דהציון הוא על דברי השו"ע, שלא הזכיר טעם הרמ"א דבעינן להתנאי רק באופן שיש לחוש שיתערב אח"כ שיעור חלה, אלא משמע מדברי השו"ע שמתנה בכל אופן אף אם אין לחוש שיתערב אח"כ שיעור חלה, והוא כמש"נ לדעת הסמ"ג שהביא הבית יוסף, וע"ז הוסיף הרמ"א דמתנה רק אם יש לחוש שיתערב אח"כ שיעור חלה, וכמ"ש הטור והר"ש והרא"ש. ועיין בציונים להש"ך במהדורתנו, שהציון "ב"י בשם הסמ"ג" רשום בתחלת דברי הרמ"א, ואולי קאי אדברי שו"ע וכמ"ש. וע"ש בגיליון להגהות מיימוני בשם רבינו שמתה.

אין צריך, שהקמח בטל[לב] בעיסה קודם שיקלוט לחלוחית העיסה[2] וכן עמא דבר. ועוד אמרו שם בירושלמי (ל"מ) קמח שעל הככר וככר מצטרפין לחלה[לג] [* שמעתי משמו של הרב ר' נתן (דורא) [דראוי] שלא לשרוף החלה עד שיאפה הפת, והביא לי ראיה מדאמרינן גבי פדיון בכור שאינו פדוי אם פדאו תוך שלשים יום (לאכלו) [ונאכלו] המעות, שצריך שיהא המעות (חיובו) [ראוים] לפדותו וכן דין לומר גבי חלה נמי]:

ט) שנינו בפרק שלישי (מ"ח), הנוטל שאור מעיסה שלא הורמה חלתה ונתנו לתוך /ה/עיסה שהורמה חלתה, הרי זה[לד] מביא עיסה שניה שיהיה בה עם שאור זה שיעור עיסה שחייבת בחלה, ונותן אותה בצד העיסה שהורמה חלתה ומפריש מן העיסה השניה שיעור חלה, עליה ועל השאור כדי שיטול מן המוקף[לה], ואם אין לו עיסה שניה נעשית זו כולה טבל ומפריש ממנה חלה על הכל, שהטבל במינו אוסר בכל שהו[לו] (רמצ"ס פ"ז הי"ח):

י) שנינו במסכת חלה פרק ראשון (משנה ד ה ור"ש) הסופגנין והדובשנין והאיסקריטין וחלת המשרת שהוא חלוט של בעלי בתים שבלילתו רכה, והמדומע, כולן פטורים מן החלה, עיסה שתחילתה

ר' אייזיק שטיין

שיהיה בה עם שאור זה שיעור עיסה וכו'. כלומר שתהא העיסה השניה שמצית ושמור זה שמעורב תוך העיסה הפטורה הכל תמצא רבעים, הכי קתני בתוספתא (חלה ב', ב). ומין לתמוה שהרי העיסה הפטורה מפסקת בין השמור לחלה, דהכי תנן בפרק בתרא (חלה פ"ד מ"ג) דבר שהורם חלתו חייו מפסיק:

הסופגנין והדובשנין כו'. סופגנין עשויה כספוג. דובשנין מטוגנין בדבש. מסקריטין עיסה שילושה בדבש ולשין חומה רכה מאד, כלפיתית מתרגמין כמסקריטין. חלוט של בעלי בתים שמעגניס הס עושים חותה בחמצת, מחמצת מתרגמין מסריחת:

והמדומע. סמה תרומה שנפלה לפחות מק' סמה חולין וכולהו ילפינן מקרמי:

הערות

לב) הר"ש פ"ג מ"א נסתפק בדבר זה אם בטל הקמח, ועיין בדין ביטול בחלת לחם ס"ו סקי"ז.

לג) כ"כ בהגהות מיימוני שם. בסמ"ג דפו"ר נוסף כאן שלא לשרוף החלה עד שיאפה הפת ע"ש, וכן הוא בשו"ע סי' שכ"ז ס"ב, ובב"י בשם הר"ש פ"ג מ"א, והרא"ש הל' חלה סימן ה', ופסקי רשב"א שער ג', וע"ש בביאור הגר"א סק"ז.

לד) בחלה פ"ג מ"ח, איתא אם יש לו פרנסה ממקום אחר מוציא לפי חשבון, דהיינו שמפריש על הקב שנתערב. ובר"ש הביא מתוספתא פ"ב ה"ב עצה אחרת, וכן הוא בירושלמי שם, שמביא קמח ממקום אחר ומצרפו לה' רבעים לחייב לפי חשבון. ובטור סי' שכ"ד כתב שיערב הקמח שמוסיף עם העיסה, ובפרישה אות י"ח הביא בשם המהרש"ל, דה"ה דיכול ללוש הקמח שמוסיף ושוב יצרפנו בתוך אותה העיסה שהורמה ממנה חלתה. וע"ש עוד שהביא בשם רבינו דא"צ לערב העיסה השניה עם העיסה הראשונה, וסגי כשנותן אותה בצדה, וכן הוא בט"ז סקי"א, וע"ש שבשו"ע לא נזכר שיערב הקמח, וראה שם דבעי רק להפריש לפי חשבון. ועיין בפסקי התשב"ץ פ"ה שמשמע כלשון השו"ע, וע"ש במהדורתנו בהערה 34. וראה עוד בפרישה מש"כ בשם הרמב"ם. ובמהר"י קורקוס כתב שלשון רבינו הוא כלשון הרמב"ם, וביאר בזה את הגירסא הנכונה בדברי הרמב"ם. ובהגהות מיימוני סוף סדר זרעים אות כ"ג הביא דברי רבינו בשם ס"ה, ואולי הכונה לרבינו שנקרא ספר המצוות.

לה) עיין בש"ך סי' שכ"ד סקי"ט באופן שמביא עיסה שניה כשיעור לתקן העיסה ראשונה, דאז סגי בסמוכות אף שאינן נוגעות וגם אין צירוף כלי, דהתם בעינן רק דין מוקף, כיון שיש בעיסה השניה כשיעור, ודברי רבינו צ"ב למה כתב רק דין מוקף, הלא בעינן צירוף סל או נגיעה כדי לצרף לשיעור. וע"ש ברמ"א שכ' להדיא דגם בקמח פחות מכשיעור נותן בצדו, וע"ש בגר"א ס"ק י"ד ובתרומת הדשן סי' ק"ץ שהוא מקור דברי הרמ"א. ואפ"ל עפימ"ש הט"ז סקי"א, דגם כשמערב קמח עם העיסה הראשונה רק מפריש כפי חשבון ולא על הכל, וכתב הטעם בזה, כיון שבא השאור מעיסה המחויבת כשיעור, ועיי"ש בביאור הדברים, ואפ"ל בכונתו, דאין צריך להוסיף הקמח כדי שיתחייב השאור הראשון בחלה, דבלא"ה הוא מחויב כיון שבא ממקום חיוב, ומה שצריך להוסיף לכדי שיעור, הוא משום דחלה רק ניטלת מעיסה דה' רבעים, ולא סגי בדבר המחויב בחלה אם אינו מעיסה דה' רבעים, וכמש"כ בחי' הגר"ח הל' חמץ ומצה פ"ו ה"ה ובתורת זרעים חלה פ"ב מ"ד ופ"ג מ"ה. ולפי"ז נראה שכיון שאין הוספת הקמח באה לאשוייה עיסה המחויבת בחלה, אלא רק לאשויי שם עיסה, אפ"ל דאין צריך צירוף כלי ונגיעה לצרף הה' רבעים, כיון דבלא"ה מחויב, ורק צריך בזה דין מוקף, וכמ"ש רבינו. ועיין בר"ש פ"ג מ"ח דדבר שהורמה חלתו אינו מפסיק בין שני עיסות דחיוב, ובשו"ת הרא"ש כלל ב' ס"ב מבואר דה"ה דלא מפסיק בדין קירוב למוקף, וכ"כ במהר"י קורקוס פ"ז הי"א.

לו) כן הוא בחלה פ"ג מ"ח, ועיין מש"כ בט"ז סי' שכ"ד סקי"ב בזה.

מי קמא

2. לכאורה צ"ע היאך יתבטל הרי בכה"ג הקמח ניכר. ואולי הכונה שקודם שתקלוט שיעור חלה מן העיסה את הלחלוחית הרי הקמח שכבר קלט את הלחלוחית התבטל ושוב אינו מתחייב וכן צידד הר"ש בפ"ג מ"א. ואולי נשמט מלשון רבינו וצ"ל שהקמח בטל מעט מעט בעיסה קודם שיקלוט השאר את לחלוחית העיסה. הר"ש שם הוכיח אח"כ מן התוספתא שגם אם כבר התבטל לפני שהתחייב בחלה חוזר ומצטרף להתחייב (וממה שהוצרך הר"ש להביא ראיה לד"ז מן התוספתא משמע שממ"כ במשנה לפי גירסת הר"ש "ובלבד שלא יהא שם חמשה רבעים קמח" לא מוכח שאחרי שמתבטל יכול להצטרף כדי להתחייב בחלה, די"ל דאיירי שהקמח הנוסף ניכר וידוע גם אחרי שקלטו כל החמשת רבעים את הלחלוחית).

תלמוד בבלי מסכת קידושין דף סב עמוד ב

אין תורמין מן התלוש על המחובר, ואם תרם - אין תרומתו תרומה, כיצד? אמר פירות ערוגה זו תלושין יהיו תרומה על פירות ערוגה זו מחוברת, פירות ערוגה זו מחוברת יהיו תרומה על פירות ערוגה זו תלושין - לא אמר כלום, אבל אמר לכשיתלשו ונתלשו - דבריו קיימין; יתר על כן א"ר אליעזר בן יעקב: אפילו אמר פירות ערוגה זו תלושין יהיו תרומה על פירות ערוגה זו מחוברת, פירות ערוגה זו מחוברת יהיו תרומה על פירות ערוגה זו תלושין לכשיביאו שליש ויתלשו, והביאו שליש ונתלשו - דבריו קיימין.

רש"י מסכת קידושין דף סב עמוד ב

אבל אם אמר לכשיתלשו תרומה ונתלשו דבריו קיימין – הואיל ובידו לתלוש ולהפריש.

יתר על כן – אפילו מה שאין בידו לקסבר אדם מקיים ומקנה דשלב"ל.

לכשיביאו שליש – שעדיין לא הביאו שליש ואין בידו לתלוש ולהפריש התרומה שלא הבישה שליש לאו תרומה היא כדגמר בר"ה (דף יג) מועצת את התרומה לשלש אל תקרי לשלש אלא לשלישי.

תוספות מסכת נזיר דף יב עמוד א

ואם תאמר דהא מעשים בכל יום שהאשה אומרת לחבירתה לושי לי קמח והפרישי חלה בעבורי וגם תלמידים של בית רבן אומרים כן ואיך נעשה שליח בדבר הזה הא בשעה שעושה אותה שליחות לא היתה יכולה בעצמה להפריש חלה מקמח זה שאינו בר חיובא שאין מפרישין חלה מקמח ואומר רבינו תם דיש בידה להביא **עיסה** מגולגלת ולומר עיסה זו תהא חלה על קמח לכשיהיה נילוש ודברים שבידה קיימים דאין זה דבר שלא בא לעולם כיון שבידה ללוש ולגלגל העיסה קרוי שפיר בא לעולם כיון שבידה לעשות כדאמר פרק האומר לחבירו (קדושין דף סב:) פירות ערוגה זו תלושה יהא תרומה על פירות ערוגה זו מחוברת לכשיתלשו ונתלשו דבריו קיימין דכל שבידו לעשות לאו כמחוסר מעשה דמי ובידו לתולשם

שו"ת חתם סופר חלק ג (אבן העזר א) סימן יא

אבאר מ"ש תוס' שיכול להביא עיסה להפריש על הקמח משמע מקמח על קמח לא מצי לפרוש היינו משום דבקדושין בהא דראב"י נמי הכא איתא פירות ערוגה זו תלושים על פירות ערוגה זו מחוברים או פירות ערוגה זו מחוברים על פירות ערוגה זו תלושים לכשיתלשו ונתלשו דבריו קיימים ע"ש משמע אבל שניהם מחוברים לא וה"נ **קמח על קמח לא** ובזה הי' עולה על הדעת ליישב הא דכתב ב"י סי' שכ"ח הטעם שתוכל האשה לומר בעודו קמח הפריש לי חלה משום דתוכל להביא עיסה ולהפריש על קמח וכמ"ש תוס' ובסי' שכ"ז כתב בשם ס' התרומה וסמ"ג דיכול להפריש חלת קמח ומש"ה תוכל האשה לומר לחברתה וכו' א"כ משמע אפי' קמח תוכל להפריש וכן ק' בש"ע סי' שכ"ז פסק דיכול להפריש חלה קמח ובסס"י שכ"ח כ' הש"ך כהתוס' דשמעתין והי' נ"ל דגם בס' שכ"ז לא נתכוון לומר שיכול להפריש קמח על קמח דהרי ראב"י בעצמו לא ס"ל אלא תלוש על מחובר או מחובר על תלוש אבל שניהם מחוברים לא אלא בס' התרומה והרב"י וש"ע קמח על העיסה קאמר וה"ה עיסה על קמח ומפני זה תוכל האשה לומר לחברתה וכו' כך היה נ"ל.

עד שמצאתי לשון הרא"ם בס' יריאים שממנו מקור דין זה דמשמע להדי' שאפי' קמח על קמח יכול להפריש כשהתנה שלא יחול עד שיהי' עיסה ודמייתי ראי' מהקדימו בשבלין מהני אף על גב דלא נתמרח עדיין אע"כ התם מיירי שהתנה בפירוש שלא יחול עד שיתמרח וה"נ במפריש חלתו מקמח דהרי קיי"ל כראב"י דפירות ערוגה על פירות ערוגה מחוברים לכשיתלשו דבריו קיימין עי"ש הרי דלא גרס להם כלל בדראב"י תלושים אלא **מיירי מחוברי' על מחוברי'** ועוד מן הראי' שהביא משבלין ופשוט דמיירי התם במפריש שבלין על שבלין וה"ה הכא קמח על קמח. ומיהו התוס' לא ס"ל כן והקו' משבלים תי'

הר"ש ספ"ק דתרומות בענין אחר וכן התוס' בקידושין ס"ב ע"א ד"ה אין תורמין עי"ז והלחם חמודות בהלכות חלה אות ל"ד לא עמד בזה וכן אורח מישור.

בית מאיר יורה דעה סימן שכז

ודוקא באומר שיחול עלי' שם חלה בעודו קמח אבל המפריש קמח ואומ' כשתעשה עיסה יחול עלי' שם חלה דבריו קיימים ומסיים בב"י ע"ז וכ"כ בסה"ת שמטעם זה יכולה אשה לומר לחברתה קחי קמח ולושי עוגות והפרישי חלה אעפ"י שבשעת הצווי הי' קמח ואינה ראויה לחלה. וא"כ א"י לאיזה צורך מעתיק הש"ך בסי' שכ"ח סק"ז טעם ר"ת בתוס' נזיר הואיל ובידה **להביא עיסה** הא בל"ז נמי בידה **להפריש הקמח** ולומר שיחול החלה על העיסה לכשתילוש. ואולם כנראה הר"ת הנ"ל לא ס"ל כהרא"מ שהרי בקדושין דף ס"ב עד כאן לא מיבעי לי' לרב אשי מר' יוחנן אלא באומר פירות ערוגה זו תלושים יהי' תרומה על ערוגה מחוברת לכשיתלשו א"נ פירות מחוברת לכשיתלשו על תלושה וע"ז פשט ר"י דכל שבידו לאו מחוסר מעשה הא אילו אמר **פירות מחוברת על פירות מחוברת** לכשיתלשו תרווייהו בזה לא מיבעי לי' ומשמע דודאי לא הוי תרומה. וכן הרמב"ם בפ"ה מה"ת להנוסחא האמיתית בכ"מ. לא העתיק יותר מהמבואר בהגמרא וכן הש"ע סי' של"א.

ואף ראב"י שם אף שמיקל נמי בעד שלא הביאו שליש שיש בו נמי הריעותא דדבר שלב"ל מ"מ לא הקיל אלא בחדא ערוגה לריעותא הא בתרתי ערוגות לריעותא לא מצינן שהקיל וא"כ הכא דכמו שאין מפרישין קמח על קמח כן נמי אין מפרישין קמח על עיסה ולא עיסה על קמח וא"כ איך יוכל לומר על קמח שיהי' חלה לכשילוש מדמיון תרומה הא שם גופא לא מצי להפריש תרומה בשניהם מחוברים לכשיתלשו וה"ה הכא על שניהם קמח שיהיה חלה לכשיגבילו שניהם. ולהכי מוכרח ר"ת לומר שמש"ה חשוב בידו שבידו להביא עיסה מגולגלת שהוא בדמיון ערוגה תלושה ולומר שתהא חלה על קמח לכשיהי' עיסה שבזה שפיר אמרינן כל שבידו לאו כמחוסר מעשה. וא"כ שמוכרח שר"ת חולק על הרא"מ דאל"ה לא הי' צריך לדבריו אלא הי' די כסה"ת תימה לי שפסק הב"י כהרא"מ אחרי שהגמ' מסייע לר"ת כדקדקתי לעיל.

ודע שמה שהסמ"ג נתן הטעם לפסק הרא"מ מדקיי"ל כראב"י ועיין בב"י השם יודע כי א"י ליישב מה ענין ראב"י להכא דאטו בחלה בקמח הריעותא דדשלב"ל איכא הא הכל בעולם והוא אך בדמיון מחובר שגדל כל צרכו אלא כמו דשם הריעותא מדאינו תלוש כן בחלה הריעותא מדאינו עיסה וצ"ע.

ולענ"ד נמי מוכח מסעיף ב' דלא כפסק הש"ע דהכא שהרי ע"כ משמע דלא מהני תנאי שיוקדש ההפרשה כשיעשה הקמח הנשאר עיסה אלא במה שכבר הוא עיסה אבל בשניהם קמח לא. ודין זה הוא מהירושלמי עיין ודוק.

ביאור הגר"א יורה דעה סימן שכז

ודוקא כו'. עבה"ג וכ"כ בסמ"ג והוא איננו מוסכם לכ"ע דרוב פוסקים פסקו דלא קי"ל כראב"י שהוא שיטה וכמ"ש בכמה מקומות רבו מלספר אלא דבהא **אפי' ת"ק מודה** וכמ"ש בקדושין שם בעא מיניה ר"א מר"י אמר כו' א"ל כל כו' ת"כ דר"י כו' **וה"ה כאן שבידו ללוש** וכ"ה בתוספת דנזיר י"ב א' ד"ה באשה. ומשני כי משוי כו' ואר"ת דיש בידה כו' כדאמרינן כו' ומ"מ בהאי טעמא לחודא כו' פי' דמשום ה"ט מה שבידו ללוש שיכול לעשות שליח אלא משום ה"ט כיון שיכול להפריש עתה מעיסה מגולגלת משא"כ ביבמה שא"א לגרש בלא ביאה בשום תקנה **ואף שמדברי תוס' משמע דוקא מעיסה מגולגלת תוכל להפריש** משלה או משל חבירתה אבל לא מקמח עצמו וכמש"ש פירות ערוגה כו' ולא היא דכן אמר שם ג"כ פירות ערוגה זו מחוברת כו' **ול"ד על ערוגה זו תלושה דה"ה על מחוברת אחרת** או על עצמה מדפריך שם איתביה האומר כו' מתקיף כו' ואלא כו' אלא לישנא דמתני' נקט וכן תוס' נקטו לישנא דגמ' ועס"ב:

(מו, ג) שמא נתערב עם קמח אחר משלמת לכשיעור, עיין שם.

(יא) **משנה** ריש פרק ג' דחלה כיון שהיו נותנין מן המים מגבהת חלתה ובלבד שלא יהא שם ממשה רבועים קמח, ובימי זה הרב המחבר ז"ל לקמן בהלכה י"ב. מבלי ים לחתוה למה השמיט להזכיר דברי המפרשים ז"ל לפי גירסת השניה דגרסי ובלבד שיהא שם ממשה רבועים קמח, שפירושו לפי גירסת זו שצריך שיהיה בהקמח שנבלל עם המים ממשה רבועים וכל זמן שלא נבלל הרוב מהקמח אינה מגבהת חלתה, וכתבו הרמשונים ז"ל (עי' טור יו"ד סי' שכז) שאני הגירסות הם נכונים להלכה.

(יב) **שם** במשנה חולקין מחילת מרעי מן העיסה עד שתגלגל בחיטים ותטמטם בשעורין, ובימי המפרשים ז"ל שלף על פי שאפשר לה להגביה ולהריס חלתה מעשה שנתנה המים, מכל מקום אינה נקבעת לחלה עד שתגלגל ותטמטם, וכל שכן שלא הוקבעה מותר בחילת מרעי, כמו שכתב הרב המחבר ז"ל דומה למירוח הכרי כו'.

(יג) **שם** בירושלמי אמר רבי חגי לא שנו אלא ערמי, אבל קבע אסור מפני שהוא מעריס לפוטרה מן החלה [הביאו הר"ם ז"ל]. והרב המחבר השמיט טעם להערמה, וכתב מפני שהיא רחוקה להפרשה. ונראה דמזיל לטעמיה שדימה דין החלה משנתנה המים לתבואה קודם מירוח, ולפי זה שוב אין צריך לטעמא דהערמה, כמבואר בר"ם ז"ל בפירוש המשנה שהוצרך הירושלמי לטעמא דהערמה, שלפי שאין עיסה עליה קודם גילגול אין רחוי לאסור מחילת קבע, דלא דמי לתבואה קודם מירוח [ולה לומר שהם גרעיני תבואה גמורה בשיבולין], משום הכי צריך לטעמא דבלא יערים. וטעמו של הרב המחבר ז"ל זה נראה שהוא מפרש מה דאיתא שם עוד בירושלמי על הך דרבי חגי אמר רבי יוסי מי מן הדא ליתא שמע מינה כלום וכו' עיין שם, דהיינו דרבי יוסי פליג על רבי חגי שמפרש משום טעמא דהערמה, ומשום דמשום הערמה לא הוי מיכפת לן, שכיון שמה שיאסר מחלו הוא מחזירו לדבר שלא נגמרה מלאכתו ליתן לן בה, וכיון דלא סבר רבי יוסי טעמא דהערמה על כורחך דסבר דמחילת קבע אסורה מדינא, שכיון שהגיעה לעונת החלה ורוויה להפרשה אסורה במחילת קבע, כמו במעשרות שאסור במחילת קבע משעה שהגיע לעונת המעשרות [ועיין בפירוש פני משה על הירושלמי] (ועי' שו"ע יו"ד סי' שא סעי' פג).

ו. מאימתי נקראת עיסה להתחייב בחלה, משעה שנותנין מים בקמח, ואם הרים ממנה חלתה נפטרה העיסה בחלה זו(יא)[9]. אע"פ שאם הרים חלתה נפטרה מותר לאכול ממנה עראי עד שתתגלגל בחטים ותטמטם בשעורים, שלא הוקבעה לחלה לאיסור אכילת עראי עד שעה זו[10], דומה למירוח הכרי הקובע למעשר לאיסור אכילת עראי, ואע"פ שקודם מירוח אם הרים ממנו תרומה הרי היא תרומה(יב)[11]. קודם שתתגלגל בחטים ותטמטם בשעורים אסור לאכול ממנה קבע משעה שנתנה מים בקמח, שהרי ראויה להפרישה(יג)[12].

הערות

9. חלה פ"ג מ"א, איתא כיון שנותנת מים מגבהת חלתה. וצ"ב מש"כ רבינו "נקראת עיסה להתחייב". ונראה דהוא כמו הבאת שליש דאע"פ שעדיין לא חל חיוב על התבואה להפריש ממנה תרו"מ, מ"מ אם תרם מאז שהביא שליש הרי תרומתו תרומה, וכמש"כ רבינו חיים הלוי בפ"ח מביכורים ופ"א מהל' תרומות. ועיי"ע שם בגר"ח שביאר באופן אחר שבחלה לא נעשה כלל בר חיובא לפני הגלגול, ודלא כמש"נ מרבינו. ועי' לעיל פ"ג הערה 2 לגבי גוי בשעת נתינת מים, ובפ"ב הערה 10 בדין הפקר, ובסמוך בהערות. ובירושלמי יליף נתינת מים מראשית עריסותיכם. וע"ש בר"ש דאפ"ל דהוא מדרבנן, ועי' משנת ר' אהרן זרעים סי' י"ח אות ג', ובראי"ש סי' ה' ורשב"א ריש שער ד'.

10. משמע שהטעם לאסור אכילת ארעי לאחר גילגול הוא משום שהוקבעה לחלה. ועי' חי' הגרי"ז הל' מעשר דאיסור אכילת ארעי מזמן מירוח הוא משום איסור טבל, ועי' חי' הגרי"ז מנחות סז, ב. וברשב"א ריש שער ד' מבואר דאיסור אכילת קבע במעשר קודם מירוח הוא משום דאכילת קבע קובעת למעשר, ועי' קהלות יעקב ביצה סי' י'.

11. כ"כ הרשב"א ריש שער ד' דגלגול הוי כמירוח הכרי לאסור באכילת ארעי, וכן משמע ברמב"ן קידושין מו, ב והביאו הרשב"א וריטב"א, וע"ש דנתינת מים הוי כהבאת שליש למעשר, וכ"כ בגר"א סי' של"א סס"ק כ"ט ובשנו"א רפ"ג, וע"ש במאירי ורשב"א ומש"כ באבי עזרי קמא פ"ח מהל' ביכורים, ובמשנת ר' אהרן זרעים ס"ס י"ז וסי' י"ח. ועיי' יד דוד רפ"ג.

12. בירושלמי רפ"ג מבואר דאסור באכילת קבע משום הערמה. וברשב"א ריש שער ד' הקשה דתיפוק ליה דכל שהגיע לעונת הפרשה אסור באכילת קבע וכמו בהבאת שליש. וע"ש דהו"א דמותר באכילת קבע היכא דחילק העיסה והוי כל חלק פחות מכשיעור וקמ"ל דאסור משום הערמה, ומשמע דאם לא חילק העיסה הרי אכילת קבע אסורה מדינא כיון דהעיסה ראויה להפרשה. ובשנו"א רפ"ג מבואר דאכילת קבע אסורה מדינא מזמן נתינת מים והרי זה כהבאת שליש, וכן נראה מרבינו, ועיי' בביאור הגר"א בירושלמי ובגירסתו. וראה באפריון שלמה אות י"ג מש"כ בביאור שיטת רבינו. ויל"פ עוד דבפירוש הרא"ש רפ"ג ביאר דקודם גלגול אין שם עיסה עליה, ולא דמי לתבואה בהבאת שליש, ולכן אסור רק משום הערמה. וראה במהרי"ט אלגאזי הל' חלה אות ט' (במהדורתינו או"ק א') שהביא דברי הרשב"א והרא"ש, ונתקשה בדברי הרא"ש. ובגליון הגרי"ז לחי' הגר"ח הל' ביכורים, נדפס בגר"ח החדש על הש"ס, ציין שמהרא"ש מבואר כמש"כ הגר"ח שם דחלה לא הוי כלל בר

ז. תקנה תקנו בעיסה טהורה שתפרישה חלה משתטיל המים, כדי שלא תארע לה טומאה או ספק טומאה קודם שתגלגל(יד), ואם עיסה טמאה היא לא תפריש עד שתתגלגל ותטמטם.

ח. בזמן הזה כל העיסות טמאות הן, לפיכך אין מפרישין חלה מן העיסה עד שתגלגל ותטמטם. ובחוצה לארץ אוכל והולך ואח"כ מפריש(טו), וכבר נהגו להפריש קודם אכילה[13].

ט. שאר המינין החייבין בחלה דינן כשעורין להתחייב משעת הטמטום(טז)[14]. עשה עיסה מן החטין ומשאר המינין, או אפילו מן החטין ומן האורז, הולכין להחמיר אחר הטמטום בחלה של תורה, אבל בחלה של דבריהם הולכין להקל ומותר לאכול ממנה עראי עד שתגלגל(יז)[15].

י. מה הוא גלגול ומה הוא טמטום, דרך החטין ללוש ולגלגל יפה ונעשית העיסה גוף אחד, אבל שאר המינין כשלש אותן

(יד) ירושלמי בפסחים פרק אלו עוברין הלכה ג' הביאו הר"ש ריש פרק ג' דחלה, בדין היה בעיסה טהורה שלא יפריש חלתה אלא בסוף שתיגמר ותעשה כל העיסה גוף אחד, תיקנו תקנה בה שיפרישנה תחילה שמא תטמא העיסה. וכיון דטעמא דהתקנה משום שמא יארע טומאה להעיסה, ממילא בעיסה טמאה ובזמן הזה שכולם טמאים אין למהר להפריש עד שתעשה כולה גוש אחד.

(טו) מימרא דשמואל בבכורות דף כ"ז ונתבארה בפרק ז' הלכה ח' באריכות עיין שם.

(טז) כן הוא בירושלמי ריש פרק ג' דחלה שאר כל הדברים את מהלך בהן אחר הטמטום. אבל הרמב"ם ז"ל פרק ח' מהלכות ביכורים הלכה ד' פוסק שהכוסמין הם כחיטים, וביאר הבית יוסף ז"ל בסימן שכ"ז (בסופו) שהוא סובר דמה שאמרו במנחות דף ע' (ע"א) הכוסמין מין חיטין היינו שבטבע יצירתו הוא מתדמה לחיטין שמתגלגל כמו חיטין, ונמצא שתלמוד בבלי פליג אירושלמי, ופסק כוותיה. וכתב בשם הרשב"א ז"ל שבפסקי חלה (ש"ד ח"ד) שלו פוסק כהירושלמי, וכן דעת הרב המחבר ז"ל.

(יז) שם בירושלמי עשה עיסה מן החיטין ומן האורז אחר מי את מהלך בהן, אחר הגילגול או אחר הטמטום, תני רבי הושעיה חלה כמין גבלול, רבי אלעזר בשם רבי הושעיה משתעשה גבלולין גבלולין, מה ופליגי, כאן להלכה כאן לדבר תורה [ומה שכתוב שם בירושלמי אחר הא דתני ר' הושעיה חלה כמין גבלול משתגלגל בחיטין ותטמטם משעורין, כבר כתב הפני משה שטעות סופר הוא, שזהו ליון הגמרא על המשנה וצריך להיות תחילה קודם האיבעיא, עיין שם]. והנה הבית יוסף ז"ל (סו"ס שכז) כתב בשם הרשב"א ז"ל (פסקי חלה ש"ד ח"ד) דהך איבעיא דירושלמי לא נפשטה. אבל נראה שהרב המחבר ז"ל מפרש דאיפשטא האיבעיא, והכי פירושו, דרבי הושעיה תני חלה כמין גבלול, רצה לומר שמתחייבת בחלה אף קודם שנתגלגלה היטב רק שנעשית כמין גבלול, ורבי אלעזר אמר בשם רבי הושעיה עד שתיעשה גבלולין גבלולין, רצה לומר שאינה מתחייבת עד שתתגלגל היטב ותיעשה גבלולין גבלולין. ועל זה אמר הירושלמי מה ופליג, רצה לומר איך דעתך בהך דרבי אלעזר בשם רבי הושעיה פליג על הא דתני רבי הושעיה, ומשני כאן להלכה כאן לדבר תורה, רצה לומר דמה דתני רבי הושעיה חלה כמין גבלול היינו היכא שהחלה דבר תורה, ששם חוששין לה שמתחייבת משתיעשה כמין גבלול, וכאן להלכה, מה שאמר רבי אלעזר בשם רבי הושעיה היינו היכא דהחלה היא רק מהלכה הלכות מדינה מדברי סופרים [עיין קדושין דף ל"ח ע"ב לענין ערלה דאמר רב יהודה אמר שמואל מאי הלכה הלכות מדינה הנהיגוהו הם עליהם, עיין שם], ששם אין חוששין לה עד שתיעשה גבלולים גבלולים. זהו הנ"ל בפירוש הירושלמי מכוון לפסק הרב המחבר ז"ל ובעיקר הדין גם הרשב"א ז"ל הסכים להחמיר בחלה של תורה ולהקל בחלה דרבנן, עיין בבית יוסף.

הערות

חיובא קודם גלגול ולא כתבואה קודם מירוח, ועי' חי' הגרי"ז מנחות דף סז, א. וברבינו משמע דהוי בר חיובא כנ"ל הערה 9, ואתי שפיר הא דמשמע דאכילת קבע אסור מדינא.

13. הר"ש רפ"ג והרשב"א ריש שער ד' הביאו התקנה בעיסה טהורה בשם הירו' פסחים פ"ג ה"ג וביצה פ"א ה"ח וכ"מ בירו' חלה רפ"ג בכהנות המקפידות בטהרה, והר"ש אוקים המשנה דמגבהת חלתה בכה"ג, ושם מבואר דבטמאה לא יקדימו. והרשב"א הביא הא דבזה"ז כל העיסות טמאות ולא הזכיר הא דחו"ל אוכל ואח"כ מפריש, וכן הוא בשו"ע סי' שכ"ז ס"ג. ומש"כ רבינו "וכבר נהגו" עיין פ"ז הערה 2 בשם שו"ע הרב.

14. כ"ה בירושלמי רפ"ג ומובא בר"ש ורשב"א ריש שער ד'.

15. בעיא בירושלמי שם, בעשה עיסה מחיטים ואורז, ובגר"א גרס מן החיטין ושעורין, ורמב"ן ורשב"א גרסו אורז כמובא לפנינו. וברבינו מבואר דגם לגירסתנו איכא בעיא גם בשני מינים דחיובא, ועיי' ברשב"א דנראה דנקט אורז משום רבותא לומר דגם באורז שפטור יש להסתפק. ועי' במאירי פ"ב מ"ה. וכ' הרשב"א דהוא בעיא דלא איפשטא, ומסתברא דהולכין להקל דאין לנו חלה של תורה. וע"ש במפרשי הירושלמי, והרמב"ם פ"ח ה"ד ס"ל דכוסמין מין חיטין, וש"ש ושיפון מין שעורין, ועי' ב"י סי' שכ"ז.

משנת זרעים <מכון משנת רבי אהרן> - חלה ב / משניות חלה (עמוד 189) 34170 הודפס מאוצר החכמה

(יח) כן פירש הר"ם ז"ל (חלה פ"ג מ"ח) בשם הערוך (ערך טס).

(יט) **ספרי** פרשת שלח פיסקא ק"י, שנאמר (במדבר טו, יט) והיה באכלכם מלחם הארץ. ויש להתלמד מדרשת הספרי הזה, דהא לעיל מיניה דריש שם בספרי תרימו תרומה [הנאמר אחר והיה באכלכם מלחם הארץ] בתרומה גדולה הכתוב מדבר, שהרי תרומת חלה אמורה להלן (שם כ) לשאת עריסותיכם חלה תרימו תרומה, וכפי הנראה מרמב"ן ז"ל בהשגותיו לספר המצות שורש י"ג הוא מופת בשלשה הספרי הזה שכתן הוא מזהיר על מצות הפרשת תרומה גדולה, שמה שנאמר בפרשת שופטים י"ח (פסוק ד) לשאת דגנך כו' תתן לו הוא לווחה על נתינת התרומה לכהן, עיין שם. ולפי דבריו אלו מתפרש יפה דרשת הספרי שם, רבי יונתן אומר לפי שהוא אומר לשאת דגנך כו', יתה אומר תובה או אינו אלא רשות, תלה לומר שמכאן אין אנו יודעים שמצווים אנחנו להפרים תרומה, דמה שאמר לשאת דגנך כו' תתן לו אינה אלא מצוה שכשיהיה לך תרומה שתפרים מרשאת תבואתך תרומה לה' תתנו לכהן, אבל מנין לנו שאנו מצווים להפרים רשאת הדגן [דלה לומר תרומה גדולה], תלמוד לומר תרימו תרומה לה', שהוא ניווי שבאוכלנו מלחם הארץ מצווים אנחנו לתרום תרומה לה', נמצא שחובה להפרים תרומה גדולה, ועליה נצטוינו בפרשת שופטים אימתי לכהן. ולפי זה הך באכלכם מלחם הארץ דלה לומר תבואת הארץ, ומנין ליה למידרש מיניה שאם לא הפרים מן העיסה שמפרים מן הלחם. ועריך לומר שכן היה מקובל בידי חכמים שאם לא הפרים מן העיסה מפרים מן הלחם, ומכוחו למד קרא שנאמר בפרשת חלה באכלכם מלחם וכו'.

(כ) **כבר** נתבאר לעיל ס"ק י"ח שבמשנה ריש פרק ג' דחלה על מה דתנן התם שכיון שנותנת את המים מגבהת חלתה מסייע עלה ובלבד שלא יהא אם תמיאה רבעים קמח, ופירושו שאם נאמר תמיאה רבעים קמח שלא נתערבו עם המים ואינה רשויה לחלה אז החלה שנוטל עמה אינה פוטרת את הקמח הזה. והוסיף הרב המחבר שאם יש בו תמיאה רבעים עם השאור שנותנת בו אח"כ, שיפרוש כמו שיתבאר בסמוך.

(כא) **שם** בירושלמי ובבר לימדו הכהנות, פירוש הכהנות שעושין עיסתן בטהרה וצריכין למהר להפריש עיסתן קודם שתחגלגל ותיערך העיסה כמו שנתבאר בהלכה ז', וכדי שלא יצטרך לחר כך שיעור חלה ממה שנאבד בקמח שלא נתגלגל עדיין ואינה רשויה לחלה ומן השאור שנותנין בעיסה אחר הצלילה ועל הטבל שאפשר שתתערב בה מגיסי תחרות שמופין אותה בתנור שעדיין לא הפרישו חלתן ועל הקרן שנותן תחתיה. ומפרש שם בירושלמי שמה שאמרנו בתתיתין ובלבד שלא יהא שם תמיאה רבעים קמח נאנה מקודש שלימדו את הכהנות להתנות כן, אבל לאחר שלימדו אין חשש אף אם נתחייר שם תמיאה רבעים קמח, שהרי היא מתנית שתיקדש החלה שהיא מפרשת עמה לכשתערך כל העיסה.

(כב) כן כתב הר"ם שם שאריכים להזהיר כן לנשים שלנו הממפריעות חלתן קודם עריכת הלחם. ומצוחר שם כן גרסו הר"ש ורשב"א סוף שער ג' בירושלמי, אבל בירושלמי הנדפס לפנינו ליתא להא דטבל, וכ"ה בהל' חלה לרמב"ן (אות ט'), ובראי"ש סי' ה' ואו"ז סי' רל"ב. וסיבת התנאי על כל הנך דברים מפני שחוששין לתערובתם, ומהות התנאי הוא שאע"פ שמעשה ההפרשה והאמירה הוא לפני שכל העיסה מגולגלת מ"מ חלות שם חלה יחול רק אח"כ, וכמבואר בדברי רבינו בסמוך.

עיסתן מתפרדת (אינו) [ואינו] יכול ללוש יפה יפה, ע"כ מטמטמן בידו(יח)[16].

יא. לא הפריש חלה מן העיסה יפריש מן הפת אחר שנאפה(יט)[17].

יב. כבר ביארנו שמשעת נתינת מים בקמח יכולה האשה להפריש החלה במה דברים אמורים, שלא שיירה קמח לערוך עיסתה דשיעורה קב ורביע(כ), אבל אם שיירה קמח לערוך עיסתה שיש בו כדי שיעור זה עם השאור שנותנת בו אח"כ, מצטרף בתנור או בסל לשיעור חלה ונמצאת חלתה טבל[18]. כבר לימדו הכהנות שיאמרו בשעת הרמת חלה הרי זו חלה על העיסה ועל השאור המתערב בה ועל הטבל[19] שנתערב בה ועל הקמח שנשתייר בה ועל הקרן שניתן תחתיה, לכשתיעשה כלה תוקדש זו שבידה לשם חלה(כא), וכיון שהוא בידה לעשות כן אינו כמחוסר מעשה[20]. לפיכך צריכות הנשים להתנות(כב)

הערות

16. כ"כ הר"ש רפ"ג בשם הערוך. השינוי בדברי רבינו הוא עפ"י כתה"י.

17. כ"כ בטור ושו"ע סי' שכ"ז ס"ה וע"ש ביאור הגר"א משכ"כ מהספרי, ומשמע דלכתחילה מפרישין מעיסה ולא מן הפת, ועי' פ"ה הערה 3. ועיין שערי צדק כלל י"ד בבינת אדם אות ב' ובסעיף כ"ג.

18. הוא ע"פ המשנה רפ"ג, וכמש"כ הר"ש לפרש דלא ישארו ה' רבעים שלא יצטרפו לשיעור, דאל"כ חסר בשיעור בשעת נתינת מים ויהא טבל שיצטרך אח"כ בסל ותנור.

19. תיבת 'טבל' אינה נמצאת בכל גירסאות הראשונים, ואמנם

בדברי הר"ם ז"ל שפיר על פי שיש לומר שאין לחוש לקמח שמערבין עם המקרצות כו', שהקמח שמוסיפין בכל כיכר הוא בטל בתוכו ואינו מצטרף, מכל מקום אין לסמוך על זה, דבירושלמי משמע שאינו בטל, עיין שם.

(כג) אין דבריו מדוקדקין זה, שפיר שם תמהו מאד כך לשון מכל מקום שם יש לברך קודם עריכת כל הלחם כיון שהיא מתנית שמיקדם החלה בעת עריכת כל הלחם כיון שכבר נשרפה אין על מה לחול קדושת החלה. וכך היה לו לומר, שצריכין להיזהר שלא ליתן החלה בתור עד אחר כל העריכה כו'. וכן הוא דעת הפוסקים ז"ל, עיין טור ושולחן ערוך יורה דעה סימן שכ"ז.

(כד) כן כתב הסמ"ג עשין קמ"ח (רכ, ד) והטור יורה דעה סימן שכ"ז בשם הרא"ם ז"ל (סי' קמח), משום דקיימא לן כר' אליעזר בן יעקב דאמר בקידושין דף ס"ג (ע"ב) פירות ערוגה זו מחוברים יהיו תרומה על פירות ערוגה זו תלושין לכשיפלו שלים ויחללו דבריו קיימין, עיין שם. והנה מדברי המוספות בזיר דף י"ג (ע"ב ד"ה מ"ט) שכתבו בשם רבינו תם ז"ל דלכך יכולה אשה לומר לחבירתה קחי קמח ועשה לי עיסה והפרישי חלתה ומני משווי לה שליח בעודה קמח דף על פי שאינה יכולה להפרישה בעצמה משום דמני להניח עיסה מגולגלת ולומר עיסה זו תהא חלה על קמח לכשיהיה גלום [כמו שיתבאר בתרוכה בפרק ז' ס"ק ה'], נראה מזה דלא שבירא ליה כשברת הרא"ם ז"ל, דלשברתו אין נריך לעיסה מגולגלת אלא משום דאפשר להפרים הקמח, כמו שכתב הבית יוסף סימן שכ"ז בשם ספר התרומה (סימנים פג) שמתרץ בזה הקושיא אין אשה יכולה לומר לחבירתה כו'. ומלשון בשפר בית מאיר על יורה דעה (סי' שכז) שהרגיש בזה, וגם הגאון רבי עקיבא איגר בהגהותיו בסימן שכ"ח העיר בזה, עיין שם. ועיין שם בבית מאיר שהאריך להקשות על הרא"ם מסוגיא דקידושין, עיין שם.

תנאי זה, מפני שמערבות קמח עם המקרצות[21] בשעה שעורכות אותם ועושות מהן ככרות, שאותו קמח נעשה עיסה, ואע"פ שאין בכל אחת ואחת קב ורביע, אם יש בין כולן קב ורביע התנור או הסל מצרפן. וצריכות להתנות(כג) כן קודם שתנתן החלה באור, שאם נתנה באור קודם (עריכה) [עריכה] לא הועיל התנאי[22].

יג. ויש מי שאומר שהמפריש חלתו קמח, אם התנה ואמר כשתעשה עיסה יחול עליה שם חלה דבריו קיימין(כד)[23].

ואני תמה על עצמי, שלעניות דעתי עיקר הדבר מה שכתב הסמ"ג דקיימא לן כר' אליעזר בן יעקב בקידושין נריך עיון גדול, דהא אפשי מוקי לדר' אליעזר בן יעקב דסבר כרבי וכרבי מאיר דאמר מדם מקנה דבר שלא בא לעולם, וכן בימות דף ל"ג (ע"ב) אמר רב נחמן בר יצחק דרבי כר' מאיר ור' מאיר כר' אליעזר בן יעקב ור' אליעזר בן יעקב כרבי עקיבא דאמרו מדם מקנה דבר שלא בא לעולם, ובכולהו הלכתא דלא קיימא לן כוותייהו כמבואר בחושן משפט סימן ר"ט סעיף ד' עיין שם. ומימנס על הרא"ם ז"ל לא קשיא, דאפשר דסבירא ליה כרש"י בקידושין שם [ס"ג ג' ד"ה כמאן] שכתב דכרבי אליעזר כשאין בו עכשיו כשיעור. אכן בגר"א בירושלמי שם בסוף הסוגיא מבואר דשם חלה הוי למפרע, וכ"כ ברע"ב פ"ד מ"ד, ועיי' במהרי"ט אלגאזי הל' חלה סי' ט'. ועי' משנת ר' אהרן קידושין סי' כ"ו אות ח', ובאחיעזר ח"ב ס"ס ל"ח, ובמנחת שלמה ח"ג סי' קנ"ג.

21. 'מקרצות' הוא גמר עריכה לאפייה, כדמבואר בתוספתא ספ"א דלריב"ב מפרישין משתעשה מקרצות ומובא בירושלמי רפ"ג. ולמדו הכהנות להתנות כן כשהפרישו חלה בזמן נתינת מים ועדיין יש לחוש שעוד שאור וקמח יתערב אח"כ. ומבואר בר"ש שגם בזמננו שמפרישים בגמר לישה יש לחוש לקמח שיתערב בשעת גמר עריכה לאפיה, וכן משמע בדברי רבינו, וכ"ה בשו"ע סי' שכ"ז ס"ב, אך בש"ך סק"ו משמע דלא בעינן התנאי בזה"ז שמפרישין בגמר לישה, וצ"ל דמיירי שלא עירבו קמח בשעת עריכה וכמ"ש בש"ך סק"ג. וע"ש בר"ש שנסתפק שמא הקמח שנתערב אח"כ בטל בעיסה, ועיין חלת לחם ס"ו ס"ק י"ז.

22. כ"כ הר"ש ורא"ש ורשב"א שם ובשו"ע סי' שכ"ז ס"ב וע"ש בגר"א. ונכלל בזה שני תנאים שיתנה קודם שישרוף החלה, וגם שיערוך העיסה קודם שריפת החלה, כיון דחלות חלה הוא בגמר עריכת העיסה ובאותה שעה צריך שתהא החלה בעין.

23. כ"כ בטור ושו"ע סי' שכ"ז בשם היראים בסי קפ"ג וביראים השלם סי קמ"ח. וע"ש דסובר מדינא דאין להפריש מעשר קודם מירוח, דהוי כחלה בעודה קמח, והא דמצינו מעשר בשבלים הוא רק מדין מפריש דבר שלא בא לעולם, ומזה נלמד נמי דמפרישין חלה מקמח מדין דשלבל"ע. ובגליון רעק"א לרמב"ם הל' תרומות פ"ג הי"ב (מהד' שבתי פרנקל) הביא שהיראים חולק אמה דקיי"ל דמפרישין מעשר בשבלים מדינא ויש חילוק בין קמח לשבלים. ובטעם היראים כתב הב"י בשם הסמ"ג דקיי"ל כראב"י דאדם מקנה דשלבל"ע. ובביאור הגר"א שם הוכיח דלא קיי"ל כראב"י, וביאר טעם היראים משום 'בידו', וכ"כ הראשונים בטעם הירושלמי וכנ"ל בהערה 20. ואפ"ל דהיראים חידש עוד דמפרישין גם מקמח אף דלא הוי בר הפרשה, משא"כ הירושלמי איירי רק כשחסר שיעור. ומדכתב רבינו "יש מי שאומר" משמע דאין זה דבר מוסכם, ובבית מאיר סי' שכ"ז מדייק מתוס' נזיר דף י"ב שחולק. אכן בגר"א סי' שכ"ז כתב דדבריהם לאו דוקא, ועי' גליון רעק"א לשו"ע סי' שכ"ח. וראה משנ"ת להלן פ"ז הערה 3, ולפמש"כ הסמ"ג דקיי"ל כראב"י פשוט דלחולקים על ראב"י ליתא ליראים. ועי' חי' הגרי"ז נזיר דף י"ב ומנחות דף ע' ובהגהות לרמב"ן קידושין דף מו, ב מהגרא"ז מלצר זצ"ל.

מצטרף: ד (ה) **שנים שלשו יחד כל אחד קב וחילקום והוסיף כל אחד רובע הקב על שלו פטורים ונראה דהוא הדין נמי באחד אם לש שני קבין והיה בדעתו לחלק וחילק** (ו) **והוסיף על כל אחד רובע הקב שפטור אבל אם לא היה בדעתו לחלקם וחילקם אחר כך נראה שהוא חייב אפילו לא הוסיף על כל אחד ואחד שכיון שהיה בו כשיעור נתחייב אף על פי שחילקם אחר כך: ה המפריש חלה מהעיסה שאין בה שיעור אינו כלום שאין עליה שם חלה לפיכך שתי עיסות שאין בשום אחת כשיעור והפריש מכל אחת ונתערבו חייבות בחלה:**

סימן שכז

פרטי רמזי דינים המבוארים בזה הסימן

[ב,א] מאימתי חל חיוב חלה על העיסה: [א] המפריש חלה קמח: [ב,ב] אימתי עיקר מצות הפרשת חלה: ללמד לנשים שיתנו שתהיה החלה אף על הקמח שמערבות בשעת עריכה: שלא לשרוף החלה עד אחר עריכה: [ה] אם לא הפריש חלה מהעיסה:

ב(א) **אין חיוב חלה להתחייב על האוכל בלא**

בית יוסף

ד שנים שלשו יחד כל אחד קב וחלקום והוסיף כל אחד רובע הקב על שלו פטור. ירושלמי פרק ג' דחלה (ה"ד) ב' ישראלים שעשו שני קבין וחלקו והוסיף זה על שלו וזה על שלו יח] פטורים שכבר היה להם שעת חובה ונפטרו. וכן פסק הרמב"ם בפרק ז' מהלכות חלה (ביכורים ה"ט) והראב"ד חלק עליו ואכתוב דבריו בסימן ש"ל (עי' ד"ה שני): **ומ"ש ונראה דהוא הדין נמי באחד אם לש ב' קבים והיה בדעתו לחלק וכו' שפטור אבל אם לא היה בדעתו לחלקם וחילקה אחר כך נראה שהוא חייב.** דברים ברורים הם ונלמדים מהירושלמי הזה וממאי דתנן בההוא פירקא (מ"ג) גבי הקדישה עיסתה וכו':

ה המפריש חלה מעיסה שאין בה שיעור אינה כלום וכו' לפיכך ב' עיסות שאין בשום אחת כשיעור והפריש מכל אחת ונתערבו חייבות בחלה. משנה בפרק ד' דחלה (מ"ה) פלוגתא דרבי עקיבא ורבנן והלכה כרבנן דאמרי הכי:

שכז פרטי רמזי דינים המחודשים המבוארים בזה הסימן

[א] אם יכולה אשה לומר לחברתה קחי קמח ולושי עוגות והפרישי חלה: יכול אדם להרשות לבעלת הבית להפריש חלות שיהיו לו אחר כך: [ד] עשה עיסה משאר מינים לבדם או עם תערובת א] חטים או שעורים אם הולכים אחר הגלגול או אחר הטמטום:

ב(א)**,ג אין חיוב חלה להתחייב האוכל בלא חלה עד שתדבק העיסה ונעשה גוף אחד ומיהו כשיתערב ממנה ה' רבעים קמח במים יכול להפריש ממנה.** בפרק ג' דחלה (מ"א) אוכלין עראי מן העיסה עד שתתגלגל בחטים ותטמטם בשעורים גלגלה בחטים וטמטמה בשעורים האוכל ממנה חייב מיתה ופירש הרמב"ם עד שתתגלגל עד שתתערב ותטמטם פירוש שידבקו ב] קצתם בקצתם עד שיהיו גוף אחד וכתב הר"ש בשם הערוך (ערך טם) דרך החטים ללוש ולגלגל יפה אבל השעורים כשלוש אותן עיסתן מתפרדת ואינו יכול לגלגלן יפה על כן מטמטמו ביד ועוזבו ג] ותנן תו התם

בית חדש

ואחד אינו כרכום מסתמא מקפיד ודוקא בשאין בכל אחד כשיעור אבל אם יש בהם בכל אחד כשיעור מצטרפות בכל ענין כיון שהם של אדם א':

ד שנים שלשו כ"א קב וכו'. כן כתב הרמב"ם בפרק ז' וכתב הטעם שכבר היתה לה שעת חובה שהרי היתה כשיעור ונפטרה באותה שעה מפני שעשאוה לחלק שוב אינה חוזרת להתחייב דהוה ליה כאילו הורמה חלתה באותה שעה והראב"ד בהשגות שם הקשה דמה בין זה לעושה עיסתו קב קב ואחר כך השיכן או שצירפן בסל שהיא חייבת ואינה קושיא דשאני התם שלא היתה לה שעת חובה מעולם הילכך עכשיו שהגיעה לה שעת חובה שהשיכן או שצירפן בסל חייבת אבל הכא כבר הגיעה לה שעת חובה ונפטרה שוב אינה חוזרת להתחייב והכי צריך לפרש לעיל בסימן שכ"ד (רסה.) אבל מה שכתב וכיון שאין מצטרפין בעיסה אלא במיניהן והכי איתא בירושלמי וכן כתב בית יוסף לקמן בסימן ש"ל (עי' ד"ה שני נכרים) ובכסף משנה פרק ז' (ה"ט) ☜ והכי נקטינן: **ומ"ש רבינו ונראה דהוא הדין נמי באחד וכו'.** טעמו שהרי גם כאן כבר הגיעה לה שעת חובה ונפטרה וכו':

ה המפריש חלה מהעיסה שאין בה שיעור וכו'. משנה בפרק ד' דחלה פליגי בה רבי עקיבא וחכמים והלכה כחכמים דאף על גב דהשלים על העיסה אחר כך כשיעור לא הויא חלה למפרע כיון דבשעה שהפרישה היתה העיסה פטורה:

שכז א אין חיוב חלה וכו'. ריש פרק ג' דחלה אוכלין עראי מן העיסה עד שתתגלגל בחיטים ותטמטם בשעורים גלגלה בחיטים וטמטמה בשעורים האוכל ממנה חייב מיתה ונראה מדברי רבינו דהאי גלגלה בחיטים וטמטמה בשעורים הכל אחד דרלה לומר שנתערב יפה עד שיהיה גוף אחד ולפי דבשעורים העיסה מתפרדת וצריך לטמטמה ביד קאמר לשון טמטום בשעורים אבל בירושלמי הביאו בית יוסף בסוף סימן זה על שם הרשב"א מבואר דאין הכל אחד אלא דבשעורים הוי חומרא דחייב האוכל עראי מיד אחר הטמטום אבל בחיטים אינו חייב אלא כשאוכל אחר הגלגול וכן מבואר במה שכתב הרמב"ם בפרק ח' דהלכות בכורים (ה"ד) ד] ואפשר כיון דאנן אין בקיאין איזה הוי טמטום ואיזה הוי גלגול על כן כתב רבינו בסתם על כל מיני דגן עד שתדבק העיסה ונעשה גוף אחד דהיינו טמטום שהוא חומרא:

דרכי משה

מקפיד ואינו מצטרף יז]. ודוקא שאין בכל אחד שיעור חלה אבל אם יש בכל אחד שיעור חלה אפילו בדבר המקפיד על תערובתו מצטרף להפריש מאחד על חבירו אם הם של אדם אחד עכ"ל:

אוצר החכמה 34170 אוצר החכמה 34170

פרישה

(ה) **שנים שלשו יחד כל אחד קב וכו'.** פירוש מתחלה לשו על דעת לחלקה (ולכאורה היה נראה לומר אף שלשו בסתם כיון שהם שנים מסתמא יחלקו ולפיכך כשנחלק הוברר הדבר למפרע ולא היתה לו שעת החיוב ונפטר על כן כתב רבי' באחד שלש ב' קבין והיה "בדעתו" לחלק לאפוקי שנים שלשו וכמו שכתב רבינו לעיל וק"ל. עד כאן המגיה): (ו) **והוסיף כל אחד רובע הקב על שלו פטור.** שכבר היתה להם שעת חובה ונפטרו (ועיין בסימן שכ"ד (אות ה) מה שכתב אדוני אבי ז"ל בשם רש"ל בדין עירוב קמח. עד כאן המגיה):

הגהות והערות

יז] **ובת"ה** כתב וז"ל ובנ"ד דודאי מקפיד על תערובתן הוא דאין הכרכום מספיק בחזותא וטעמא לשתי העיסות וכו': יח] **בדפו"ר** ודפוס דיהרנפורט הגירסא והוסיף זה על שלו פטורים ובח"ה שם (אות ג) הוסיף "זה על שלו וזה על שלו" ובדפוסים המצויים שולבה הגהתו ללשון הב"י:

שכז א] **כ"ה** בפרטי הדינים שבדפו"ר ב"י. ובדפוסים המצויים הגירסא כאן "או עם עריבת חטים". ונראה שיש לגרוס "או עם תערובת חטים ושעורים" ולא "או עם תערובת חטים או שעורים": ב] **ברמב"ם** הגירסא "פירוש שידבקו חלקם קצתם בקצתם" וכו': ג] **התוספות** יו"ט (ד"ה ותטמטם) כתב שט"ס הוא וצ"ל "מטמטמו ביד ומערבו" (ודלא כמ"ש בגליון "ומערבת") ובתוספות אנשי שם יישב את גירסת הב"י, ואומר "ששעורים אם ילושם יפה הוא מתפרד ולכך הוא מטמטמו ביד כלומר מהדק ומחבר קצת הקמח במים ועוזבו כך כלומר שאינו מגלגלו טפי": ד] **וז"ל** מהר"י קורקוס על הרמב"ם שם "ונראה דלפי שעיסת החטין נוחה להתקבץ לכך אמרו תתגלגל כי מיד שתתגלגל נעשית גוף אחד אבל עיסת שעורים יש טורח לקבץ אותה

טור <מכון שירת דבורה> - יא (יו״ד שה - תג) / יעקב בן אשר (בעל הטורים) (עמוד 118) 34170 הודפס מאוצר החכמה

חלה עד שתדבק העיסה ונעשה גוף אחד. ומיהו מיד כשיתערב ממנה חמשת רבעים קמח במים יכול להפרישה: א אבל אם הפרישה קודם אין שם חלה עליה לפטור העיסה ואפילו נתנה לכהן צריך להחזירה ואם יש בה חמשת רבעים צריך להפריש ממנה חלה כמו משאר חולין ומיהו קאמר רבי יהושע אף על פי שהכהן צריך להחזירה· אסור לזר לאכלה משום מראית העין דכיון [ט] **שראו שבאת לידי כהן יאמרו ראינו זר אוכל חלות. אלא הישראל מוכרה לכהן ורבנן פליגי עלה ואדוני אבי הרא"ש ז"ל לא פסק כדברי מי ונראה שהלכה כחכמים** (ו) **וגם הרמב"ם לא כתב בו לאיסור. וכתב ה"ר אליעזר ממי"ץ דוקא באומר שיחול עליה שם חלה**

ב **ומ"ש** ומיהו מיד כשיתערב וכו'. סם במשנה זו כיון שהיא נותנת את המים מגבהת חלתה ונלבד שיהא שם ה' רבעים קמח ומפרש רבינו דהכי קאמר אף על גב שאינו מיד מיהא עד שתגלגל במיטים וכו' אפילו הכי יכול למהר להפרישה מיד כשיתערבו המים עם הקמח ונלבד שיהא שם ה' רבעים קמח שנתערבו במים דבפחות מהם לא הגיעה העיסה לכלל מיוד חלה כך היא גירסת רבינו במשנה ופירושה ואית ספרים דגרסי ונלבד אלא יהא שם ה' רבעים קמח ומפרשים דרך אמר ומצאתי בית יוסף וגם רבינו פסק כמותה גירסת לפי שהדין הוא אחת כאחת הגירסאות ח]: **ומ"ש אבל אם הפרישה קודם וכו'.** כלומר אם הפרישה קודם שיתערבו ממנה ה' רבעי קמח במים הוי ליה כאילו הפרישן חלתו קמח בעוד שלא נתן מים כלל ואין שם חלה עליה לפטור והוא גזל ביד כהן וצריך להחזירה לבעלים ואם יש בחותו קמח שאין ליד הכהן בחורת חלה אחמת שיעור שיהא בו משהו חלה כמו משאר חולין ואף לאחר שהפרישן ממנו חלה קאמר רבי יהושע שכל חותו הקמח שאין ליד הכהן והחזירו לבעלים אסור לזרים משום מראית העין וכו' אלא הבעלים מוכרו לכהן וכל זה הוא משנה פרק שני דחלה: **ומ"ש וגם הרמב"ם לא כתב בו לאיסור.** פירוש להרמב"ם ריש פרק ח' מהלכות בכורים (ה"ח) כשכתב למשנה זו לא כתב הא דרבי יהושע דאסור לזר לאכלה מלמא דסבירא ליה דלבעל לחמרו ליה לרבי יהושע מעשה וקפשה זקן זר פירוש מטפה זקן זר ואכלה פליגי עליה והלכתא כוותייהו וכן פירש בכסף משנה ומה שכתב בית יוסף כאן בדברי רבינו שהם שלא בדקדוק לא דק והעיקר הוא כדברי רבינו וכמו שכתב בכסף משנה

☜ והכי נקטינן דאסור לזר לאכלה:

ג **וכתב הרא"ם דוקא באומר וכו'.** כן כתב הסמ"ג בשמו וכתב בספר התרומה בשימנים סימן פ"ג וז"ל אלא יאמר בפופה: **וכתב** עוד הרמ"ם (שם) ונלבד שיהא שם ה' רבעים קמח (קודם) שנתערב במים בפחות מכאן עדיין לא הגיע לידי מיוד וברוב ספרים גרסינן ונלבד שלא יהו שם ה' רבעים קמח פירוש שלא נתערב במים דאם נאמר ה' רבעים לא נפטר בחלה שהפרישה קודם שנתגלגלו והכי איתא בירושלמי (פ"ג סוף ה"ח) וכמו שיתבאר בסמוך וגם ר"ם (ד"ה ונלבד) והרשב"ץ (בפקי חלה שער ג') כתבו שגירסא זו עיקר וכך היא גירסת הרמב"ם ז"ל (בפירושו שם) ורבינו כתב כדברי הגורסים ונלבד שיהא שם משום דקיימא לן קושטא מיהו אפילו לדברי הגורסים ונלבד שלא יהא שם:

א **ומ"ש אבל אם הפרישה קודם אין שם חלה עליה לפטור את העיסה ואפילו נתנה לכהן צריך להחזירה ואם יש בה ה' רבעים צריך להפריש ממנה חלה וכו'.** משנה (ה) בפרק ג' דחלה המפרש חלתו קמח מיהא חלה וגזל ביד כהן העיסה עומדת מיהא בחלה [ו]הקמח שם יש בו כשיעור מיהא בחלה ואסור לזרים דברי רבי יהושע ופירשו הר"ם והרע"ב (בפירושו שם) ואסורה לזרים כל הקמח שבא לידי כהן מחמת בעלמא משום מראית העין כיון שראו חותה בא ליד כהן אמרו חותה זר אוכל חלות: **ומ"ש** רבינו וגם הרמב"ם **לא כתב בו לאיסור.** ליתו מדוקדק דמשמע מדבריו דהרמב"ם נמי סבר דאין הלכה כרבי יהושע מפני כך לא כתב (פ"ח ה"ח) בו לאיסור ואין הדבר כן שהרי הוא ז"ל פסק בפירוש המשנה כרבי יהושע אלא שלא כתב בו לאיסור היינו מפני שאינו מפרש אלא דאסור ואסורה לזרים קאי אכל הקמח כמו שפירשו הר"ם והרע"ב אלא אחלה עצמה קאי שהיא אסורה לזרים כדין כל חלה וכמשמע בפירושו למשנה: **וכתב** ה"ר אליעזר ממיץ (סי' קמח ד"ה תנן) **דוקא באומר שיחול עליה שם חלה**

פרישה

שכז (ו) (**וגם הרמב"ם לא כתב בו לאיסור.** בפירוש המשניות כתב שהלכה כרבי יהושע ועיין מה שכתב הבית יוסף. עד כאן המגיה):

דרישה

שכז [א] (**ונעשה גוף אחד.** כתב בית יוסף וכן פסקו כל הפוסקים ובספר התרומה כתב דיש ממתינים עד לאחר שנתחמצה וטוב הדבר. עד כאן המגיה):

הגהות והערות

לכך אמרו בה טמטום ולא יספיק בגלגול": ה] **ובראי"ש** הגירסא "גודש אחד": ו] **ברמב"ם** שלפנינו הגירסא "הניח העיסה" וכ"ה בכס"מ שם, וכתב בילקוט שנויי נוסחאות שבמהדורת פרנקל "ובדפו" [שהיו לרדב"ז והר"י קורקוס] החלה", והוא כפי שכתב הב"י: ז] **עיין** במראה פנים בפסחים שם (ד"ה בדין) מש"כ על דברי ב"י אלו: ח] **עיין** בעמק הנצי"ב (פרשת שלח עמוד כח) הדן באריכות בביאור שתי גירסאות אלו: ט] **"דכיון"** כ"ה בכת"י ובדפוסי שלונ"ק, וואדי אל חג'ארא ופיבי די שאקו. בשאר הדפוסים הראשונים והקודמים הגירסא "וכיון" ובח"ה דפוס דיהרנפורט (אות א) הגיה שי"ל "דכיון". ובדפוסים המצויים שולבה הגהתו ללשון הטור:

בעודו קמח. כלומר כזה ממרו דמפרים מלמו קמח מינה מלה: **אבל מפריש קמח ואומר כשתעשה עיסה יחול עליה שם חלה דבריו קיימים.** כ"כ סמ"ג (עם רנ ע"ד) נממו ומען טעם י] משום דקיימא לן כרבי מלישזר בן יעקב דאמר בקידושין פרק המומר (סב:) המומר פירות ערוגה זו ממוברים יהיו מרומה על פירות ערוגה זו מלושין לכשיבשו שלים ויחלמו והבישו שלים ומחלמו דבריו קיימין יא] וכן כתב בספר המרומה (במפחת הסימנים פג) שמטעם זה יכולה אשה לומר למירמה קמי קמח ולושי עוגות והפרישי חלה אף על פי שכשעת הלישה היתה קמח ומינה רחוים לחלה (א) וכתב עוד שהחלמיד הוא כמו מורם יכול לומר לבעלת הבית להפריש חלה מכל עיסות שיהא לו אמר כך אפילו מחומש שיקנה ומינה צריכה ליטול רשות בכל פעם:

בעודו קמח. אבל אם מפריש קמח ואומר כשתעשה עיסה יחול עליה שם חלה דבריו קיימין: ב(ב) **אף על פי שיכול להפרישה מיד אחר שתערבו כל העיסה וכו'.** (ג) **מכל מקום עיקר מצותה לאחר שתגמר כל העיסה אלא שיכול להפרישה מיד אם ירצה ובלבד שלא נשארו עדיין חמשת רבעים שלא נתערבו במים ומיהו אם מתנה שתחול החלה אף על מה שמתערב אחר כך אין לחוש אם היו עדיין חמשת רבעים שלא נתערבו וטוב ללמד הנשים שיתנו שתהיה החלה אף על מה שמתערב אחר כך** (ג) **מפני שדרך לערוב** יט] **הרבה קמח בפת. וצריך ליזהר שלא לשרוף החלה עד אחר כל העריכה שאם** למירמה קמי קמח ולושי עוגות והפרישי מלה לף על פי דכשעת הלישה היה קמח ולף לחוים למלה וכו' ולף דמי להא דלמריגן פרק שני דנזיר (יב:) ומייתי לה המלפס פרק המים מקדש (כח:) דכל היכא דלחיהו לף מני עמיד לף מני לשווי שלים דשמי הכא שהרי בעלת העיסה יש בידה לנוס ולהפרים וכן כתב המרדכי בפרק המים מקדש ובפרק כל הכשר ע"ש ועיין במה שכתב בית יוסף בסימן שכ"ח (רסמ. ד"ה אין מפריגין) בדין זה על שם המוספות לפרק ב' דנזיר (יב ד"ה

מ"ע) בשם רבינו שם:

ד **אף על פי שיכול להפרישה מיד וכו'.** לין זה כתב רבינו על פי הגירסא במשנה ריש פרק ג' דחלה כיון שהיא נותנת לת המים מגבהת חלתה ובלבד שלא יהא שם ממשת רבעים קמח כלומר שלא ישארו ה' רבעים קמח שלא נתערבו במים עד שלא נשארו ה' רבעים קמח שנתערבו במים דשם נשארו ה' רבעים שלא נתערבו במים. כגון כתבי עוד הרמ"ם) שכן גירסת רוב הספרים במשנה (ג) פרק ג' דחלה: **ומ"ש ומיהו אם מתנה שתחול החלה אף על מה שמתערב אחר כך אין לחוש וכו'.** כיוצא בו פרק ג' דחלה (ה"ת) מהא דתנן כיון שהיא נותנת המים מגבהת חלתה ובלבד שלא יהא שם ה' רבעים קמח יג] ר"י ממנ מתניתין עד שלא ליתדו לת הכהנות ומה ליתדו לת חלה על העיסה הזאת יד] ועל השאור המתערב בה ועל הקמח ועל [ת] הקרין שנתן מתחיה לכשתעשה גוש ר' מוקדש זו שתדי טו] לשם חלה וכתב הר"ם (ד"ה ובלבד) נקט כהנות לפי שדרכן לגבל עיסתן בטהרה מפני תרגילות בטהרה ועיקר טהורה מפרישין חלתה בתחלת לישה טו] וכתבו הר"ם והרמ"ם (פ' ה) על הירושלמי הזה וצריך לומר מנאי זה לנשים המפרישות חלה מיד לאחר הגלגול קודם עריכת הלשם דבעיסה גדולה פעמים שעורכים יז] קמח הרבה בכל ככר וככר לף על פי שאין בככר אחד ה' רבעים כיון דאין כולם ליכא ה' רבעים תנור מלרפן או על והיה לפשר לומר דקמח הנתון יח] בכל ככר וככר בעל בדוב הככר קודם שיחול שם טבל עליו ושוב אין התנור מלרפו אבל בתוספתא (חלה פ"ת ה"ו) משמע למלרף לף על גב דחלה זו לת היא מוקף לקמח המתערב בעיסה אחר כך מכל מקום כיון דהוא מוקף עיקר העיסה קני נהכי ע"כ: **ומ"ש עוד רבינו וצריך ליזהר שלא לשרוף החלה עד אחר כל העריכה וכו'.** כן כתבו הס ז"ל שם וכן כתב הרשב"ם בפסקי חלה שלו (שער ג סוף אות ג) ומ"ג (שם רנ ע"ד) כתב בשם ספר המרומה על תנאי זה לחגב בעני להתנות על הגוש מתנה גם על הקמח אבל משום קמח לחודיה אין לריך שהקמח בעל בעיסה קודם שיקלוט לחלותיו העיסה וכן עמת בכר ע"כ:

דרכי משה

שכז (א) וכן הוא במרדכי ריש פרק כל הבשר (ע"ד) (סי' תרפט) וכן הוא במרדכי סוף האיש מקדש (ע"ג) (סי' תקיט) וכן הוא לקמן סימן שכ"ח יב]:

פרישה

ואומר כשתעשה עיסה. פירוש חלה והקמח הנאמר: (ג) **מכל מקום עיקר מצותה לאחר שתגמר וכו'.** לף על גב דממן שהיו מוכנין בטהרה היה עיקר מלוחה שיפרים מיד אחר הגלגול כדי שלא יטמא העיסה והחלה הטמא בלאו הכי כולן טמאות. בית יוסף: **(אף על מה שמתערב אחר כך.** כ"ל. עד כאן המגיה): (ג) **מפני שדרך לערב הרבה קמח.** ר"ל כדי שיעור חלה:

חדושי הגהות

שכז [ת] הקריץ פירש הנרטורת ריש טבל יום (פ"ת מ"ת) מחיכות של עיסות שנחמכו ונחלשו מעיסות הגדולות קרוות קלות לשון קרן מצפון בת בת (ירמיה מו כ) וכן פי' הר"ם (מפ"ט חלה פי' ה אות כ):

הגהות והערות

י] **כדברי** הסמ"ג כתב גם היראים בעצמו ועיין בחת"ס אהע"ז סי' יא (דף ח ע"ד ד"ה עד) שליראים היתה גירסא אחרת בגמרא ודלא כמ"ש הסמ"ג: יא] **הגר"א** בביאורו לשו"ע (ס"ק א) כתב שלא קי"ל כראב"י שהוא שיטה אלא הכא אפילו ת"ק מודה והטעם שבידו ללוש: יב] **בד"מ** הקצר שבכל הדפוסים הגירסא כאן "וכ"ה במרדכי סוף האיש מקדש ע"ג וכ"ה במרדכי לקמן סימן שכח". במהדורתינו זו כתבנו בצורה שונה והוא עפ"י ד"מ הארוך שבכת"י: יג] **בירושלמי** שלפנינו אין הגירסא כן, אבל גירסא זו היתה לעיני הראשונים (עיין ר"ש פ"א מ"ג ד"ה ובלבד): יד] **בדפו"ר** ודפוס ויהרנפורט הגירסא "על העיסה ועל השאור" ובח"ה שם (אות ב) הגיה "על העיסה הזאת ועל השאור" (והוא עפ"י מעי"ט), ובדפוסים המצויים שולבה הגהתו ללשון הב"י: טו] **בדפו"ר** ודפוס ויהרנפורט הגירסא תוקדש מה שבידה ובח"ה דפוס ויהרנפורט (אות ה) הגיה "תוקדש מה שבידי". ובדפוסים המצויים שולבה הגהתו ללשון הב"י: טז] **בדפו"ר** ודפוס ויהרנפורט הגירסא "ועיסה טהורה מפרישין עיסתה בטהרה" ובח"ה שם (אות ו) הגיה עפ"י הר"ש "ועיסה טהורה מפרישין חלתה בתחלת לישה". ובדפוסים המצויים שולבה הגהתו ללשון הב"י: יז] **"שעורכים"** כ"ה בדפו"ר ודפוס קניגסברג והוא עפ"י הרא"ש שכ"כ. בדפוסי ויהרנפורט ווילנא הגירסא "שעורבים" ויתכן והוא עפ"י הר"ש שציין המעדני יו"ט (אות מ) שגרס "שמערבות קמח": יח] **"הנתון"** כ"ה בדפוס קניגסברג וכ"ה ברא"ש. בכל הדפוסים האחרים הגירסא "הנותן": יט] **"לערוב"** כ"ה בדפוסים הראשונים. בדפוסים הקדמונים הגירסא "לערוך".

לא כן אינו חלה על המתגבל אחר כך אף על פי שהתנה: ה **לא הפריש חלה מן העיסה יפריש מן הפת אחר שנאפה:**

(ז) **יפריש מן הפת אחר שנאפה:**

סימן שכח

פרטי דמזי דינים המבוארים בזה הסימן

כמה שיעור חלה לבעל הבית ולנחתום: [א] נוסח הברכה: איש אסור להפריש חלה ערום ואשה כיצד מותרת: [ב] הסומא והשכור מפרישין לכתחלה: [ג] בעודו קמח נתן רשות לאחר להפריש: אם הגבל הפריש בלא רשות:

(ו) **שיעור חלה לבעל הבית אחד מעשרים** ערמי עד שמתגלגל עכ"ל. והרמב"ם כתב בפרק ח' (ה"ד) להא דעד שמתגלגל בחטים וכו' והכוסמין כחטים ושיבולת שועל והשיפון כשעורים וע"ז למאוה מאיזה טעם שפסק הלא כירושלמי ושמא י"ל שהוא ז"ל מפרש להא דתניא בפרק רבי ישמעאל (מנחות ע.) כוסמין מין חטים שיבולת שועל ושיפון מין שעורים לענין זה מימר ופליג ירושלמי ולא קיימא לן כירושלמי במקום מלמודא דידן כא]:

שכח פרטי דמזי דינים המחודשים המבוארים בזה הסימן

[ג] שותפין בעיסה כל אחד מהם יש לו רשות להפריש חלה: אם אחר מפריש להם צריך ליטול רשות מכלם:

שיעור חלה לבעל הבית א' מכ"ד וכו'. משנה (ז) פרק ב' דחלה שיעור חלה ממד מכ"ד העושה עיסה לעצמו והעושה למשפחה גנו ג' מכ"ד נחמוס שהוא עושה למכור בשוק וכן המשפחה שהיא עושה למכור בשוק וכן המשפחה שהיא עושה למכור בשוק חייבת בחלה. גמ' (ה"ג) אמר רבי יהודה מפני מה אמרו נעל הבית ממד מכ"ד מפני שעינו יפה בעיסתו ונחמוס עינו רעה בעיסתו א] ומכמים אומרים לא משום זה אלא נעל הבית עיסתו מעוטה ואין זה כדי מתנה לכהן נחמוס עיסתו מרובה ויש זה כדי מתנה לכהן והמתן העושה עיסה למשפחה גנו ממד מכ"ד שלא לחלוק בעיסת נעל הבית ומשמע להו הדין נחמוס שעשה עיסה מעוטה שאינו מפריש אלא ממד ממ"ח שלא לחלוק בעיסת נחמוס ומתניתין היא נחמוס שהוא עושה למכור בשוק וכן המשפחה שהיא עושה למכור בשוק חייבת בחלה ממד ממ"ח כלומר אף על גב דעיסת משפחה מעוטה כיון שעושה למכור בשוק הוה לה כנחמוס ושיעורה ממד ממ"ח. וכ"כ הרמב"ם ז"ל (כהוריס פ"ה הל' ג-ג) וכך הם דברי רבינו שכתב ולנחמוס ממד ממ"ח אם עושה למכור או לעצמו כלומר שלא לחלוק בעיסת נחמוס וש דברי רבינו קילור שנראה מדבריו דמזמן הזה לליכא טהרות נמי הוי שיעור חלת נעל הבית ז' מכ"ד ולית להו מן ההיא מתניתין נמשפחה עיסתה שוגגת או מנוסה ממד ממ"ח וזה לשון הרשב"ם נפסקי חלה שלו (שער ד) הילכך עכשיו שכל העיסות שיש טהורות ממד ממ"ח ומפילו נמקוס שנותנין חלה לכהן [בדק הבית]

כתוב בא"ח (סי' יז עמ' 202) ואין שיעור לחלה רק בזמן שהיו נותנין לכהן נתנו בו חכמים שיעור בעל הבית אחד מכ"ד ונחתום אחד ממ"ח עכ"ל ואינו כן דעת הרמב"ם שכתב בפרק ה' מהלכות בכורים (ה"ח) שבארץ ישראל שלא החזיקו בה עולי בבל הואיל והיא ארץ ישראל מפרישין בה אחד ממ"ח ושורפים אותה. וכתב עוד (ה"ט) בזמן הזה שאין שם עיסה טהורה מפני טומאת המת מפרישין חלה אחת בכל ארץ ישראל אחד ממ"ח ושורפים אותה עכ"ל והכי נקטינן. ועיין במה שכתבתי בסימן שכ"ב (רסג: דיבור ראשון) בשם הרמב"ם ב] [עד כאן] ושיעורים אלו מדרבנן הם דמילו מדאורייתא בכל שהוא נפטרת העיסה כמו שנתבאר בהלכות אלו (ריש סי' שכב) (א):

דרכי משה

שכח (א) ובתרומת הדשן סימן קפ"ח (בהג"ה) כתב דעכשיו נוהגים ליטול רק כזית מעיסה גדולה ולשרפה וז"ל הכל בו (ריש סי' פט) ונוטל

פרישה

(ז) **יפריש מן הפת אחר שנאפה.** ילפינן לה מדכתיב (במדבר טו יט) **והיה באכלכם מלחם הארץ וגו':**

שכח (ו) **שיעור חלה לבעל הבית א' מכ"ד וכו'.** שבעל הבית עיסתו מעוטה ואין זה כדי מתנה לכהן ונחמוס עיסתו מרובה ויש זה כדי מתנה לכהן וצוב לו מילקו מף מס בעל הבית עושה עיסה מרובה או נחמוס מעט:

הגהות והערות

ובדפוסים המצויים הגירסא "לערב": כ] **ברשב"א** שלפנינו הגירסא ואם עשה עיסה מן החטים ומשאר המינים הפטורים מן החלה יצאה שהולכים אחר טמטום להחמיר ובירושלמי שאלוה אפילו בשעשה עיסה מן החטים ומשאר המינים הפטורין מן החלה וכו'. מלשונו מבואר שבתחילת דבריו הוא דן בחטים ושאר מינים הפטורים מן החלה ולפי גירסת הב"י נראה שבתחילת דבריו דן הרשב"א בחטים ושאר מינים החייבים בחלה ואח"כ הביא את הירושלמי הדן בחטים ושאר מינים הפטורין מן החלה: כא] **כדבריו** כאן כתב גם בכס"מ. והרי"ט אלגזי בהלכות חלה סי' ט (כח ע"א ד"ה וגרסינן) תמה על דבריו ופירש את הירושלמי באופן אחר שלא יקשה על הרמב"ם:

שכח א] **בירושלמי** שלפנינו הגירסא הפוכה "שהנחתום עינו יפה בעיסתו ובעל הבית עינו רעה בעיסתו" וכתב ע"ז הפני משה בשם התוספתא שגירסא זו נסתרסה ויש לגרוס בנחתום עינו צרה ובעל הבית עינו יפה. וכ"ה להדיא בר"ש שם. אולם מפירוש המשניות לרמב"ם משמע שגרס כפי שכתוב בירושלמי דידן: ב] **הקטע** ועיין במה שכתבתי וכו' עד בשם הרמב"ם אינו בדפו"ר של ב"ה בשתי מהדורותיו. אבל נדפס בדפוסי דיהרנפורט קניגסברג ווילנא: ה] **דברי** הב"ח כאן נדפסו על פי דפו"ר והסוגריים המרובעות הם עפ"י דפוס קניגסברג. בדפוס וילנא הגירסא שונה ע"ש:

א **ובשעה שיפריש** החלה יברך להפריש חלה. כן כתב הרמב"ם בפרק ה' (ה"ח) וכן כתב סמ"ג (סוף עשין קמ"ג) בשם ספר התרומה (ריש סי' פד): **ומ"ש ויש אומרים להפריש** תרומה. סמ"ג (שם) כתב שיש מומרים כן משום דחלה שם העוגה וכן כתב בעל המנהיג (הלכות פסח דיני חלה עמ' מנט) והפרישׁ על מדומיו לומר שכל המברך להפריש חלה טועה הוא דחלה היא העוגה וסמ"ק ו) (סוף סי' רמו) כתב דלמן להקפיד אין יכילו חלה אין יכילו תרומה ז): **כתב** הרמב"ן (פ"ה ה"ח) בשם רב אחאי משמיה פרשת לו שימון (ע"ג) [ע"ג] ח) וקורעין לה שם ומומר הרי זה תרומה (ב): **לפיכך אסור לאיש להפריש** חלה ערום לפי שא"א לו לברך וכו'. משנה (ג) פרק ג' דחלה המפה יוצאת וקורעה לה ט) חלתה ערומה מפני שהיא יכולה לכסות עצמה אבל לא המים ובפרק מי שמתו (נדה כד.) מוקי להא דתניא קורעה חלתה ערומה כשפניה טוחות בקרקע כלומר לטוקות ומכוסות וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפרק ו' מהלכות ברכות (ה"ט):

ארבעה (ג) [א] **בין אם עושה עיסה לעצמו או למוכרה ולנחתום אחד מארבעים ושמונה בין אם עושה למכור או לעצמו: א** (ג) **ובשעה שיפריש החלה יברך ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו להפריש חלה** (ד) [ב] **ויש אומרים להפריש תרומה ואין חילוק.** (ה) **לפיכך אסור לאיש להפריש חלה ערום לפי שאי אפשר לו לברך אפילו אם פניו שלמטה טוחות בקרקע מפני שערותו בולטת אבל אשה שפניה טוחות בקרקע יכולה להפריש ערומה לפי שערותה מתכסת: ב כתב הרמב"ם** (ו) **הסומא והשיכור מפרישין לכתחלה** (ז) **לפי שאין בעיסה רעה ויפה** [ז] **שיכוונו ויפרישו מהרעה על היפה: ג** (ח) **אין מפרישין חלה בלא רשות בעל העיסה** (ג) **ומיהו אם נתן רשות לאחר**

ב **ומ"ש ויש אומרים להפריש** תרומה ואין חילוק. כן כתב סמ"ק (סי' רמו) לפי להקפיד מיהו המדקדקים נוהגים לנהוג להפריש תרומה חלה ונכון נוהגים לנהוג כך כשמופין מצות לפסח וטועות לכל השנה יש לנהוג תרומה חלה:

ג **כתב הרמב"ם הסומא והשיכור** וכו' **ויפרישו מן היפה ולא מהרעה על היפה.** כל"ל: **אין מפרישין חלה בלא רשות** וכו'. בפרק קמא דתרומות מנן והמוכס שלא נרשום לו תרומתו תרומה: **ומ"ש ומיהו**

דרכי משה

כזית מן העיסה ומפריש ופושטו כעין עוגה ומשליך באור עכ"ל: (ב) **כתב** הכל בו (שם) ובמקום שמפרישין ב' חלות לא יברך רק כשמפריש הראשונה עכ"ל: (ג) **ובתרומת** הדשן סימן קפ"ח כתב על עיסה שהוא מתקלקל אם לא יטלו ממנה חלה מותר למשרתת

פרישה

(ג) **בין אם עושה עיסה לעצמו או למכור** וכו'. ז"ל בית יוסף ויש קיצור בדברי רבינו שמזה הזה שמין עהכות כתב הרשב"ם שאפילו חלת בעל הבית ג' ממ"ש ואפילו במקום שנותנין חלה לכהן (הלו שיעורים מדברנן אבל מדאוריתא בכל שהוא בפטרת העיסה. עד כאן המגיה) ע"כ ועיין בדרישה: (ג) **ובשעה שיפריש חלה יברך** וכו'. (ומקום שמפרישין ג' חלות לא יברך רק כשמפרישין למשונה. כל טו. עד כאן המגיה): **להפריש חלה.** מלשון הרמב"ם ילפה שהיא תרומה ועל כן נוהגין לומר תרומה חלה שניהם ק"ל ד). מורי ורבי (מהרש"ל בתשובה לעיל): (ד) **ויש אומרים להפריש תרומה.** דחלה שם עוגה היא ועיין בדרישה: (ה) **לפיכך אסור לאיש להפריש** חלה ערום וכו'. שפשר שמא ליתן טעם למה נוהגין שהנשים מפרישות חלה לכן כתב שהנשים יכולות לברך בכל ענין לף שם הן ערומות מה שאין כן בהנשים שאינן יכולין לברך ערום בכל ענין דמי לא נא רבינו למשמעינן דין זה לא הוי ליה לכתוב דין זה כלל דהא כבר כתב דין זה כמה פעמים (פו"ם סי' רו קפנ.): (ו) **הסומא והשיכור מפרישין לכתחלה.** לף על פי שהתרומה אין מורמין: (ז) **לפי שאין בעיסה רעה ויפה כדי שיכוונו ויפרישו "מן היפה" אין מפרישין.** כך נרין לומר כן הוא מוגה בספר. מורי ורבי (שם) וכן הוא בהדיא בפוף פרק (ד') [ה'] מהלכות נכורים ברמב"ם: (ח) **אין מפרישין חלה בלא רשות בעל העיסה.**

דרישה

שכח [א] **בין אם עושה עיסה לעצמו** וכו'. ז"ל בית יוסף ויש קיצור בדברי רבינו וכו' אחד ממ"ח וכו' משמע דמכל מקום שיעור בעינן וכ"כ מורי ורבי לעיל בהגהה ריש סימן שכ"ב (סד"ה שתי) וע"ש עוד בה"ה ג) ופירוש הרא"ש וכו' גם בשם רמ"א (שם ס"ה) כתבתי שם (אות ד) כיון דבזמן הזה אף בארץ ישראל אינה נאכלת אין לה שיעור אלא שנוהגין בכזית (וכן כתב תרומת הדשן סימן קפ"ח וכל בו. עד כאן המגיה): [ב] **ויש אומרים להפריש תרומה.** ונראה דמהאי טעמא נתפשט המנהג שהנשים מברכין בהפרשתן חלה מעיסת מצה להפריש תרומה חלה מן העיסה דכיון שאז עושין מצות רקיקין דוגמת עוגה לא יהא נראה שמברך אמצות חלה ויש מהן שאומרים בהדיא תרומה חלה מצה מן העיסה שכיון שמצה היא עוגה וחלה פירוש עוגה כאילו מברכין שצונו להפריש תרומת עוגת מצה ומתוך מ"ש רש"י בהלכות פסח נלמד דצריך [לומר] להפריש תרומה ולא חלה כי חלה תרימו תרומה כתיב ור"ל חלה אחת מן העוגה תרימו לשם תרומה ומיהו תרומה נקראת ותרומה שמה ואין לשנות וכתב שם דאותה כזית שהפריש לחלה יעשנה דק ומרחיבה כעין חררה מדקדי ליה חלה ואחר כך משליכה לאור ושורפה ומכאן יש מדקדקים לעשות כן כל השנה דמאי שנא. ונראה לי ליישב המנהג דכל השנה דאנו עושין הלחם בלא דקדוק עגולין איך שיהיה לכך גם כן אין צריך דקדוק בעשיית החלה דהא חלה תרימו תרומה כתיב דר"ל חלה אחת תרימו איך שתהיה דומה למין התרומה שמפריש ממנה מה שאין כן בפסח שמדקדקין לעשות כל המצות רחבות ולכן צריך לעשות כן גם החלה ובבית מהר"ש נהגו לשרוף החלה גם בפסח בלי שום תיקון והיינו משום דסבירא ליה דבמצות צריכין לדקדק לעשותן רחבים כדי שלא יבואו לידי חימרץ מה שאין כן לחוש בחלה דשורפין מיד על האש וחלה דקרא לא משמע ליה שצריכה להיות רחבה וק"ל:

חדושי הגהות

שכח [ח] **שיכוונו ויפרישו** מן היפה ולא מהרעה על היפה כל"ל (פרישה וכ"מ):

הגהות והערות

ג] **אולי** כוונתו לאות ד שכתב שם פי' האשיר"י וכו'. וטעות סופר נפלה כאן: ד] **וצ"ע** דז"ל הרמב"ם (פ"ה הי"א) "כל המפריש חלה מברך תחלה אקב"ו להפריש חלה" וכו': ו] **"וסמ"ק"** כ"ה בדפו"ר, וכ"ה בב"ח כאן (סעיף ב). ודלא כדפוסי דיהרנפורט קניגסברג ווילנא שגורסים "סמ"ג", דהסמ"ג לא כתב כן אלא כמובא לעיל בסמוך: ז] **ועיין** מה שהסיקו להלכה הט"ז והש"ך (סק"א) והנקודות הכסף ומפרשי הטור כאן והמג"א (בסימן תנז סק"א): ח] **המילים** "פרשת צו סי' עב" אינו בדפו"ר ודפוס דיהרנפורט והוא בח"ה דפוס דיהרנפורט (אות א) ובדפוסים המצויים שולבה הגהתו ללשון הב"י ואכן ט"ס יש כאן וי"ל סי' עג: ט] **במשנתינו** תיבת "לה" ליתא. וכתב המג"א (בסי' ח סק"ב) דאע"ג דכל ברכת המצוות יש לברך בעמידה שאני חלה שאינה מצוה כ"כ דאינו עושה אלא לתקן מאכלו דומיא דשחיטה. והחכמת שלמה שם תירץ שאם בעשיית המצוה יש לעמוד ה"ה בברכתה אבל מצוה שעשייתה היא במיושב גם את הברכה אפשר לברך במיושב וע"ע בערוך השלחן כאן (סעי' ה): י] **בדפו"ר** הגירסא בפרק ה, ודלא כשאר דפוסים שהגירסא בהם פרק א:

אם נתן רשות לאחד וכו'. כן כתבו התוספות בפרק ג' דנזיר ומביאו בית יוסף ועיין במה שכתבתי בזה בסימן שכ"ז (ס"ג): **ומ"ש בשם ספר המצות דאם הגבל הפריש בלא רשות דהוי חלה.** כן כתב סמ"ק והבית יוסף הציג על רמיית וכבריו נכונים וכן נראה מדברי מהרש"י במרומת הדשן סימן קפ"ח שכתב על מעשה שבא לפניו שנתחמצה כל צרכה שאם לא יאפה תתקלקל העיסה ובעלת הבית אינה בבית וקודם שתחזור לביתה תתקלקל העיסה יכולה המשרתת להפריש חלה בלי רשות בעלת הבית בזמן הזה שהכל שוין ליטול כזית ולשרפה ואין לומר שמא תקפיד טו] **[עד כאן]:**

להפריש אפילו בעודו קמח מועיל (ט) **אף על פי שעדיין לא נתחייב וכתב** [כ] **בספר המצות** יא] (י) **שאם הגבל הפריש בלא רשות דהוי חלה:**

סימן שכט

פרטי רמזי דינים המבוארים בזה הסימן

[א] הסופגנין והדובשנין והאסקריטין: [ב] עיסה שבלילתה רכה ואפאה בתנור או אפאה במחבת: [ג] עיסה שבלילתה עבה שבישלה במים או טגנה בשמן: [ד] מנהג הר"ם מרוטנבורק בזה: [ה] עיסה שבלילתה רכה ושופכין אותה על הכירה ונאפית שם בגומא או בלא גומא: בצק שאופין בשפוד ומושחין אותו במי פירות: [ו] לחם העשוי לכותח ומייבשין אותו בחמה: [ז] חלט קמח ברותחין: [ח] עיסה שנילושה במי פירות:

סי' שכח (סי' רמו) וכבר כתבתי לבני סמ"ג נסימן שכ"ז (רסו: ד"ה וכתב הרמ"מ) וכן כתבו התוספות בפרק ג' דנזיר (יב. ד"ה מ"ט) ואף על פי שעשה שעושה שלים לא היה יכול הוא עצמו להפריש חלה מקמח זה להמפרים חלתו קמח מינה חלה כתבו שם התוספות בשם רבינו מס ליש מידו להניח עיסה מגולגלת ולומר עיסה זו תהא חלה על קמח זה לכשיהיה גלוס: **וכתב בספר המצות שאם הגבל הפריש בלא רשות דהוי חלה.** בסמ"ק (שם) כתב כן והביא ראיה מדלמרינן (ב"מ נא:) פועלים שהלכו אחי וערב בגד למורין שלח מדעת בעל הבית ואיני יודע מה זו ראיה להוכיח מימר בירושלמי (תרומות פ"ג ה"ג) ממתניתין דפרק ג' דתרומות (מ"ד) הפועלים אין להם רשות לתרום מן הדלוכות שהן מטמאין את הגת מיד ופירש הרמב"ם (תרומות פ"ד ה"ג) הטעם מפני שאם ירצו לטמא את היין הרי הן מטמאין מיד ולפי שאסור להם והמיגש על (כן) [כך] יב] הרי הן כשלומין ומה ענין זה לחלה זמן הזה שכל העיסות נגבלות בטומאה ולר"ש שפירש בעלים עמי הארץ הסכירו פועלים מבריס לדרוך בענבים כדי להפריש תרומה בטהרה ושאין לתרום עד שלא יגעו בו הבעלים ויטמאו את הגת פשיטא דאינה ענין לחלה דהתם שאני שלבך הסכירם להפריש לו תרומה בטהרה יג]: **העושים עיסה בשותפות אינם צריכים ליטול רשות זה מזה שלא** כל המפרים חלה מהם הוא חלה כדין תרומה כמו שכתב הרמב"ם בפרק ד' מהלכות תרומות (ה"ח). ומשם אחר מפרים להם כתב סמ"ג (שם) שצריך ליטול רשות מכל בעלי העיסה [ובדק הבית] כתוב בתרומת הדשן סימן קפ"ח יד] עיסה שנתחמצה כל צרכה שאם לא יאפוה תתקלקל העיסה ובעלת העיסה אינה בבית וקודם שתחזור לביתה תתקלקל העיסה יכולה המשרתת להפריש חלה בלי רשות בעלת הבית בזמן הזה שהכל שוין ליטול כזית ולשרפה ואין לומר שמא תקפיד טו] **[עד כאן]:**

ואם היה מעט קלקול והפרים הגבל גלח רשות חלתו חלה מיהו דוקא גבל אחר שחינו גבל אפילו דיעבד לא הוי חלה צריך למחוד ולהפרים אחל לכתחלה אין לו לגבל להפרים גלח רשות גלח אם כן לתיכח מעט קלקול ותיכח ודאי קלקול אפילו אינו גבל יכול להפרים לכתחלה מטעם דזכין לאדם שלא בפניו. וגראה עוד לאחד מבני בימו של בעל הבית אי נמי מצרת או מצרת אפילו אינו גבל בעיסה זו דין גבל יש לו וז"ל הרב בהגהות שלמן ערוך (ס"ג) וכן מצרת שבבית יכולה ליטול חלה גלח רשות כיון שרגילות הוא לפעמים שבעלת הבית נותנת לה רשות עכ"ל משמע דמצרת ליה אפילו ליכא מעט קלקול כלל יכולה המצרת להפרים בלי רשות ולא נהירא דבדברי מהרש"י מפורש דלא המיר לכתחלה במצרת אפילו רגילה היא ליתן לה רשות גלח אם כן לתיכח מעט קלקול **וכלפרישת** טז]:

דרכי משה

שבבית ליטול חלה בלא רשות בעלת הבית כיון דזכות הוא לה זכין לאדם שלא בפניו (כתובות יא.) ואפילו לא היה חשש לקלקול העיסה היתה המשרתת יכולה ליטול חלה כיון דרגילות הוא לפעמים שבעלת הבית נותנת לה רשות והא דאמרינן משום זכות יכולה להפריש היינו דידעינן בשעת הפרשה דזכות הוא לה אבל אי לא ידעינן והבעל אומר אחר כך דזכות הוא לו לא מהני וכו':

פרישה

(ועיקר השומפים צריך ליטול רשות מכל בעלי העיסה. סמ"ג. עד כאן המגיה) מיהו אי ידעינן דזכות הוא לבעל הבית כגון שמתקלקל העיסה מותר ליטול חלה גלח רשותו דזכין לאדם שלא בפניו וכן מצרת שרגילה בעלת הבית לפעמים ליתן לה רשות מותרת ליטול גלח רשות. רמ"א (סע' ג) (בסח מרומת הדשן סימן קפ"ח. עד כאן המגיה): (ט) **אף על פי שעדיין לא נתחייב.** להא מס לגה היה מפרים קמח ואמר כשהיה עיסה תהיה חלה כדלעיל (סי' שכז): (י) **שאם הגבל הפריש וכו'.** עיין בית יוסף מה שכתב על זה:

חדושי הגהות

[כ] **לפי** מה שכתב הרב בית יוסף טעות סופר הוא זה וצריך לומר סמ"ק:

הגהות והערות

יא] **"ספר** המצוות" כ"ה בדפוסים ראשונים ועתיקים ובכת"י. ובדפוס דיהרנפורט הגירסא סמ"ג והגיה בח"ה שם (אות ד) שלפי הב"י יש לגרוס סמ"ק. ובדפוסים המצויים הגירסא סמ"ג ולא הגיהו מזה כלום: יב] **בדפו"ר** ודיהרנפורט הגירסא "כן" ובדפוסי קניגסברג ווילנא הגירסא "כך" ולכך הסגרנוהו בסוגריים מרובעות: יג] **התוספות** יו"ט בתרומות שם (ד"ה חרץ) אחר שהביא את דברי הר"ש כתב "וכלומר שלכך השכירו חבירים כדי שיי"כ יכולים להפריש בטהרה אבל אין לומר שהשכירום כדי להפריש דהיינו הרשה": יד] **"סי'** קפ"ח" אינו בדפו"ר והוא בח"ה דפוס דיהרנפורט (אות ה) ובדפוסים המצויים שולבה הגהתו ללשון הבדק הבית: טו] **הקצוה"ח** (סי' רמג סק"ח) כתב שהתוספות והרשב"א חלקו על דין זה עיין מ"ש האחרונים בזה: טז] **עיין** בט"ז (סק"ב) ובש"ך (סק"ה) ובנקודות הכסף מ"ש בדעת הרמ"א ומ"ש על דברי הב"ח:

סימן שכז

מתי חל על העיסה חיוב חלה. ובו ה' סעיפים:

שכז **(א)** וגזל ביד כהן. בגמרא פרק המים מקדם (קידושין דף מ"ו ע"ב) מוכח דאפילו יודע הנותן שאין מפרישין חלה קמח לא ממרינן דודאי גמר ונתן לפס מתנה, דטעמא משום דאתי לידי תורמת, זימנין דלא ידע כהן הדין על בוריו, כדאיתא בגמרא שם. וכזה מתורץ קושית שם בגמרא למה הוצרך בגמרא לומר טעמא דתורמת ולא מתרץ בקיצור דאין אדם יודע שפיר הטעם בחלה, ומוהר"ר מאיר ז"ל מלובלין [שם] דתק עצמו לתרץ קושית זאת בדרך רחוק, ולפי מה שכתבתי אתי שפיר, דתניא קמאי קתני המפריש חלתו קמח, דמשמע אפילו שם הוא תלמיד חכם אפילו הכי הוה גזל ביד כהן, ואי לאו טעמא דתורמת היה קשה למה לא נימא כאן אדם יודע הדין על בוריו ונתן לפס מתנה, אלא ודאי כיון שיש לחוש שמא יבוא לידי מיסור על כן לא פלוג רבנן, דגזירין בחינו תלמיד חכם שיבוא לידי מיסור, דוק בגמרא שם ותמצא שכן הוא בלי ספק, כן נראה לי: **(ב)** עד אחר כך העריכה. דאם לא כן אינה חלה על פי שהמנה על פי שהמנה, אבל המקדש פרוטה מה שיתערב אחר כך חלה אם כן המנה, כדמפרש ואזיל, ד"ה **ואם מתנה וכו'**. כלומר, כיון שאין מקדיש החלה מיד, אלא מפריש מיד ומוכר הרי זו מוכנת לחלה [א] ולא תתקדש זו שבידי עד שתעשה כולה עיסה אחת, ולכך מוכר מקח [ב] שנתערב (תמ"כ) [תמר] [ג] שהפרשה שיעור חלה להא אינה מתקדשת אלא לאחר שנעשה כולה עיסה אחת. וכאן לומר דהוא הדין אם מקדישה מעכשיו אלא שמתנה שכשיתערב הקמח אחר כך כשיעור החלה תחול החלה זו אף על הקמח מותר: **ה וטוב לְלָמֵד לְנשים כו'**. היינו כשמפרישין החלה מיד כשנותנים מים ומתערב בקמח ונעשים לחום שיתערבו אחר כך שיעור חלה וכמו שכתב הר"ש. אבל עכשיו שנהגו שאין מפרישים עד אחר גמר ליסה [פסיף ג] אין צריך ללמדם כן: **ו האידנא כו'**. כלומר, דבזמן הס"ם שהיו עושין עיסתן בטהרה תקנו להם חז"ל לנשים שיפרישו החלה בטהרה מיד שידבק הקמח מעט, כי משנו אחת מטמא העיסה ויצטרכו להפריש חלה טמאה ולא תהיה לחויה לכהן. אבל המידנא שכל העיסות טמאות, טוב להמתין מלהפריש חלה עד אחר גמר ליסה שתעשה כל העיסה גוף אחד ויפריש החלה על כולו:

שכז **א** וגזל ביד כהן. כלומר, שצריך להחזירה אם טעו ונתנו לו: **ב אם יש בו עומר**. כלומר כשיעור חלה. ומכל מקום אריך שלא יאמר אם בעריסה שום קמח אלא נתערב כמים כשיעור חלה, מפני שאז אין החלה פוטרת מה שיתערב אחר כך אלא אם כן התנה, כדמפרש ואזיל: **ד וכן אם מתנה וכו'**. כלומר, כיון שאין מקדיש החלה מיד, אלא מפריש מיד ומוכר הרי זו מוכנת לחלה [א] ולא תתקדש זו שבידי עד שתעשה כולה עיסה אחת, ולכך מוכר מקח [ב] שנתערב (תמ"כ) [תמר] [ג] שהפרשה שיעור חלה להא אינה מתקדשת אלא לאחר שנעשה כולה עיסה אחת. וכאן לומר דהוא הדין אם מקדישה מעכשיו אלא שמתנה שכשיתערב הקמח אחר כך כשיעור החלה תחול החלה זו אף על הקמח, מותר: **ה וטוב לְלָמֵד לְנשים כו'**. היינו כשמפרישין החלה מיד כשנותנים מים ומתערב בקמח ונעשים לחום שיתערבו אחר כך שיעור חלה וכמו שכתב הר"ש. אבל עכשיו שנהגו שאין מפרישים עד אחר גמר ליסה [פסיף ג] אין צריך ללמדם כן: **ו האידנא כו'**. כלומר, דבזמן הס"ם שהיו עושין עיסתן בטהרה תקנו להם חז"ל לנשים שיפרישו החלה בטהרה מיד שידבק הקמח מעט, כי משנו אחת מטמא העיסה ויצטרכו להפריש חלה טמאה ולא תהיה לחויה לכהן. אבל המידנא שכל העיסות טמאות, טוב להמתין מלהפריש חלה עד אחר גמר ליסה שתעשה כל העיסה גוף אחד ויפריש החלה על כולו:

א [א] המפריש חלתו קמח אינה חלה **(א)** [א] וגזל ביד כהן ושאר העיסה חייבת בחלה ואותו הקמח שהפריש לשם חלה **ב** אם יש בו עומר ועשהו עיסה הרי זה מפריש ממנה חלה [ב] [א] ודוקא באומר שיחול עליה [שם] [א] חלה בעודו קמח אבל המפריש קמח ואומר כשתעשה עיסה יחול עליה שם חלה דבריו קיימים:

ב [ג] אימתי מפרישין חלה כשיתן המים **ג** [ב]* הקמח במים [ב] והוא שלא **(ב)** ישאר בעריבה קמח שלא נתערב במים שיעור עומר **ד** [ג] ואם אמר הרי זה חלה על העיסה ועל השאור ועל הקמח שנשתייר ולכשתעשה כולה עיסה אחת תתקדש זו שבידי לשם חלה הרי זה מותר **ה** [ד] וכן אם מתנה שתחול החלה אף על הקמח שיתערב אחר כך בשעת עריכה **ו** [ה] וטוב ללמד לנשים להתנות כן [הגה] [ד] [ו] אם יש לחוש שיתערבו שיעור חלה מאי כך: **ז** [ז] וצריך ליזהר שלא לשרוף החלה **(ב)** עד אחר כל **(ג)** העריכה:

ג **ח** [ח] האידנא טוב **(ד)** להמתין מלהפריש חלה עד אחר גמר לישה שתיעשה כל העיסה גוף אחד:

ד **ט** [ט] אובלים עראי מן העיסה עד שתתגלגל **(ה)** בחטים ויתערב הקמח

הגהות רעק"א

שכז א) (ש"ך ס"ק ד) ולא תתקדש זו שבידי. דמסיק מן המוקף נמי שנקריצת אם הוא מוקף, אף שנעשה אחלה קדושת החלה אינה מוקף, ל"ן (פרק ג' דקידושין דף לו"ג ע"ב בו מוקף):

ביאור הגר"א

שכז [א] [פסיף א] ודוקא כו'. עיין באר הגולה [אות ב], וכן כתוב בסמ"ג [ב]. והוא איננו מוסכם לכולי עלמא, דרוב פוסקים פסקו דלא קיימא לן כרבי אליעזר בן יעקב שהוא שיטה וכמו שכתוב בכמה מקומות רבו מלספר, אלא דבהא אפילו תנא קמא מודה, וכמו שכתוב בקידושין שם [סב, א] בעא מיניה רבי אסי מרבי יוחנן אמר כו' אמר ליה כל כו' תניא כוותיה דרבי יוחנן כו' [שם ע"ב], והוא הדין כאן שבידו לוקח. וכן הוא בתוספות דנזיר י"ב א' ד"ה (באשה) [מ"ט], ומשני כי משוי כו', ואומר רבינו תם דיש בידה כו' כדאמרינן כו', ומכל מקום בהאי טעמא לחודא כו', פירוש דמשום האי טעמא מה שבידו לוקח שיכול לעשות שליח, אלא משום האי טעמא כיון שיכול להפריש עתה מעיסה מגולגלת, מה שאין כן ביבמה שאי אפשר לגרש בלא ביאה בשום תקנה. ואף שמדברי תוספות משמע דוקא מעיסה מגולגלת תוכל להפריש משלה או משל חבירתה אבל לא מקמח עצמו, וכמו שכתוב [קידושין] שם פירות ערוגה כו', ולא היא, דכן אמר שם גם כן פירות ערוגה זו מחוברת כו', ולאו דוקא על ערוגה זו תלושה, דהוא הדין על מחוברת אחרת או על עצמה, מדפריך שם [ע"א] איתביה האומר כו' מתקיף כו' [שם ע"ב] ואלא כו', אלא לישנא דמתניתין נקט, וכן תוספות נקטו לישנא דגמרא. ועיין סעיף ב'; [ליקוט] ודוקא כו'. כרבי אליעזר בן יעקב בקידושין, ועיין באר הגולה, וכדעת הרמב"ם [אישות ז, טז] וקצת מפרשים שפסקו כרבי אליעזר בן יעקב וכמו שכתוב באה"ע סוף סימן מ"ס. אבל אין צריך לזה, דכהאי גוונא אפילו רבנן מודי, כמו שכתוב שם [קידושין הנ"ל]. ואפשר דסבירא ליה דגם רישא רבי אליעזר בן יעקב היא, ולכן פסק כרבי אליעזר בן יעקב דרבי יוחנן [שם ע"א] סבירא ליה כוותיה, ואף על גב דרבי יוחנן סבירא ליה דדבר שלא בא לעולם לא קנה כמו שפרייך עליו [שם] ממתניתין, סבירא ליה דהאי לאו דבר שלא בא לעולם הוא, כמו שפירשו שם [ע"ב] רבה ורב יוסף בשחת, וכן רבי חנינא, ע"ש (ע"ב): **[ב] [פסיף ב] והוא שלא כו'**. כן היא גירסת הרמב"ם [בכורים ח, ב] וכן כתב בפירושו שם [חלה פ"ג משנה א ד"ה כיון], וכן כתבו הר"ש [שם ד"ה ובלבד] והרא"ש שם [ד"ה ובלבד] [ג] שגירסא זו עיקר ושכן הוא בירושלמי [שם סוף הלכה א], ע"ש: [ג] **ואם אמר כו'**. ירושלמי [שם] והביאו הר"ש [שם] למה לי ובלבד שלא יהא כו', אמר רבי מתנא מתניתא כו', ושם [בר"ש] ומפרש בירושלמי מה לימדו כו', וכן כתבו הרא"ש [שם; ה"ק, חלה סימן ה] ושאר פוסקים: [ד] **וכן אם מתנה כו'**. הוא דברי הטור [עמוד צא], וחידש כאן בשו"ע בזה אף קמח שיתערב אחר כך, אף על גב שכבר קידש החלה לכשנעשה עיסה, ועוד אף שמפריש שלא מן המוקף, וכמו שכתב הר"ש שם וקצת תימא היאך (מפריש) [מתנה] כו': [ה] **וטוב כו'**. הר"ש [שם] והרא"ש [שם]: [ו] **[הגה] אם כו'**. שם ושם. ור"ל, ולא אמרינן דבטיל ברוב, וכמו שכתב הר"ש שם ולפירוש זה צריך ללמד כו' ושמא כו' ומיהו בתוספתא [שם פ"א הלכה ו] כו': [ז] **[שו"ע] וצריך ליזהר כו'**. הרא"ש [שם], וכן הוא בר"ש שם ואפילו התנאי אינו מועיל כו', וכמו שכתוב בסוף פרק ג' דגיטין [לא, א] המניח כו' אם אבדו כו': [ח] **[פסיף ג] האידנא כו'**. עיין ר"ש [חלה] שם [ד"ה מגבהת] ירושלמי בפרק אלו עוברין [פסחים פ"ג הלכה ג] כו' תפתר בעיסה כו' בדין היה כו', וכתבו הרשב"א [פסקי חלה שער ד עמוד לב] וספר התרומה [סימן פה] לפיכך האידנא כו': [ט] **[פסיף ד] אוכלים** כו' **ותיעשה כו'**. לשון הרמב"ם [בכורים ח, ד], ועיין בפירושו [חלה] שם ד"ה ותיטמטם כו':

באר היטב

שכז (א) וגזל. כלומר, שצריך להחזירה אם טעו ונתנו לו, [ב"ח ס"ק ג].
והט"ז [ס"ק ג] כתב דכש"ס מוכח דאפילו יודע הנותן שאין מפריש חלה מקמח לא ממרינן דודאי גמר ונתן לפס מתנה, דגזירין זמנין דלא ידע כהן הדין על בוריו ויבא לידי מיסור: (ב) **ישאר**. שאז אין החלה פוטרת מה שיתערב אחר כך אלא אם כן התנה, כדמפרש ואזיל, [ב"ח ס"ק ג]: (ג) **העריכה**. דאם לא כן אינה חלה על המתגלגל אחר כך אף על פי שהמנה, ט"ז [ס"ק ג]: (ד) **להמתין**. דלזוקא בזמן הס"ם שהיו עושין עיסתן בטהרה, מאשו אחת מטמא העיסה וינטרכו להפריש חלה טמאה ולא תהיה לחויה לכהן. אבל המידנא שכל העיסות טמאות, טוב להמתין עד אחר גמר לישה, ב"ח [ס"ק ו]: (ה) **בחטים**. פירוש, דרך החטים לגוש ומגלגל יפה, אבל השעורים כשילוש מותר מעיסתו מתפרדת ואינו יכול לגלגל יפה, על כן מטמטמו בידו עד שידבקו יפה ויעשו גוף אחד, עכ"ל הט"ז [ס"ק ג]:

באר הגולה עם ציונים מהש"ך

שכז ג. לשון הרמב"ם ריש פרק ח' מהלכות ביכורים ממשנה ה' פרק ג' דחלה:
ג. טור [עמוד צ-צא] בשם הר"ן ממיץ [ליקוט השלם סימן קמח ד"ה תנן] וכן כתב סמ"ג [עשין קמח רב, ד] בשמו וספר התרומה [מפתחות סימן פג]. ותתן טעם משום דקיימא לן כרבי אליעזר בן יעקב דאמר פירות ערוגה זו ממוברים וכו', קידושין דף ס"ג ע"ב:
ג.* לשון הרמב"ם שם דין ב' ממשנה ג' פרק ג' דחלה:
ג.* בגירסת הרמב"ם בפירושו שם ד"ה כיון; וכן הוא בירושלמי שם סוף הלכה ג'; ר"ש שם ד"ה ובלבד; רמ"ש שם סעיף ב' ד"ה מגבהת; רשב"ם שם סעיף ד' עמוד לב; סמ"ג שם רע, ג; ספר התרומה סוף סימן פד וסימן פה:
ד. מנחה שם ריש פרק ג'. לשון רמב"ם שם דין ד':

ציונים לרמ"א עם ציונים מהש"ך

שכז ו) ב"י [עמוד צא ד"ה ומ"ש עוד] בשם סמ"ג [עשין קמח רב, ד]:

הגהות והערות

שכז א) נוסף בגוש הדפוסים ממהדורת קראקא ס"מ (ממ"ש דמ"ר), וכעין זה בילקוט השלם סימן קמח ד"ה תנן (שהוא מקור דין זה):
ב) קאי על מה שכתב בגוף הגולה בשם הילקוט "ונתן טעם כו'":
ג) במהדורות המצוינות למעלה, ומצא בספר פי שנים:
ד) מוקף ממהדורת פראג תנ"ד:

שכח **א או להפריש כו'.** מיהו להפרים תרומה עדיף טפי כדלימ' בפ"ב [עמוד סג ד"ה ומ"ש וי"ס] בסח הפוסקים. ובפסח נוהגות הנשים לומר להפרים תרומה חלה, וכתב הב"ח [סח ד"ה ומ"ש וי"ס] דטועין, דבכל השנה א"י לנרך תרומה חלה וכן מוכח מדברי מהרש"ל [בניחורו לטור] ומביאו בפרישה סעיף ג' דבכל השנה י"ל לומר תרומה חלה. ועיין בדרישה סעיף (ד') [ג]: **ב ערום.** אף על פי שהוא יושב, מפני שערותו בולטת, מה שאין כן בחסה, טור: **ג רק בשמפרישין הראשונה.** שהרי השניה היה חלת להיכרא בעלמא כדלעיל סימן שכ"ג [ס"ק ג]: **ד מפרישין חלה.** אף על גב שאין תורמין תרומה לכתחלה [כדלקמן] [ה] סימן של"א סעיף ל"ב, היינו משום דחייסינן שמא יתרמו מן הרעה על היפה, אבל בחלה אין בעיסה רעה ויפה שיכוונו להפריש מן הרעה [ו] על היפה, הרמב"ם [בפוריש ה, טו] בחלה לבתחלה:

במים (*) **(ג) ותטמטם בשעורים ותיעשה כל העיסה גוף אחד:**

ה [ז] **אם לא הפריש החלה בצק אלא אפה הכל הרי זה מפריש מן הפת:**

סימן שכח

דין ברכת חלה ומי ראוי להפרישה. ובו ג' סעיפים:

א [א] [ח] **בשעה שיפריש חלה** (א) **יברך אשר קדשנו במצותיו וצונו להפריש** [ב] **תרומה:** [הגה] **(א) א** (א) א) [ט] **או** [י] **להפרים חלה:** [ד] **לפיכך אסור לאיש להפריש חלתו ב** (ב) **ערום מפני שאי אפשר לו לברך כשהוא ערום** [ה] **אבל האשה מותרת** [ו] [ג] **והוא** (ב) **שיהו פניה של מטה** [ג] **טוחות בקרקע:** [הגה] [ד] [ז] **ומקום** שמפרישין שמי חלות לא יברך ג רק כשמפרישין הראשונה:

ב [ה] **הסומא והשכור ד מפרישין חלה לבתחלה:**

נברכה. ועיין סימן כ"ח נברכת כסוי שמומרים "בעפר" כתבנו שם [ס"ק ג] [ז] הטעם למה מומרים הפרט, וכאן מיני יודע בו לורך:

ערך לחם למהריק"ש

שכח סעיף א **להפריש תרומה.** או להפרים חלה, וכן נהגו: בסוף ובטוב לקרות לה שם ולומר הרי זה תרומה או הרי זה חלה: **במקום** שמפרישין שמי חלות לא יברך כי אם על הרשמורה:

ביאור הגר"א

[י] **[בסעיף ה] אם לא** כו'. ספרי [פרשת שלח פיסקא קי] הרי שלא הפריש חלה מן העיסה שומע אני שלא יפריש מן הלחם, תלמוד לומר [במדבר טו, יט] מלחם הארץ תרימו כו'. וכן הוא במתניתין [פסחים סוף מו, א] וגמרא בכמה מקומות.

ועיין ריי"ף בפרק ג' דפסחים [יד, א־ב; טו, ב]:

שכח [א] **[בסעיף א] בשעה** כו'. [חלה] פרק ב' מתניתין ג' האשה כו', וכמו שמבאר והולך לפיכך כו'. ושם, לזו קורא כו': [ב] **תרומה.** כמו שנאמר [במדבר טו, יט] תרימו תרומה. ובלשון המקרא חלה נקרא העיסה, כמו שנאמר [ויקרא ב, ד] חלות בלולות, והרבה כיוצא, אבל בלשון המשנה נקרא חלה בכל מקום, וזהו שכתב [רמ"א] או כו', ומכל מקום נכון לברך בלשון מקרא כמו שכתוב בריש פרק ו' דברכות [לה, א] רבי יהודה אומר בורא מיני דשאים, ולא קאמר ירקות בלשון מתניתין [שם]: [ג] **והוא שיהו** כו'. הרמב"ם [בפוריש ה, יא] והטור. ומשמע אף לפי מאי דקיימא לן עגבות אין משום ערוה כמו שכתוב בברכות שם [כה, א] זה מחזיר פניו כו', וכן אמר כאן בירושלמי [חלה פ"ב סוף הלכה א] הדא דתימא עגבות כו', והביאו הר"ש [שם ריש משנה ג] והרא"ש [בפירושו למשנה שם; ה"ק, חלה סוף סימן ג]. ונראה דהרמב"ם לא גרס [בברכות שם] לימא מסייע אלא מסייע כו', והא דתרגמא רב נחמן בר יצחק [שם] הוא בפני עצמו דאף אם פניה טוחות מכל מקום נראין העגבות: [ד] **[הגה] ובמקום** כו'. דבחלה הראשונה יצא, וכמו שכתוב בריש סימן שכ"ב וראשית זה כו': [ה] **[בסעיף ב] הסומא** כו'. עיין באר הגולה [אות ז], וכל שכן בזמן הזה. ועיין סימן של"א סעיף ל"ב [וס"ק עז]:

באר היטב

שכח (א) **או.** וכתב רש"ל על כן נוהגים לומר שיחיה, תרומה חלה, עכ"ל. ומשמע לטין לריך לומר "מן העיסה", ואף על גב דהדין הוא כן מכל מקום טין לריך להזכיר פרטי הדיטים בברכה. ועיין לעיל סימן כ"ח שכתבתי הטעם למה מומרים בברכת כיסוי "בעפר", עכ"ל הט"ז [ס"ק ח]: (ב) **ערום.** אף על פי שהוא יושב, מפני שערותו בולטת, מה שאין כן בחסה, טור, [ב"ח ס"ק ג]:

פתחי תשובה

שכח (א) **יברך.** עיין בתשובת פרי תבואה סימן ס"ו לענין פת מקמח שהתליע במילבין, וכתב דמן הדין פטורה מחלה כיון שאינה ראויה לאכילת ישראל, אך יש להחייבו מדרבנן משום מראית עין, כדלקמן סוף סימן ש"ל בעיסת כלבים אף שאין הרועים אוכלים ממנה אם יש לו תואר לחם חייב בחלה משום מראית עין, אך לא יברך (עיין מה שכתבתי לעיל סימן י"ג סעיף ב' ס"ק ג לענין בן פקועה אם מברכין על שחיטתו), והרוצה להחמיר להפריש גם בברכה יעשה כאשר קבלתי מרבותי בכל כהאי גוונא שיאמר דרך תפלה פסוקים של ויברך דויד [וגו'] ברוך אתה יי' אלקי ישראל כו' לך ה' הממלכה [דברי הימים־א כט, י־יא], דאית ביה שם ומלכות, ולסיים אחר כך ברוך אשר צונו להפריש חלה, דבכהאי גוונא ליכא חשש ברכה לבטלה. וכתב עוד דמדברי הפני יהושע בברכות דף י"ב [ע"א סוף ד"ה ויותר] נראה דיכול לומר בריך רחמנא מרא אשר צונו להפריש חלה, דגם כן ליכא הזכרת שם ומלכות לבטלה כיון שהוא בלשון תרגום ואפילו הכי יצא ידי ברכה. אך דאין דבריו מוכרחים, די"ל דאפילו בלשון חול גם כן שייך הזכרת שם לבטלה, ע"ש: (ב) **שיהו פניה.** משמע דמותר לברך מיושב, ועיין במגן אברהם סימן ח' ס"ק ב' שכתב דהפרשת חלה אינה מצוה כל כך דאינו עושה אלא לתקן מאכלו, להכי מותר לברך מיושב, ע"ש. לפי זה גם אם היא לבושה בבגדים רשאה לברך מיושב. ועיין שם בספר ישועות יעקב מהגאון ש"ב אב"ד מלבוב נר"ו [ס"ק בן] שדחה זה [ו], ומחלק דהיכא דאפשר לעשות בעמידה אינו רשאי להיות בישיבה, ולהכי בציצית מברך מעומד [שם סעיף א], ושאני הכא דאי אפשר לעמוד ערומה לכן מותרת לברך בישיבה, דעיקר הטעם דאין לישב הוא משום שנחשב כמזלזל בדבר ואין פחד ה' לנגד עיניו, אבל כשעושה הדבר מחמת הכרח אין בזה שום זלזול, עי"ש:

גליון מהרש"א

שכח [ט] **[שו"ע סעיף א] בשעה שיפריש חלה יברך.** ומוסר לנרך מיושב. אף דנרכת המלות מעומד, זה שנא להכשיר מנהגו שיש מקום על כך, דומיא דשמיטה, מגן אברהם ריש סימן מ' [ס"ק ג]: [ג] **[שם] טוחות בקרקע.** עיין במגן אברהם סימן ר"ו ס"ק ה':

אוצר מפרשים

שכח א (ש"ך ס"ק א) **יש לברך** וכו'. עיין שאילת שלום סימן ע"ט, ע"ש.

ולפענ"ד המברך להפריש תרומה צריך לקרוא שם חלה, דיש במשמע תרומת דגן, והמברך להפריש חלה ויש לטעות עוגה בעלמא צריך אחר כך לקרוא שם תרומה, אבל לפי נוסחא להפריש תרומה חלה הכל מתוקן, וברכה בעצמה הוא קריאת שם, ולא קשה מידי קושית שאילת שלום הנ"ל:

(חתם סופר מהדו"ב)

(*) [ה] פירש הרמ"א [שם] לפי שמין עיסת השעורים נדבקת יפה לפיכך נקלמת ליתה טעמטום: ו. ספרי [פרשת שלח פיסקא קי] ויליף לה מדכתיב [במדבר טו, יט] והיה באכלכם מלחם הארץ [רמב"ם בפוריש ג, טז; רי"ף פסחים יד, ב־ט ושו, ב]:

שכח ג. [מהרש"ל] פרק [מנחות הלכה יג; סמ"ג עשין קמג בסח ספר התרומה סימן פד] וכן כתב הטור:

ג. טור [וסמ"ג שם] בסח יש מומרים וכן כתב הרמב"ם בהגמתו [שם] בסח רב מנא [שאלתות פרשת לו ריש שאילתא עג]. וטעמו דחלה שם העוגה [המנהיג מהדורת רפפל] הלכות פסח דיני חלה עמוד תנט]:

ג. רמב"ם שם וכן כתבו הטור וסמ"ק [סוף סימן רמו ב]; סמ"ג שם בסח ספר התרומה שם]:

ד. משנה ג' פרק ג' דחלה:

ה. שם במשנה:

ו. תוקימנא דגמרא נרכות דף כ"ד ע"ב [רמב"ם ברכות ג, ט]:

ז. שם ברמב"ם [בפוריש ה, טו] מפני שאין בעיסה רע ויפה כדי שיכוונו ויפרישו מן היפה כמו שכתוב לקמן בסימן של"א סעיף כ"ב:

ציונים לרמ"א עם ציונים מהש"ך

שכח ג) טור:

ג) כל בו [ריש סימן פט]:

נקודות הכסף

שכח אן [ס"ו ס"ק אן] ותמיהני כו'. לפ קצה מידי, למי שפסר בענין אחר. ועוד, דזמו לפ הוי הפסק בין להוא תוך כדי דיבור:

הגהות והערות

ה) קטע זה נוסף מהמדורת תמ"ד תנ"ת:

שכח א) שם מיתא ומנו "על התרומה", ומש"כ בתב "והדל לימא תיהוי תלה":

ב) במהדורת ירושלים תשס"ה הוא בסוף סימן רמה:

ג) וכן כתב עוד בסימן קכ ס"ק ה:

ד) בהגה"ד ובב"י לקמן הטעם הכי זה "תרומה", לך בשאילתות כתוב והדל לימא תהוי "חלה". וכתב שאילת שלום שם דמסתבר שגם בשאילתות ל"ל תהוי "תרומה":

ה) עיין סו"ס שבא הלוי [ס"ה סימן קסב ס"ה ומזה] שהוסיף מדברי הרשב"ץ בקיומין [מע, ג ד"ה מה] דקפיקנא ליה דמין לריך קריאת שם, ומזולין שם בתב כן בשם הרמב"ד [ריסור משהו סוף פ"ג], והרמב"ד בשיטור: ו) ובכך קדמו ניחור הגר"א שם ס"ק ג. ועיין הגהות רעק"א לעיל סימן ג ס"ק מ: ז) נוסף ע"פ ממרי ניעה: ח) לשון משובש זה מקורו בעור, לך בהמב"ם בתוב "מן היפה", וכן הגיה הפרישה [אות ז] בשם מהרש"ל [בניחורו לטור] שם דברי הטור:

(ב) וכן משרתת כו'. כתרומת הדשן סימן קפ"ח כתוב משום זו על שפחה משרתת שלשה עיסה להשפה, והלכה השפה ועכשה עד שנתחמצה כל צרכה ואם תשהה עוד תתקלקל העיסה, ובשביל כך רוצה המשרתת להפריש חלה בלי רשות בעלת הבית, דשפיר דמי למיעבד הכי, דכיון דמתקלקלת העיסה זכות הוא לה לבעלת הבית וכי נמי המשרתת נעשית שלוחה לפילו שלא מדעתה מטעם זה. ופילו אין כאן חשש משם קלקול העיסה לחרינן דזכות הוא להם לפעמים שבעלת הבית נותנת רשות להפרים חלה לפילו בפניה, וכן יש לה כח לעשות שלית כדלימא כו'. ופף על גב דפרק קמא דחולין [יב, ע] אמרינן מי אמר לשלוחו זיל תרוס ושמע מינה אם אמר ותרס אין תרומתו תרומה, י"ל דוקא התם לא מהני דים קפידא דרוצה דוקא בזה דיודע ומכיר בחיזה מדה רגיל בעל הבית לתרוס עין יפה או רעה, אבל בהפרשת חלה בזמן הזה דהכל שוין בו ליטול בכזית אין לומר כלל שים קפידא מי יפרים ויתרוס. ותו, דלימא למימר מטעם שים לחוש לקלקול העיסה ליכא קפידא כלל, וכן בגי בגו [יבמות קיא, ב] אם ידעינן דזכות הוא לה ונימא לה בגו לא הוה קפידא כלל מי יקבל הגט במקומה, עכ"ל. הנה מה שכתב ופילו אין כאן חשש קלקול העיסה כו' הוא דבר שאין לו פירוש, דהא גם בריעא מיירי מזה, ואין לומר דבריעא מיירי מקלקול ודאי ובסיפא מיירי מחשש קלקול בעלמא דמאי שנא זה מזה, דוודאי גם בספק קלקול יש לה זכות להוציא מידי ספק. ותו, מאי מייתי אחר כך כיון דרגילות הוא לפעמים שנותנת לה רשות כו', היכן שייך זה לענין ספק קלקול, הא פילו בלא ספק קלקול יש היתר בזה ואין זה תלוי בספק קלקול. ותו, דהא כתב אחר כך דדוקא לענין תרומה יש קפידא מי יהיה שלוחו כיון שאין כל חשש יודע מדה שלו, שמע מינה מי לאו משום טעם זה היה מותר אפילו בחשש אחר. ותו, דהא אחר כך מסיק וז"ל, ותו לדיקא למימר דים לחוש לקלקול העיסה כו', משמע דמשיקרא מיירי בלא חשש קלקול עיסה. ותו, מי נימא דבא להתיר בסיפא ולחשש בספק קלקול מותר מאי מייתי מגבי היכא דידעינן זכות הוא לה, דמשמע דדוקא יודע זכות הוא לה, וכאן עיקר החידוש שאינו ודאי. בלא פשוט הוא לענ"ד דים כאן טעות סופר וג"ל ואפילו אין כאן חשש קלקול כו', דהיינו דים היתר בלאו הכי מצד ברגילות הוא שנותנת רשות, וכן משמע שהיה גורס רמ"ה בדברי תרומת הדשן, שהרי כתב וכן משרתת כו', דמשמע אפילו בלא שום חשש קלקול עיסה. ומו"ח ז"ל [ב"ח עמוד לד ד"ה ומ"ש בשם] תולק על רמ"ה ומפרש דברי תרומת הדשן בדרך שכתבתי דמיירי בסיפא מחשש קלקול ולא קלקול ודאי, דזה דוקא מותר למשרתת להפרים חלה, והגראה לענ"ד כתבתי דאי אפשר לפרש כן. ומכל מקום נראה לענ"ד דבעל תרומת הדשן עצמו לא סמך על זה להתיר בלא חשש קלקול עיסה, שהרי לבסוף הזכיר בשביל קלקול דוקא, וכן בשאלה שסידר שם בתרומת הדשן לא הזכיר בלא בשביל קלקול העיסה, וידוע הוא דרכו של תרומת הדשן שהוא עצמו סידר השאלות. ונראה לענ"ד להביא ראיה מדברי הטור סוף סימן זה על פי סמ"ק [סימן רמו] שכתב שאם המגבל הפרים בלא רשות דהוה חלה, ובסמ"ק עצמו כתב בלשון זה ונראה לשם בעל הבית תומר דיתא ליה שיפרים הגבל יפרים, ואם הפרים בלא ברשות חלתו חלה כשאין לתמר פועלים שהלכו שתי וערב בגת דתומרין בלא מדעת בעל הבית, עכ"ל, והך מאן דתמר הוא בירושלמי [תרומות פ"ג הלכה ג] מביאו הר"ש פרק ג' דתרומות [משנה ד ד"ה תון] על מתניתין דתמרין השם הפועלים אין להם רשות לתרוס, תון מן הדרוכות שהן מטמאין את הגת, ופירש הר"ש דבעלים עמי הארץ השכירו פועלים מבריס לדרוך בענבים כדי להפרים (חלה) [א] תרומה בטהרה, ורשאין לתרוס עד שלא יגעו בו בעלים ויטמאו את הגת, ובירושלמי אמר רבי יוחנן כיון שהלכו שתי וערב מטמאין את הבור מיד, כלומר שעד אותו זמן נזהרין בעלים ליגע בהם אבל משם ואילך אין נזהרין דסבורין שכבר הפריטו תרומה, הלכך אם הלכו בגת שתי וערב והניחום יחושו שמא נגעו בו הבעלים, עכ"ל. והקשה הב"י [שם ד"ה וכתב] על דאיה זאת דאינה ענין לחלה, דהתם שאני שלכך השכירם להפרים לו תרומה בטהרה, עכ"ל, ומכח זה דחקה מהלכה ולא הביאה בשו"ע. וקשה לי לפי דברי ב"י מאי קא משמע לן מתניתין דהדרוכות יכולים לתרוס שלא ברשות, פשיטא שהרי לזה השכירם, ותו למה קרחוס שלא ברשות דכל שלית ולאי ברשות הוא. ונראה דבעל הסמ"ק הוקשה לו גם כן קושיא זאת על כן פירש דלף אם לפעמים אין חומר לו בפירוש שיפרים תרומה שלא שוכרו אותם לעשות מלאכתו, ולאי ניחא ליה. וכן משמעות לשון הסמ"ק, שכתב תחילה אם בעל הבית חומר דיתא ליה שיפרים הגבל כו', ואחר כך כתב ואם הפרים שלא ברשות כו', תדע שייכא בין השכירם, ותו למה קרחוס שלא ברשות דכל שלית ולאי ברשות הוא. ונראה דבעל הסמ"ק הוקשה לו גם כן קושיא זאת על כן פירש דלף אם לפעמים אין חומר לו בפירוש שיפרים תרומה שלא שוכרו אותם לעשות מלאכתו, ולאי ניחא ליה. וכן משמעות לשון הסמ"ק, שכתב תחילה אם בעל הבית חומר דיתא ליה שיפרים הגבל כו', ואחר כך כתב ואם הפרים שלא ברשות כו', תדע שייכא בין השכירם, ותו למה קרחוס שלא ברשות דכל שלית ולאי ברשות הוא. ונראה דבעל הסמ"ק הוקשה לו גם כן קושיא זאת על מדעתו שפיר דמי. ואף לשון הטור שכתב שאם הגבל הפרים כו' יש לפרש כן, שרגיל להפקיד לגבל שיפרים על כן מועיל אף אם הפרים פעם אחת

ה וכן משרתת כו'. והב"ח [עמוד לד ד"ה ומ"ש בשם] הציג על הר"ב דבדברי מהרש"ל [תרומת הדשן סימן קפח] מפורש דלא המיר לכתחלה במשרתת אפילו רגילות הוא ליתן לה רשות אלא אם כן היכא דחיכא חשש קלקול, והיכא דחיכא חשש קלקול ולאי אפילו אשה שאינה משרתת נעשית שלוחה שלא מדעתה, ע"ש. ומשמע הא כל שאינה משרתת ואין כאן חשש קלקול לחוור להפרים שלא מדעתה אף על פי שהיא מגבלת העיסה והרי היא פועלת בעיסה זו, וכדעת ב"י [שם ד"ה וכתב] (שהסיק) [שהציג] [ט] על הסמ"ק [סימן רמו] [י]. וכן פסק הב"ח [שם], מיהו כתב מכל מקום נדיעבד אם הפרים הגבל שלא ברשות ונימא ליה לבעל הבית שהפרים הוי חלה ואין לריך לחוור ולהפרים, אבל אחר שאינו גבל אפילו דיעבד לא הוי חלה ולריך לחוור ולהפרים, ע"ש:

ג **אין מפרישין חלה בלא רשות בעל העיסה:** הגה [ד] בי [ג] מיהו [ב] אם ידעינן זכות הוא לבעל העיסה כגון שהיתה העיסה מתקלקלת מותר ליטול חלה בלא רשותו דזכין לאדם שלא בפניו **(ב) ה** [ד] וכן [ג] משרתת שבבית

נקודות הכסף

בי [שם ס"ק בן [בשום הוא ד"ענ"ד דיש באן טעות סופר כו']. כוכיח להגיה בתרומת הדשן שלא כתב, דהדבר כרור דלעת התרומת הדשן כלעת הב"ח, ומה שאחר ופילו אין כאן חשש קלקול העיסה אמרינן זכות הוא לה כו' היינו משום דהיכא דליכא חשש קלקול ליכא לה בריעא ליה להתיר לסמוך על הרחוות שהבית משום שים לדדים לאחור, וכמו שכתוב בהג"ה בתרומת הדשן שם, ולמה להפרים בחנם, ובזה נדמו כל דבריו, ודו"ק. ומה שכתב ותו דאיכא למימר דיש לחוש לקלקול העיסה כו' משמע דמשיקרא אירירי בלא חשש קלקול עיסה כו'. לפו מלמע היא, דהמעיין בתרומת הדשן שם יראה זאתו הג"ה מצעל תרומת הדשן, ומדברי פירוש קמפרש דבריו שלא בריכא ליה להתיר אלא היכא דליכא חשש קלקול:

הגהות והערות

ד] תוקן מהמדורת שמ"ד תע"ח:

ה] במהדורת ירושלים חשש"ה הוא בסוף סימן רמה:

יא] הושמט מהמדורת שמ"ד תע"ח:

ט. טור ממשנה ריש מסכת תרומות:

ציונים לרמ"א עם ציונים מהש"ך

ג) תרומת הדשן סימן קפ"ח:

באר הגולה עם ציונים מהש"ך

הגהות רעק"א

ב) (שם פעיף ג) **מיהו אם ידעינן.** עיין קצות החושן (חו"מ סימן רמ"ג ס"ק (י"ח) [ח]):

ביאור הגר"א

[ד] [פעיף ג הגה] מיהו **אם** כו'. כמו שכתוב בסוף פרק ד' דעירובין [פא, ב]:

[ג] **וכן משרתת כו'.** עיין ש"ך [ס"ק ה]:

באר היטב

(ג) **משרתת.** והב"ח הציג על הרב בזה, דמהרש"ל לא המיר לכתחלה במשרתת אפילו רגילה היא ליתן לה רשות אלא אם כן היכא דחיכא חשש קלקול, ואי ולאי אפילו אשה שאינה משרתת נעשית שלוחה אלא מדעתה. ומשמע כל שאינה משרתת ואין כאן חשש קלקול אסור להפרים אלא מדעתה אף על פי שהיא מגבלת העיסה. מיהו כתב דמכל מקום נדיעבד אם הפרים הגבל אלא רשות ונימא ליה לבעל הבית שהפרים הוי חלה ואין לריך לחוור ולהפרים, אבל אחר שאינו גבל אפילו דיעבד לא הוי חלה ולריך לחוור ולהפרים, ע"כ]. אבל בשאר ימי השבוע מותרת המשרתת אף אחר מעני ניתה להפרים [ס"ק ג]. וכן"ז [ס"ק ג] מלריך דדין זה, ומסיק שנראה לו להלכה דבערב שבת שמנהג הנשים להקפיד על זה שבל אחת מטול חלה בעלמה, אז לא תפרים שום משרתת בלא לווי בעלת הבית אם לא שים חשש קלקול עיסה. ובית הילל כתב אף שהעיסה מקולקל בערב שבת אין רשות למשרתת לפרוש חלה, [ע"כ]. אבל בשאר ימי השבוע מותרת המשרתת אף אחר מעני ניתה להפרים

אוצר מפרשים

ב (הגה פעיף ג) **אם ידעינן דזכות הוא לבעל העיסה כו' מותר ליטול חלה בלא רשותו כו'.** בקצות החשן סימן רמ"ג [ס"ק ח] חולק על זה ממה שכתבו תוספות [ד"ה אלא לאו] וחדושי רשב"א [ד"ה הא] בנדרים (דף ל"ו ע"ב) דזכות לא שייך רק כשמפריש משלו על של חבירו, אבל משל חבירו ודאי צריך דעת בעלים מגזירת הכתוב מה אתם [במדבר יח, כח] לדעתכם [בבא מציעא כב, א]:

(יד אברהם)

ו **אבל אחר צריך כו'.** כלומר, אם אמר מפרים להשומפים צריך ליטול רשות מכל בעלי העיסה: **ז אף על פי שעדיין לא נתחייב.** משום דמכל מקום יש בידו להניח עיסה [ג] ולומר עיסה זו תהא חלה על קמח לכשיהיה גילום, תוספות [מיר יג, ע ד"ה מ"ט]:

שכט א אלא בלחם כו'. כלומר בעיסה שרמיה לגמ לידי למס, דכתיב [במדבר טו, יט-כ] בהאכלת עריסותיכם וגו' והיה בהאכלכם מלחם הארץ וגו'. ומסתם למס אינו חלה אלא העשוי מקמח ומים וכהאי גוונא: **ב שבלילתה רכה כו'.** דאילו בלילתה עבה אלא על ידי משקה. כלומר שאפאה אלא על ידי מסקה, דאילו טוגנה במסקה פטורה:

יכולה ליטול חלה אלא לשומו כיון שרגילות הוא לפעמים שבעלת הבית נותנת לה רשות [ח] ד) שני שותפין אין צריכין ליטול רשות זה מזה ו: ה) אבל אחר צריך ליטול רשות מבעליהן ט [ט] **ומיהו אם נתן רשות לאחר להפריש אפילו בעודו קמח מועיל ז אף על פי** (ד) **שעדיין לא נתחייב.** [י] **והאורח יאמר לבעלת הבית להפריש לו חלה מכל עיסות שתעשה לו בעוד שיהיה בביתה כדי שלא תצטרך ליטול רשות בכל פעם:**

סימן שכט

איזה פת חייב בחלה. ובו י' סעיפים:

א [א] **אין חיוב חלה א אלא** (א) **בלחם לפיכך** ג **הספוגנין דהיינו רכים** ג* **העשויים כספוג והדובשנין** (*) **והאיסקריטין** א **והם מטוגנים ברבש פטורים מן החלה:**

ב [ב] **עיסה ב שבלילתה רכה ואפאה בתנור או במחבת בין שהרתיח ואחר כך הדביק** ב **בין שהדביק ואחר כך הרתיח חייבת בחלה** ג* **(א) ג ובלבד שלא על ידי** (ב) **משקה:**

ג ד [ג] [ג] **עיסה שבלילתה עבה** ד **וגילגלה (ב) על דעת** [ד] **לבשלה או לטגנה או** שלא מדעתו. ולענ"ד נראה להלכה דבערב שבת שמנהג הנשים להקפיד על זה שכל אחת תטול חלה, ומחצים בעיניהם למיוד לעשות לחמים לכבוד שבת בשביל החלה, אז לא תפריש שום מאכלת בשלא לווי בעלת הבית אם לא היתה מקפדת על זה, כן נראה לענ"ד:

שכט (א) ובלבד שלא על ידי משקה. פירוש אפילו בלא מים, כי היכי דליהוי מעשה אפיה: **(ב) על דעת לבשלה.** זה דעת הר"ם [חלה פ"ג מהלכות ה' ד"ה ירושלי] והרא"ש [ה"ק, חלה סימן ב; פסחים פ"ב סימן טז] ורמב"ם [בכורים ו, יג], דלא כר"ת [תוספות פסחים לז, ב ד"ה לכולי] דסבירא ליה אפילו היה בדעתו בשעת גלגול שאחר כך יבשלה מכל מקום כיון שבשעת גלגול היתה עבה מייבת, אלא מלוזין בתר דעתו שהיה לו בשעת גלגול. והיינו לפטור, כגון שאכזון לבשלה, אבל להיפך לא מלוזין בתר דעתו, כדאמרינן בפיפע גלגלה על דעת פופגנין כו'. וכתב הרא"ש בפרק כל שעה [פסחים שם] למשום פלוגתא זו היה מנהג מהר"ם [מרוטנבורג] לצוות לבני ביתו לאפות מעט מעיסה מזאת דהיינו שהיה בדעתו לבשלה, כדי שעל ידי זה יתמיד כל העיסה בחלה כמו שכתוב בסמוך בסעיף שאחר זה:

ערך לחם למהריק"ש

בסוף השורשים עיסה בשומפות מיום לריכים ליטול רשות זה מזה, ואם אחר מפרים לסם לריך ליטול רשות מכל בעלי העיסה:

ביאור הגר"א

[ח] **שני שותפין כו'.** עיין סימן של"א סעיף ל"ה: [ט] [שו"ע] **ומיהו כו'.** וכן כתבו תוספות דנזיר י"ב א' [דלקמן]: (ליקוט) **אפילו בעודו כו'.** כמו שכתוב בנזיר י"ב א' תנן הריני נזיר כו'. ועיין תוספות שם ד"ה מ"ט כו', ואם תאמר כו' ואומר רבינו תם כו' (ע"כ): [י] **והאורח כו'.** ונראה לי דעתה סתמן כפירושן, וכמו שכתוב בתוספתא פרק א' דתרומות [הלכה ז] הבן בשל אביו כו':

שכט [א] [פעיף א] **אין חיוב כו'.** לשון הטור [ריש הסימן], וכתב כן על פי תוספות דפסחים ל"ו ב' ד"ה פרט, אומר ר"ת כו'. אבל לשון ספרי זוטא [במדבר טו, יט] והביאו ר"ש שם [חלה פ"א משנה ד ד"ה וחלת] מלחם [במדבר שם] ולא כל לחם, פרט למבושל וסופגנין כו': [ב] [פעיף ב] **עיסה כו'.** כרבי יוחנן שם [פסחים] ל"ז א'. ועיין תוספות שם ב' ד"ה דכולי עלמא כו', ולר"י כו' ואומר ר"י כו' ואומר ר"ת כו', וזהו שכתב [שו"ע] **ובלבד כו'.**

[ג] [פעיף ג] **עיסה כו'.** מתניתין ה' פרק קמא דחלה וכפירוש הר"ש שם [ר"ה ירושלי], ואינו כן דעת ר"ת [הנ"ל] [ועיין באו"ח סימן קס"ח סעיף י"ג]. ועיין ר"ש שם והרא"ש [ה"ק, חלה] סימן ב', ובתוספות הנ"ל דפסחים והרא"ש שם [פ"ב סימן טז], ובתוספות דברכות ל"ז ב' ד"ה לחם כו': [ד] **לבשלה.** כנזכר לעיל [ס"ק א] בספרי זוטא:

הגהות רעק"א

ג) (ש"ך ס"ק ז) **ולומר עיסה זו.** לפ"ז יתעמי למאי הולרכו מוספות לתריכות זה דבידה להניח עיסה מגולגלת, ולפ"ז בפשוטו בידה לקרות מיד אם חלה על הקמח שיהיה חלה לכשילוש כמאימה לעיל (ריש סימן שכ"ז), אוב לתיאי בדיעבד [פרישה אות ט] שכתב כן הטעם בפשוטות בידה לקרות אם על הקמח לכשילוש, ולשנת התוספות ל"ע. (אמר כך לתיאי בתורת מיקור [מיר אם ד"ה ומו] שעמד בזה. ועיין במיזוי מתני הגאון מו"ס משם ני' אב"ד דק"ק פרעסבורג שנדפס זה מקרוב עם מידוי מכל"י מיגם על שבועות [ב]). וכן קשה נאמת אמ"ל דלייך ליישב בסוגיא [קידושין סג, ב] פירוש עריגה מלושים וכו' פירוש עריגה זו מחוברת וכו', אמאי נקט דוקא בכאלי גוונא שאחר מהן מלושים, ולא נקט בפשוטו נאומר על עריגה מחוברת פירוש שבלל זה יהיו [מלושים] [תרומה] על אינך כשיתלאו כולם:

הגהות והערות

יב) נמלא בשו"ת אמת סופר מ"ג אם"ע סימן יא:

שכט א) כ"כ אם הרי"ף "ובעל הלכות אומר מאמיה דכהן לדק שפסק כרבי שמעון בן נקיש", אולם בבה"ג שלפנינו [סימן ג עמוד סה] פסק כרבי יוחנן. ועיין נאל לאמול על ספר המאכול [ס"ת סימן יז עמוד 40 אות יד] מה שלוה להגיה בזה:

ב) כוונתו לאקן, לממלדות אמ"ד מע"ת ועד מהדורת ווין אקס"ת הנוסא "רכה":

ציונים לרמ"א עם ציונים מהש"ך

ד) ב"י [סוף הסימן] בשם הרמב"ם פרק ד' דתרומות [הלכה יח]:

ה) (טור) ב"י [סא] בשם שמ"ג [סוף עמין קמא]:

באר היטב

שכט (א) **בלחם.** כלומר בעיסה שרמויה לגמ לידי למס. וסתם לחם אינו אלא העשוי מקמח ומים, ש"ך [ס"ק ט]: (ב) **משקה.** פירש הש"ך [ס"ק ג] שאפאה אלא על ידי משקה, לאילו טוגנה במשקה פטורה:

גליון מהרש"א

שכט [ע] [שו"ע פעיף ג] **עיסה שבלילתה עבה,** כל"ל [ב]:

אוצר מפרשים

שכט א (שו"ע פעיף א) **והם מטוגנים בדבש.** והעושין עיסה גדולה עם דבש דבורים למכור בשוק, יש לחוש ויפרוש בלא ברכה, בית הילל: (בית לחם יהודה, א)

ב (שם פעיף ב) **בין שהדביק ואחר כך הרתיח וכו'.** זה דעת הרמב"ם [בכורים ו, יב] והרא"ש [ה"ק, חלה סימן ב] דפסקו כרבי יוחנן [פסחים לו, א]. וכתב הר"ן סוף פרק כל שעה [שם יא, ב דבור ראשון] דבעל הלכות [א] פסק כריש לקיש, משום דסוגיין [שם ע"ב] כריש לקיש דהטא ומיתבינן על רבי יוחנן, ולא אצטריכו לממנא להא פרק החולץ [יבמות לו, א-ב] כיון דאתותב רבי יוחנן. ולי"ת, דבהנהו דמני התם נמי תניא כוותיה דריש לקיש ואפילו הכי מנו להו, אלמא דבכלהו אחריני נקיטינן כרבי יוחנן, עכ"ל. ושמעתי מקשים ממה שכתב הר"ן עצמו ריש עבודה זרה [א, ב ד"ה ולכולי] גבי נשא ונתן ביד, שכתב דאין ראיה מהא דמני התם פרק החולץ חדא מהנהו תלת דתניא כוותיה, דההוא לאו דהוה צריך למחשבה אלא משום דעלה קאי וכו', ע"ש. ובאמת דלפום ריהטא היא קושיא חזקה. ואחר זמן האיר וזרח ספר יד מלאכי [ח"א] ובאות תקס"ח רמזה לזו והפליא עצה הגדיל תושיה. ועיין מה שכתב הרשב"ץ חלק ב' סימן רצ"א [הפרק הב'] וחלק ג' סימן ל"ד דף י"א ע"ג [ד"ה עוד כתבת שזה אצלך]: (ברכי יוסף אות א)

ג (שם פעיף ג) **עיסה שבלילתה עבה,** כצ"ל [ב]: (דגול מרבבה בשלחן הטהור)

ד (שם) **וגילגלה על דעת לבשלה** וכו'. כן כתב הרמב"ן בהלכות חלה בהלכותיו לבכורות פרק עד כמה [כו, ב] כתי', והאריך בזה. וכן כתבו שאר פוסקים כמבואר בב"י [עמוד צו ד"ה ורא"ש], ועיין מה שכתב הרב ש"ך [ס"ק ד]. ועיין מה שכתב הרב בית דוד יו"ד סימן קנ"ד. וכן הכריע רבינו ישעיה הראשון וחלק על ר"ת [תוספות פסחים לז, ב ד"ה דכולי], בספר המכריע כת"י סימן ס"ג: (ברכי יוסף אות ב)

מקור ל"ז בגמ', ונראה לתרי עניני תוריתא לנהמא ניהו, להא כתבו הרמ"ק והכ"י דבנתבשל לעולם מקרי ליתא תוריתא לנהמא, ול"ל ללחם מבושל נמתנה טורתו הקודמת מבל עיסה שנתבשלה יתכן שיהי' לה תואר לחם כל דהו. [מ"ה, ע"ל ס"ק י'].

סימן ו

כ' בתה"ל ופסקו הרמ"מ ביו"ד סי' שכ"ח דהמשרתת בשאר להפרים חלה להוי זכות אם העיסה מתקלקל, ובקלה"ח סי' רמ"ג סק"ח הביא ע"ז דלא שייך זכין לאדם שלא אם זוכה שום דבר, והדברים תמוהים דהא לחמרינן קדושין מ"ו ע' בנתקדשה שלא לדעת תביה שפתה לשם ליזות אם נתרצה הוי קדושין למפרע ומשום דחשיב זכות לאב כמש"כ הר"ן והו"ל כאומר לה אמי וקבלי קדושיך, וכן ביאכל בנגדן כ' תו' שם נ"ו ע' דפוסין מ"ש שלא בדשות משום דהוי זכות [ולפשר דזה חשיב כתורם משלו על שד חבכו למודה בקלה"ח דהוי זכות] ומי שהלך למדה"י ב"ל מקנין לשתו משום דזכות הוא לו כדאמר סוטה כ"ה ע', ע"ש בבש"י ד"ה עבדינן, ואע"ג דמקרי יליפין לי' התם, קרא ליטטריך למחשב קנוי דב"ל קנוי אע"ג דליכא לימתא דבעל ואין זה חליפות כולי האי לעבוד על התרלת ב"ל מלעבוד על התרלת הבעל, ובתרומה גופה הוכיח ט"ז שם מדברי סמ"ק דמהני זכות, גם מש"כ בקלה"ח שם דבגט משום שזוכה בגט תמוה שאין הזכות מה שזוכה בגט אלא מה שמתגרשת, ומש"כ תו' ורשב"ם נדרים ל"ו דתרומה בעינן שליחות ובתורם משלו חשיב זכות ומ"ל שליחות, החילוק משום דבשתורם אלא מדעת בעה"ב לא חשיב זכות, דלוקח בחי לזכות הוא לו בשעה שעושה זה מעשה זו הוי שלוחו, אבל בתורם כריו של בעה"ב אין זה זכות לבילו להפרים בכל שעה ע"י עצמו או ע"י שלוחו, ולא ניחא לי' לבעה"ב בסתמא שיהיו מחרים עושין בשלו אלא מדעתו אבל בשזוכה מתנה עבורו או תורם משלו על שד חבכו חשיב זכות, שהרי אין בילו להרויח ריוח זה, והלכך בסתמא ניחא לי' בכל אדם שיהי' שלוחו עבורו, ולפיכך אם העיסה מתקלקלת והוא אינו כאן ואין בילו לתקן והוא מרויח כל העיסה ולאי ניחא לי' בכל אדם שיעשה, וכן אם אומר לחבכו להפרים י"ל דהסתם הוי זכות, לתיקון עיסתו לעולם זכות הוא לו, אלא משום לזכות זה בילו הוא לא חשיב עשיית אחרים זכות אלא מדעתו, אבל כל שכבר עשה שליח ולאונו שיתוקן הדבר ע"י שליח אי יש לומר הדעת אינו מקפיד ועל כל שלוחין חשיב זכות וכמש"כ התה"ד [אבל במידי דלאו טובתא כמו שאמר לשלוחו לקנות ולמכור ולגרש ולשחרר וכיו"ב, שאין הדבר מוכרע שהוא טובה והרבה פעמים אדם עושה ומתחרט בעינן שליחות, ואין אחר אלא עשאו שליח יכול לעשות, ולא מהני בזה גילוי דעתא כיון שאין כאן זכות בעצם, ולכן למכו בגיטין ע' ב' לאם נשתטה אין כותבין ולא ליינינן לזכות אע"ג דגלה דעתו כשהי' ברייא, וכן הרבה כיו"ב שלקלקו בל' הבעל, ומה שאינו בכלל דבריו אינו בכלל שליחות, ולא ליינינן לזכות משום גילוי דעתא, ועי' ב"י לה"ע סי' קכ"ח הביא דברי בה"ע בחולה שאמר כתבו גט ונשתתק והיה לו אח במדינת הים ומבואר אם שאם היינו חושבין לנשתטה אין נותנין הגט, ואע"ג דלוה ליתן לא ליינינן לי' לזכות כיון שאין כאן זכות לבעל ולברבא חובה הוא לו, שיהא אסור להתיחד עמה מיד והוא צריך לגימושה, וגם כבודו שתתבטל עליו, ואולי יבוא אחיו וייבמה, וגם זכרון הגירושין מעורבת לו ללגה, והלכך לף שנתרלה אין ריעוי מועיל כלום ליתן כשנשתטה, ובקדושין אמרינן לאם חפץ בפלונית חשיב זכות שטובה לאדם בשאר שהוא חפץ וזה זכות לכל העולם], ואע"ג לאפשר להפרים לאחר לפיה, מ"מ זכות הוא לו שיפרישו כמלותו מן העיסה, והרי מפרישין חלה ותורמין תרומה של יתומים ואם זכין לקטן למה לא יזכו לגדול, ובקלה"ח שם סק"ז כתב דזכי' זו עדיפא להתורה זכתה לכהן וכגון זה ילפינן קדושין מ"ב דעושין בשביל קטן כפי הרלוי וכפי התורה, אבל גם גדול שהלך למדינת הים בכלל זכות זה [עי' כתובות מ"ח ע' מי שנשתטה כו' מי שהלך כו' ועי' קלה"ח שם סק"ו לענין שטה, ונראה לענין למכור נכסיו ולהמכילו מעמידין לו לפוטרופוס ומעשיו מועילין מה"ת כמו בקטן, ודוקא לענין זכות מן הלל שאין עיקר חייו תלויים בו לכה"ג נמי זכין לקטן מדברנן וכזה יש לעי' בשוטה] וכמו כן שם עיסתו מתקלקלת תורמין עבורו, ועי' קלה"ח סי' קפ"ב סק"ב, ולמש"כ אין רלוי מגט שהביא שם, ובעיקר דברי קלה"ח שכ' בסק"ז משום לתרומה היא כחלוקה, נראה לכל מילי דהוא לתקנת היתומים לתקנת נכסיהן הוי לפוטרופוס מה"ת והוי כמו שמוכר להמכיל דהוא מה"ת וכמבואר בתו' גיטין מ' ב' ד"ה וכתב, והלכך גם לתרום לשאין שזהו לרך הנכונה לחינוכן שלא להמכיל להם ליסור וגם שלא להשהות ברשותן גזל השבט [ועי' ב"מ ע' ו' מעות של יתומים כו'] ופה"ב לאפשר להוי כלקה שאין פוסקין עליהן, ולא מקרי ברשותו גזל שאין חייב בדבר, ולפיכך אין פורין ממעות יתומים עצמן, אבל ליתן בשבילו תלוי